

CONSTITUCIONS SINODALS DE GIRONA DE LA PRIMERA COMPILACIO

PER

TOMAS NOGUER I MUSQUERAS

I

JOSEP M. PONS GURI

INTRODUCCIÓ

Des de mitjans del segle XIIIe, s'opera a tota la nostra Província Eclesiàstica Tarraconense una gran florida de sínets diocesans. Es el resultat de les reformes disciplinars que havia establert el dotzè dels concilis ecumènics, o sia el IV del Laterà de l'any 1215, on s'havia manat la celebració anual de concilis particulars en les províncies eclesiàstiques i de sínets en cada diòcesi.¹

Les normacions d'aquest dotzè concili ecumènic eren una estimable temptativa per a una reforma que s'havia fet indispensable a l'Església medieval i, dins la història del dret canònic, representa l'inici d'una nova etapa que, essencialment, vindrà a durar fins el Concili Tridentí. Però els seus cànons disciplinars, malgrat la presència de 37 prelats de les terres hispàniques al concili general, no s'introduïren tot seguit a les esglésies de la Península Ibèrica. Al cap de dotze anys, calgué que el papa Gregori IXe hi enviés un Legat per tal d'impulsar la total aplicació de la reforma llatina; la legació fou confiada a un eclesiàstic de gran personalitat, Joan Halgrin d'Abbeville, antic monjo clunissenc i prolífic escriptor, feia poc temps creat cardenal i bisbe de Sabina.

Del pas del Cardenal Sabinense per les Espanyes n'hi ha comptades notícies i, en bona part, de poca precisió cronològica. La història del seu *cursus Hispaniae* resta per fer, malgrat que l'importància de la seva mis-

¹ J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. XXII, c. 953-980.

sió mereixeria un estudi més ample i documentat que el d'aquestes notes introductòries.

Sembla que la vinguda del Sabinense a la Península s'escauria l'any 1227, si, com diu l'arquebisbe Ximénez de Rada,² les seves visites a les esglésies i les celebracions de concilis provincials haguessin durat 3 anys. Tot i que les seves facultats es veuen amplíssimes, alguna volta consultà per escrit al Papa determinacions que calia prendre segons l'estat de les esglésies, com ens ho diu la butlla que, en plena legació, li remeté Gregori IXe, datada el 28 de gener del 1229.³ Es molt probable que la gestió del cardenal de Sabina comencés per l'extrem occidental de les Espanyes, amb Portugal, Galícia, Lleó i Castella;⁴ el seu pas per Astorga és d'abans del setembre del 1228.⁵ Aquell mateix any, en data no precisada, va presidir un concili provincial a Valladolid.⁶

A la comitiva del Legat s'hi afegí —no sabem si en tota la durada de la missió o en part d'aquesta— sant Ramon de Penyafort, segons uns com coadjutor,⁷ i amb més probabilitat com a penitencier;⁸ les relacions d'aquest sant català amb la Santa Seu, s'esdevingueren després de la col·laboració en la missió del Sabinense⁹ i és molt possible que la seva etapa de penitencier pontifici fos conseqüència del seu anterior contacte amb aquell cardenal.¹⁰

Algun autor ha cregut que la vinguda de Joan Halgrin d'Abbeville

² *De rebus Hispaniae*, t. IX, p. 12.

³ DOM ANTONI M. TOBELLÀ I DOM ANSCARI MUNDÓ, *Documents del primer segle de la Congregació Claustral Tarraconense*, en «*Analecta Montserratensia*» t. X, p. 420.

⁴ A. BALLESTEROS, *Historia de España*, t. IV (1948), pág. 389; F. VALLS I TABERNER, *San Ramón de Penyafort*, Col. P. E. et P. (1936), p. 28-37.

⁵ FLÓREZ, *España Sagrada*, t. XVI, p. 232 i 504.

⁶ Id., id., t. XXXVI, p. 216-227; TEJADA Y RAMIRO, *Colección de Cánones de la Iglesia de España*, t. III, p. 324.

⁷ J. RIUS I SERRA, *Vida antiga de Sant Ramon i Crònica de Guerau de Frachet*, en «*Diplomatario de San Raimundo de Penyafort*» (Barcelona 1954), p. 273 i 331.

⁸ J. RIUS I SERRA, ob. cit., p. 10, doc. VI, on Fr. Ramon de Penyafort es titula *penitentiarius domini Legati*; F. VALLS I TABERNER, *Notes sobre la legislació eclesiàstica provincial que integra la compilació canònica tarraconense del Patriarca d'Alexandria*, en «*Analecta Sacra Tarraconensia*», t. XI (1935), p. 251.

⁹ RIUS I SERRA, ob. cit., p. 11, doc. VII; VALLS I TABERNER, *San Ramón de Penyafort*, p. 37 i 38; *Marca Hispanica*, c. 525.

¹⁰ RIUS I SERRA, ob. cit., p. 273.

tenia per objectiu resoldre la situació matrimonial de Jaume I i la reina Elionor¹¹ i, fins i tot, la promoció d'una croada contra els sarraïns.¹² Però la legació era per a la visita canònica i la implantació de les reformes del Concili General a les terres hispàniques; no té res de particular que alguns decrets del Sabinense siguin els adients a unes províncies ecclesiàstiques que es troben amb el problema del contacte amb territoris ocupats pels musulmans, ni que, segons la mentalitat de l'època, es fomenti l'esperit de croada; l'anul·lació del matrimoni del rei d'Aragó, no fou res més que de passada, i la comissió per això li fou tramesa per la Santa Seu quan ja feia prop de dos anys que actuava en la legació a les Espanyes.¹³

La seva acció a la Província Tarraconense no és fins l'any 1229. El 20 de març, la comitiva és a Saragossa.¹⁴ El 29 del mateix mes de març, es clou un concili provincial a Lleida on, amb el Cardenal de Sabina, hi són presents: l'arquebisbe de Tarragona, Asparac de Barca i els bisbes Guillem de Cabanelles, de Girona, Berenguer de Palou, de Barcelona, Guillem de Tavertet, de Vic, Pere de Puigvert, d'Urgell, Berenguer d'Erill, de Lleida, Ponç de Torrella, de Tortosa i García de Gudal, d'Osca, a més d'alguns abats i altres prelatos de la província.¹⁵ Seria possible que també

¹¹ J. ZURITA, *Anales de Aragón*, t. III, p. 125; M. L. AUVRAY, *Un acte de la légation du Cardinal Jean Halgrin en Espagne*, en «Mélanges d'Archéologie et d'Histoire», t. XI (Ecole Française de Rome, 1896), p. 165-179.

¹² *Marca Hispanica*, c. 525; VALLS I TABERNER, *San Ramón de Penyafort*, p. 31, creu que un dels motius de la presència del Sabinense era la predicació de la croada contra els sarraïns d'Espanya.

¹³ En el consell o junta de Tarassona, el Cardenal Sabinense, explica com *fungentis in Hispania legationis officio, mandatum domini Pape recepinus...* amb la finalitat de resoldre la qüestió del matrimoni reial. Això passava el 21 d'abril del 1229 i la lletra pontifícia és de primers d'any, quan el Legat ja en portava més d'un d'estada a la Península. TEJADA Y RAMIRO, ob. cit., III, p. 344.

¹⁴ RIUS I SERRA, *Diplomatario*, p. 10, doc. VI.

¹⁵ En els decrets d'aquest concili que trobem en els manuscrits de les col·leccions canòniques conservades, no hi ha la capçalera amb el nom dels assistents. Consta a l'edició de les constitucions tarraconenses de l'arquebisbe Oria (v. el núm. 1 de l'epígraf *Edicions del present proemi*) on es diu *Nos Ioannes Dei gratia Sabinensis episcopus, Apostolicae Sedis Legatus, provinciale concilium in praesenti Ilerdensi civitate celebrantes, praesentibus et assistentibus nobis venerabilibus in Christo patribus S. Tarraconensi archiepiscopi, B. Barcinonensi, G. Gerundensi, G. Vicensi, P. Urgellensi, B. Ilerdensi, P. Dertusensi et G. Oscensi episcopis, necnon et multis abbatibus et aliis ecclesiarum prelatibus provinciae tarraconensis, anno Domini MCCXXIX, quarto calendas aprilis, constitu-*

hi fós el rei Jaume I, car el dia 31 de març, des de Lleida mateix, feu un decret sobre les usures del jueus, a precs del cardenal de Sabina i del bisbe de Girona.¹⁶

El 21 d'abril següent, el Sabinense és a Tarassona, on presideix la junta —no concili com diu algú— que resol sentencialment la nul·litat del matrimoni del rei.¹⁷ Pocs dies després —el primer de maig— el Cardenal, des de Tudela, dirigeix a l'arquebisbe de Tarragona el manament de fer complir els decrets del concili de Lleida.¹⁸

Tornat al regne de Castella, el 17 de juliol del 1229, dictà sentència en la que fixà els límits entre les diòcesis d'Osma i de Sigüenza.¹⁹ Tornà altra volta a Catalunya i aquell estiu visità les esglésies de la Seu d'Urgell, Tortosa y Tarragona.²⁰ De pas cap a Barcelona, el 10 de setembre del 1229, des de Martorell, tramet a l'arquebisbe de Tarragona una còpia de l'esmentada butlla de Gregori IXe del 28 de gener d'aquell any, a fi de que també la difongués als bisbes sufraganis;²¹ cal suposar que el Sabinense no l'hauria rebuda quan el concili de Lleida ni quan la seva visita a la Seu me-

hones quasdam sive ordinationes edimus sequentes: Animarum etc. (Tit. *De proemis et conclusionibus ac firmis conciliorum*, p. 189). En les altres edicions d'aquest concili inserides amb els números 2 al 8 de la relació que donem en el proemi d'aquest treball, s'hi conté també aquesta capçalera, que originàriament procedeix de l'edició núm. 1. També en dóna referència *Marca Hispanica*, c. 525 i, prenent-ho d'aquesta, J. SAENZ DE AGUIRRE, *Collectio maxima conciliorum omnium Hispaniae*, t. V (Roma 1765), p. 184; J. VILLANUEVA, que en té notícia per MANSI, XXIII, 205, SAENZ DE AGUIRRE, cit., i un còdex perdut de l'antic convent de Sant Agustí, de Barcelona (v. relació de manuscrits, núm. 5), treu també la nota d'assistents al concili de Lleida per la nota marginal d'un manuscrit no identificat.

¹⁶ VILLANUEVA, *Viaje literario*, t. XIII, p. 316, ap. IV.

¹⁷ TEJADA Y RAMIRO, *Colección de cánones*, cit., t. III, p. 344.

¹⁸ Inserida en la compilació conciliar tarraconense d'ORIA (núm. 1 de la nostra relació d'edicions), p. 189. TEJADA Y RAMIRO, cit., t. III, p. 341-342, la treu d'aquesta i de les successives edicions nùms. 2 i 3. Torna a figurar en l'edició núm. 4 de les constitucions tarraconenses.

¹⁹ M. L. AUVRAY, ob. cit., p. 165-179.

²⁰ Sobre la visita del Sabinense a aquestes esglésies hi ha només vagues referències. Quant a la de Tarragona, v. VILLANUEVA, *Viaje literario*, t. XIX, p. 81 i 231.

²¹ Document inserit per TOBELLÀ i MUNDÓ en *Documentos del primer segle, etc.*, p. 426, doc. XI. També en fa esment VILLANUEVA, encara que molt concís, en *Viaje literario*, t. XVII, p. 208.

tropolitana. Les ordinations per a l'Església de Tarragona, les trameté a aquella Seu el dia 11 de setembre, bon punt arribat a Barcelona.²²

L'entrada solemne del cardenal Sabinense a Barcelona es feu el dia 12 de setembre²³; però els estatuts i decrets per aquesta tampoc no els lliurà trobant-se a la ciutat, sinó que els remeté des de Vic el dia 19 del mateix mes.²⁴

Després de fer la visita a l'església vigatana, el Sabinense li feu remesa de les ordinations des de Girona, el dia 25 de setembre²⁵, talment com si tingués el costum de no lliurar els seus decrets en plena missió a l'església visitada, a fi d'eludir possibles reclamacions.

Així, doncs, ens consta l'estada a Girona tan sols per la data de les ordinations per a l'església de Vic. Les recerques que fins ara havem portat a cap, no ens han donat resultat per conèixer l'acció del Sabinense a Girona; només Villanueva,²⁶ sense esmentar la font d'informació, ens diu

²² *Papeles de Villanueva*, Real Academia de la Historia, Madrid, vol. 60, p. 192. El document és datat de 3 idus setembre, sense expressió de l'any. Sembla tret del còdex avui perdut de l'antic convent de Sant Agustí, de Barcelona.

²³ *Chronicon Barcinonense*, en «Espania Sagrada», XXVIII, p. 333.

²⁴ MARTENE-DURAND, *Thesaurus novus anecdotorum*, IV (París 1717), c. 595 d.; *Marca Hispanica*, c. 1417-1419. S. PUIG, *Episcopologio de la Sede Barcinonense* (Barcelona, 1919), pp. 191-192. VILLANUEVA, *Viaje Literario*, cit. XVIII, p. 136.

²⁵ Sobre la visita del Sabinense a Vic, v. J. L. MONCADA, *Episcopologio de Vich* (Vic, 1891), p. 571 i VILLANUEVA l. cit. El nostre amic Dr. Antoni Pladevall, ens facilita còpia de les ordinations deixades per a la Seu de Vic, datades de Girona el 25 de setembre del 1229, d'on resulta el pas del cardenal bisbe de Sabina a la nostra Església (Arxiu Capítular de Vic, calaix 37, privilegi i ordinations n.º 6, vol. II, doc. 60). D'aquest document inèdit en donem els següents fragments: *Venerabili in Christo patri [Guillelmo] Dei gratia episcopo et dilectis filiis Capitulo Vicensi, Ihoannes eiusdem permissione Sabinensis episcopus Apostolice Sedis legatus. Salutem in Domino. Accedentes ad ecclesiam vestram visitationis causa, ex debito nostre legationis officio, et de statu ipsius tam in spiritalibus quam in temporalibus sollicite inquirentes, quedam invenimus corrigenda, ordinanda et reformanda, super quibus ea ordinanda duximus... Hanc igitur ordinationem nostram sub pena suspensionis et excommunicationis vobis precipimus inviolabiliter observari, et venerabili patri Archiepiscopo Terracone eiusdem ordinationis executionem duximus committendam, in virtute Spiritus Sancti precipientes eidem ut omnia supradicta executioni mandare non omittant, contradictores, si qui fuerint vel rebelles, per censuram ecclesiasticam compescendo. Datum apud Gerundam, VII kalendas octobris anno Domini M.º CC.º XX.º nono.*

²⁶ *Viaje Literario*, cit. XII, p. 150.

que com a conseqüència dels decrets de visita del Legat, el número de canonges de la Seu gironina s'augmentà, dels 20 que tenia, al nombre de 24.

Els decrets del cardenal bisbe de Sabina donats en el concili provincial de Lleida de l'any 1229, omplen la vida canònica catalana dels segles XIII i XIV; són l'eix damunt del qual volten els futurs concilis provincials i els sinets diocesans durant prop de dues centúries, car els concilis i constitucions sinodals tot sovint fan esment dels decrets del Sabinense, tant quan es junyeixen a les seves normes, com quan volen adaptar-les a les necessitats del moment, fins el punt que en l'activitat sinodal de la nostra província eclesiàstica sembla que s'hagi fet foc nou a partir del concili de Lleida, sense altres influències anteriors d'ordre conciliar, altrament ja superades per les col·leccions canòniques generals, especialment les decretals i les successives addicions.

No podíem intentar una edició de les constitucions sinodals de Girona dels segles XIIIe i XIVe, sense avantposar-hi els decrets del concili provincial de Lleida de l'any 1229, que en són una font primordial. Aquests decrets prescindeixen de l'aspecte dogmàtic i es circumscriuen a la matèria disciplinar, adaptant, i en part reproduint, els cànons del Concili General del Laterà IV, alguna decretal d'Alexandre III, Inocenci III i Honori III i alguna norma provinent del concili Laterà del 1179.

Bona part de les constitucions del concili de Lleida de l'any 1229 reflexen la trista situació de les esglésies hispàniques, tan d'ordre disciplinar, com en el moral i en el cultural, a les que era del tot indispensable la reforma que es maldava per implantar. Són decrets més aviat correctius, que preventius, que mostren, sense cap defugi, les xacres que calia eliminar de la nostra província tarraconense.

Els decrets del concili de Lleida presenten moltes analogies amb els del celebrat pel mateix Cardenal de Sabina l'any 1228 a Valladolid.²⁷ Aquesta semblança es veu en el pròleg —que ens fa creure en una fórmula emprada pel Sabinense arreu on presidia tals concilis— i en els capítols que, en la nostra edició, són els 1 a 13, 16 a 18 i 20 a 31. Però no cal cercar una influència del concili provincial de Valladolid sobre el de Lleida, sinó constatar el resultat de l'aplicació d'unes mateixes fonts i la fina-

²⁷ V. n. 6. El text es conserva en una traducció castellana.

litat freturada pel legat pontifici d'introduir de ple l'esperit disciplinar del IV concili del Laterà.²⁸

MANUSCRITS

Donada l'importància dels decrets del concili provincial de Lleida de l'any 1229, calia esperar que una investigació detinguda en els nostres arxius eclesiàstics, facilités la troballa de diversos exemplars, però de moment, només havem pogut localitzar els següents:

1. *Còdex n.º 588 de la Biblioteca Universitària de Barcelona*; procedent dels fons del monestir de Ripoll. Escrit en pergamí de 225 per 180 mm., a dos corandells; enquadernació en pergamí. Lletre librària del segle XIIIe, en tinta negra; inicials i rúbriques vermelles. Als folis 43-47 hi ha els decrets del concili de Lleida, sota el títol de *Hec sunt constitutiones edite in Yspania per dominum Iohannem Sabinensem episcopum cardinalem, Apostolice Sedis legatum, in concilio Ylerdensi*. Es, per la seva antiguitat, l'exemplar que prenem de base per la nostra edició.

2. *Quadern, pendent de catalogació, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona*; recentment adquirit per compra; en paper, 205 per 154 mm., sense enquadernar. Lletre molt descurada de mitjans del segle XIIIe, en tinta negra i rúbriques vermelles. Sembla provenir de la comarca del Penedès, com ho fan creure els formularis instrumentals dels darrers folis, escrits, encara que més tard que la primera part del llibret, el mateix segle XIIIe. Els decrets del concili lleidatà són als folis 1-6 v. amb el títol [*Haec*] *sunt constitutiones edite in Iler[de] per dominum [Iohannem] ... [Sanc]te Sedis legatum*. En l'aparat crític d'aquesta edició el senyalem per manuscrit B.

3. *Còdex T - 119 de l'Arxiu Diocesà de Girona*. Escrit en pergamí de 185 per 245 mm., coberta de tapes de fusta sense forrar i llom de cuiro; després d'uns folis avantposats a la relligadura, comença amb els de la primitiva redacció del còdex, foliats successivament des de la xifra i; les constitucions del concili de Lleida són als folis 1-9, escrits en tinta negra de poc abans de tombar la meitat del segle XIV, amb inicials i rúbriques

²⁸ CH. J. HELEFE, H. LECLERCG, *Histoire des Conciles*, V. (Paris 1913), p. 1504, tot i no donar al concili de Lleida l'importància que li correspon, en facilita una referència bibliogràfica, on les obres que esmenta no són sempre massa adients i dóna la sensació de no ser directa.

en color vermell, menys la primera inicial de color blau, començant amb el títol de: *Constitutiones facte per dominum Sabinensem Episcopum Cardinalem, in concilio Ilerdensi, in mense martii, anno Domini M.º C[C]XXIX*. La descripció d'aquest manuscrit l'ampliarem en enumerar les fonts de les constitucions sinodals de Girona. En l'aparat crític de l'edició del concili de Lleida, assenyalarem aquest còdex amb la lletra G.

4. *Còdex n.º 169 de l'Arxiu Capítular de Barcelona*, on es coneix per *Llibre de la cadena*. En paper de 410 per 300 mm.; coberta de tapes de fusta forrada de pell; escrit a dos corandells, tinta negra, rúbriques en vermell i inicials alternades de vermell i blau; lletra de les darreries del segle xiv^è. Les constitucions del concili de Lleida són als folis 73-76, amb el títol de: *Constitutiones edite in Ispania per dominum Iohannem Sabinensem Episcopum Cardinalem, Apostolice Sedis legatum in concilio Ilerdensi rubrica*. En l'esmentada edició crítica és designat per manuscrit C.

5. *Papers de Jaume Villanueva, a la Real Academia de la Historia, Madrid*. Volum 61, pàgines 159-170. Còpia del segle xviii-xix, d'un manuscrit perdut de l'antic convent de Sant Agustí de Barcelona. En una nota marginal d'aquest recull, Villanueva posa: *Ex cod. membr. ms. apud fratres Ord. S. August. Barcin. Collatae cum alio cod. antiq. ap. FF. Carmel. Excalc. eiusd. civit.* La capçalera del text del concili de Lleida en el còdex en pergami, que havia estat del convent de Sant Agustí, deia això, segons Villanueva: *Haec statuta quae sequuntur celebravit Dom. Ioannes Sabinensis Episcopus Apostol. Sedis Legatus, in generali concilio Ilerdensi, praesentibus S. Terrachon. Archiepiscopo, et B. Barcinon., G. Gerundensi, G. Vicensi, P. Urgellensi, B. Illerdensi. P. Dertusensi, et G. Osenensi (Oscensi) episcopis, necnon abbatibus et aliis ecclesiarum praelatis, in anno Dni. M.º CC.º XX.º IX.º, IIII kal. Aprilis*. Hi té algunes anotacions marginals, on es concreta que el còdex dels Carmelitans que diu col·lacionar, és del convent de Lleida. També, sense haver-ho anunciat en la nota marginal del començament, col·laciona alguna variant d'un còdex *Gerundensis*, que si no és precisament el que deixem relacionat amb n.º 3, o sia el T-119 de l'Arxiu Diocesà de Girona, es tractaria d'un altre molt semblant, per bé que no tingut en compte amb massa fidelitat si es tractés del primer. Aquets papers de Jaume Villanueva, també foren utilitzats en part per DOM ANSCARI MUNDO i DOM ANTONI M. TOBELLÀ, en *Documents*

del primer segle de la Congregació Claustral Tarraconense, publicat a «Analecta Montserratensia», vol. X (Montserrat 1964), pàg. 422.

EDICIONS

En bona part procedeixen de l'edició que detallem en primer lloc i que permeté de fer després la reconstrucció del text dels decrets de Lleida als autors que en desconeixien els manuscrits.

1. *Constitutiones sacrorum conciliorum Tarraconensium sub illustri et reverendissimo in Christo patre D. D. Hieronymo de Aurea miseratione divina tituli S. Thomae in Parione Sanctae Romanae Ecclesiae diacono cardinali et Terraconensis perpetuo administratore, collectae decreto sacri concilii Tarraconensis celebrati anno MDLV. Barcinonae, cum gratia et privilegio. Apud Claudium Bornatium, 1557.* Es una compilació que distribueix per sengles llibres i títols els decrets dels concilis provincials, redactada per comissió del concili provincial per Maties Sorribes, doctor en dret civil i canònic, abat del Monestir de Sant Salvador de Breda; com a tal compilacio, cal anar-hi cercant els decrets del concili de Lleida de l'any 1229, segons la matèria que correspon a cadascun d'ells. El pròleg d'aquest concili és a la pàgina 189-190; al foli b-3 i verso, ve un índex dels decrets lleidatans que remet a les pàgines del volum.

2. *Constitutionum Provincialium Tarraconensium libri quinque, etc.* Tarragona, 1589. Nova compilació manada formar per l'arquebisbe Antonio Agustín, a base de l'anterior; quant als decrets del concili provincial de l'any 1229, s'hi fa esment d'un altre manuscrit, posant les seves variants marginalment.

3. *Constitutionum Provincialium Tarraconensium libri quinque, quibus sunt in calce volumine adiectae nonnullae quae inutiles et superfluae etc.* Tarragona, 1593, publicada per acord del segon concili provincial celebrat sota l'arquebisbe Joan Terés; ajustada a l'edició d'Agustín.

4. *Collectio novissima constitutionum provincialium Tarraconensium*, preparada per l'arquebisbe D. Josep Costa i Borràs, manada publicar pel seu successor Francesc Fleix i Solans; forma part de les *Obras* de l'arquebisbe Costa, a cura del doctor Ramón de Ezenarro, *Concilios Tarraconenses*, vol. I, Barcelona, 1866. Conté totes les constitucions del concili provincial de l'any 1229, que cal anar cercant per matèries distribuïdes en la compilació, com en edicions anteriors l'ordre de les quals segueix.

5. J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, Ed. novissima, vol. XXIII, col. 205, publica tan sols la referència del concili de Lleida del 1229; els decrets, pròleg inclòs, no els insereix fins a la col. 936; trets d'un manuscrit gironí de la Biblioteca Colbertina, sense consignar a quin concili corresponen. No hi ha tots els decrets; segueixen constitucions que són del concili de Tarragona de l'any 1230 aplicant les normes del de Lleida.

6. EDMOND MARTENE I URSINE DURAND, *Veterum scriptorum et Monumentorum, etc.* (París, 1733), col. 1468-1472, sota el títol de *In Concilio Illerdensi*, indata; segueixen el mateix manuscrit Colbertí de Mansi i per tant, tampoc complet, car un i altre només publiquen del concili de Lleida les constitucions preliminars, 3, 4, 6 a 9, 13 23, 28, 30 i 36 i algunes constitucions tarraconenses de l'any 1230.

7. P. SAINZ DE BARANDA, en *España Sagrada*, XLVIII (Madrid 1862), pp. 308-325, reconstrueix els decrets del concili de Lleida del 1229, segons les edicions tarraconines abans esmentades. Al vol. XLVII (Madrid 1860), pàgina 162, insereix un resum en castellà. Sembla haver utilitzat l'edició de Terés (n.º 3).

8. J. TEJADA Y RAMIRO, *Colección de Cánones de la Iglesia de España*, vol. III (Madrid 1861), p. 329 i ss., també fa una reconstitució dels decrets d'aquest concili, prenent per base l'edició d'Oria (n.º 1); no podia conèixer la de Sainz de Baranda de 1862. Omet un dels decrets i algunes frases.

9. ANTONI M. TOBELLA I ANSCARI MUNDÓ, *Documents del primer segle de la Congregació Claustreal Tarraconense*, en «Analecta Montserratensia», vol. X (Abadia de Montserrat, 1964), pp. 421-425. Edició crítica que compren només els decrets de l'esmentat concili que afecten als monjos, o sia els que en la nostra edició són els 22, 23, 24, 25, 26, 32 i 37. Col·laciona els manuscrits 1 i 4 de la nostra llista i els papers de Villanueva (nº 5).

10. MATÍAS DE VILLANUÑO, *Summa Conciliorum Hispaniae*, tom. II (Barcelona, 1850). p. 20, transcriu la notícia del concili de Lleida, trata de *Marca Hispanica* i a pp. 359-423 una selecció de constitucions tarraconenses segons l'edició de Terés, amb algunes del concili provincial del 1229.

LA NOSTRA EDICIÓ DELS DECRETS DE LLEIDA

Dels dos manuscrits del segle XIII, el més antic és el de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (B). Es tracta d'un llibret d'ús parroquial,

amb el qual s'havia donat compliment a un decret del sinet diocesà de Barcelona de l'any 1243, que manava als rectors de tenir còpia de les constitucions del Sabinense al Concili de Lleida i de les del concili tarraconense celebrat a València l'any 1240.²⁹ Aquest manuscrit conté aquelles normes essencials, amb altres decrets de concilis provincials i sinets barcelonins, que no ultrapassen la primera meitat d'aquella centúria. Els formularis que segueixen a continuació, són els adients a una petita notaria parroquial i prenen per patró escriptures atorgades a la comarca del Penedès el darrer quart de segle. El copista de la primera d'aquestes etapes tan definides, o sia el dels decrets, era una persona de poca cultura, molt descurada i fins i tot desconexedora de les matèries que havia inserit; sobre això, cal afegir la rusticitat de la lletra, amb una ortografia desigual i encara més anàrquica que l'acostumada en aquell temps.

L'altre manuscrit del segle xiiie, o sia el còdex de la Biblioteca Universitària de Barcelona (R), és una còpia monacal treta a Ripoll, on les constitucions del Sabinense vénen seguides d'altres disposicions canòniques. El seu transcriptor tampoc no era una persona versada en la còpia de llibres de dret i molt menys un jurista, car incorre en errades que no hauria comès en el cas de posseir alguns rudiments jurídics. Escrit en acurada lletra librària, és quelcom posterior a l'altre manuscrit de la mateixa centúria. Sembla que el copista havia utilitzat, com a manuscrit precedent un de procedència barcelonina, com ho fa creure el fet de que, en els textos complementaris, insereix la visita del cardenal Sabinense a l'església de Barcelona i prescindeixi dels decrets donats per a la de Vic, diòcesi a la qual pertanyia l'*escriptòrium* ripollès.

Tot i els seus defectes, en tenir de prendre per a bàsic de la nostra edició un dels manuscrits més antics, ens havem decidit pel de Ripoll, car presentava menys inconvenients que el de l'Arxiu de la Ciutat de Barcelona. Altrament, havem preferit d'escollir un manuscrit dels del grup més abundós y generalitzat.

Quant als del segle xive, el manuscrit de l'Arxiu Diocesà de Girona (G) ens mostra un text bastant correcte en el sentit jurídic-canònic i una transmissió per mitjà de copistes més coneixedors de la matèria; però és tramès amb més intermediacions. La còpia és escrita poc abans de tombar la meitat de la centúria.

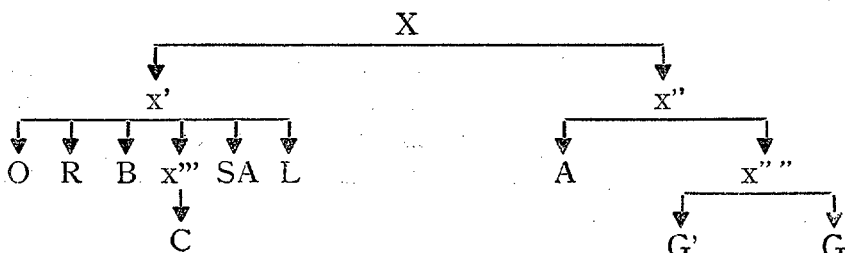
²⁹ J. SANABRE, *Los Sinodos Diocesanos de Barcelona*, p. 12.

El text del Llibre de la Cadena de l'Arxiu Capitular de Barcelona (C), és de les acaballes del segle XIVe; la còpia és força corrompuda.

La nostra edició, prenent per base el manuscrit R, col·laciona els B, G i C, A l'aparat crític no hi havem posat les variants de les edicions, car totes elles són fàcilment consultables. La pruïja que mostra Villanueva en la còpia del manuscrit agustinià de Barcelona quant a introduir correccions, que s'observen encara més en les notes marginals del text *Gerundensis*, i el fet de tractar-se d'una còpia, han motivat que ens abstinguéssim de col·lacionar-lo, si bé l'havem tinguda en compte en el nostre estudi.

Els manuscrits R, B i C serveixen una certa afinitat amb l'edició de les constitucions tarraconenses de Jeroni d'Oria i amb el text de la còpia del còdex de Sant Agustí de Barcelona. En canvi el manuscrit G coincideix molt sovint amb les variants que indica marginalment l'edició de l'arquebisbe Agustín i amb el *Gerundensis* en part col·lacionat per Villanueva. El text del còdex carmelità de Lleida, si tenim en compte les anotacions de Villanueva al marge de la còpia del convent de Sant Agustí de Barcelona, pressuposa alguna afinitat amb els del grup R-B-C, però amb unes variants tan extraordinàries que fan creure en un text molt reelaborat o tal volta glossat.

Fent un assaig d'esquema de la transmissió dels manuscrits, des d'un original no conservat (X), amb unes probables intermediacions (x', x'', x''' i x'''), tenint també en compte els textos no localitzats que serviren de base a les edicions d'Oria (O) i Agustín (A), així com també els coneguts per Villanueva, de Sant Agustí de Barcelona (SA), dels Carmelitans de Lleida (L) i el *Gerundensis* (G'), pel cas de que aquest darrer no fos cabalment el mateix que utilitzem en el nostre aparat crític, podem donar el següent diagrama:

Quan hi ha coincidència entre els manuscrits B, C i G, discrepant del manuscrit R, responen generalment a errades gramaticals i a la manca de sentit jurídic d'aquest darrer; en aquests casos, gairebé sempre hi estan d'acord les edicions de constitucions tarraconenses abans esmentades. Així, les variants dels altres manuscrits col·lacionats, permetran de corregir ben sovint les incorreccions del text de Ripoll pres per base de l'edició.

Cal advertir que el manuscrit ripollès presenta nombroses interlineacions coetànies que hi introduïren addicions i correccions, les quals fem notar en lletra cursiva.

HEC SUNT CONSTITUTIONES EDITE IN YSPANIA PER DOMINUM
IOANNEM SABINENSEM EPISCOPUM CARDINALEM, APOSTOLICE
SEDIS LEGATUM, IN CONCILIO YLERDENSI

Animarum langoribus qui ex sacrarum constitutionum transgressione vel omissione trahunt originem, presentium patrum* approbatione subvenire cunctantes, statuta Sacri Concilii Generalis que pro magna parte non sine gravi periculo sunt neglecta, pleniori diligentia de cetero precipimus observari, et studiose corrigi ea que contra ipsum concilium temere sunt presumpta.

1

De sinodis et consiliis¹ celebrandis²

In primis precipientes ut constitutio de conciliis provincialibus et episcopalibus sinodis celebrandis pro correctione et reformatione³ morum salubriter edita, secundum suum tenorem firmiter⁴ observetur, et ut nulla negligentia vel occasio impediatur ipsius observationem.

2

Per quos sinodus debet celebrari¹

Statuimus ut in provincia Terrachone provinciale concilium singulis annis dominica qua cantatur *Iubilate* celebretur, et episcopalis sinodus ad minus celebretur semel² in anno in festo sancti Luche. Si vero ex causa necessaria

* Patrum B.

1 ¹ Conciliis] Ecclesie add. C.

2 De conciliis et sinodis celebrandis *transp.* G.

3 reformatione] formatione B.

4 observetur firmiter *transp.* C.

2 ¹ *Rub. om.* G; celebrari] observari C.

2 semel celebretur *transp.* BGC.

absens fuerit episcopus, vel alia³ rationabiliter impeditus, provideat per quem vel per quos synodus celebretur. Quia⁴ si vaccaverit sedes, per archidiaconos in suis archidiaconatibus celebrentur particulares synodi terminis supradictis. Si vero vacante sede priorem vel capitulum vel aliam personam ecclesie resederit iurisdictio, procuret quod predicto modo synodus celebretur, et hec omnia servantur sub pena in Generali Concilio constituta.

3

De correctione subditorum

Constitutio de correctione subditorum edita firmitus observetur, et circa subditorum correctionem¹ prelati diligenter vigilent et² intendant, ne sanguis subditorum de ipsorum manibus a Domino requiratur; et cum ad ipsos clamosa insinuatio pervenerit, si ad inquisitionem descendere comode non valeant pro eo quod processus ille plerumque plurimum³ habet laboris et dispendii, multaque diffugia, saltem⁴ purgationem indicant canonicam⁵ sollempniter⁶ faciendam, in qua qui defecerit canonice puniatur.

4

De predicationibus¹

Quam salubre sit, quam utile predicationes per singulas² dioceses ordinari, apparet ex dispendio quod sequitur ex predicationis defectu, quare³ prelati omnibus sub animadversione divine ultionis districe precipimus, quod per se vel per alios viros ad predicationis officium idoneos, per suas dioceses predicet⁴ verbum salutis eterne. Et quia provide statutum est in Concilio Generali, ut tam in cathedralibus quam in aliis conventualibus ecclesiis viri⁵ assumantur idonei quos episcopi possint habere coadiutores⁶ in faciendis predicationibus

³ alia om. B.

⁴ quod BC.

3 ¹ correctionem subditorum *transp.* G.

² et] atque G.

³ plurimi B.

⁴ saltem C.

⁵ canonicam indicant *transp.* G.

⁶ sollempniter om. C.

4 ¹ per dioceses ordinandis *add.* G.

² singulas om. G.

³ quare] ideoque G.

⁴ predicent C.

⁵ viri] duo G.

⁶ coadiutores] et cooperatores *add.* G.

et confessionibus audiendis, et in aliis que ⁷ ad salutem pertinent⁸ animarum, ut tam sacra constitutio debitum consequatur effectum, precipimus ut ⁹ in quacumque ecclesia cathedrali ubi ¹⁰ tales duo ¹¹ non fuerint ¹² assumantur de novo; et in aliis conventualibus ecclesiis tales ¹³ assumantur. In aliis autem ecclesiis in quibus de capituli consensu canonice ¹⁴ conferuntur, si capitulum vel aliquis de capitulo talium vocationem ¹⁵ noluerit consentire, diocesanus nichilominus hoc faciat presentis auctoritate concilii, ne per talem contradictionem communis impediatur utilitas, et sacra ¹⁶ constitutionis providentia eludatur.¹⁷ In illis vero cathedralibus ecclesiis in quibus sunt canonici regulares a diocesano priore, et maiori archidiacono successive duo eligantur de conventu qui ¹⁸ magis sint¹⁹ docibiles ²⁰ ut in Theologia studeant, et prebendas suas integre in scholis ²¹ habeant, et quia studeant ut episcopo deserviant, usque ad mediocres ²² expensas, si necesse fuerit, ²³ episcopus superaddat.

5

De magistris¹ gramatice²

Cum in Generali Concilio pia fuerit constitutione provisum, ut non solum in Cathedralibus ecclesiis, sed ³ in aliis in quibus subperunt facultates magistris qui ibidem laborent in doctrina provideatur in ⁴ beneficio competenti, nos atten-

⁷ que] quem G.

⁸ pertinent ad salutem *transp.* G.

⁹ ut] si *add.* C.

¹⁰ ubi] viri B; ubi *om.* C.

¹¹ duo] viri G; assumantur *add.* B.

¹² non fuerint *om.* B.

¹³ tales] unus talis GC.

¹⁴ canonice B.

¹⁵ vocationi GC.

¹⁶ sacre G.

¹⁷ eludatur] elidatur C.

¹⁸ qui *om.* C.

¹⁹ sint *om.* C.

²⁰ dociles G.

²¹ in scholis integre *transp.* C.

²² mediocres] meliores B.

²³ fuerit] est C.

5 ¹ magistris G.

² gramatice] cathedralibus B.

³ sed] etiam *add.* B.

⁴ in *om.* B.

dentes quod in partibus Yspanie, ex defectu studiorum et doctri⁵...⁶ multa et intolerabilia detrimenta animarum⁷ proveniunt, non⁸ solum in locis statutis predictam constitutionem precipimus observari,⁹ verum etiam ad multiplicem ignorantiam extirpandam eatenus *scolas* multiplicari, statuimus ut per singulas dioceses in quolibet archidiaconatu¹⁰ certis¹¹ locis, si ad hoc loca ydonea inventa fuerint, per provisionem episcopi scole de gramatica statuatur *et magistri collocentur*, quibus de ipsius *episcopi*¹² ordinatione si ipsius loci in quo scole fuerint non sufficiat ecclesia;¹³ de aliis ecclesiis circa¹⁴ positis secundum¹⁵ singulorum¹⁶ facultates competenter precipimus providere, ne ex defectu magistrorum illiterati suam possint ignorantiam excusare.

6

*De illis qui loqui nesciunt latinis verbis*¹

Statuimus quoque ut omnes beneficiati et promovendi in ecclesiis parochialibus qui latinis verbis loqui nesciunt,² exceptis illis de quorum profectu per³ etatem non est sperandum⁴ in studio, ab episcopo⁵ et archidiacono loci, ubi tale ius consuevit habere archidiaconus, per subtractionem beneficiorum quosque latinis verbis loqui sciant adiscere compellantur. Illis autem qui studere⁶ in gramatica et profiscere voluerint, misericorditer indulgemus ut beneficia sua integre in scolis⁷ habeant a proximo festo sancti Iohannis usque ad trien-

⁵ doctri.] literature BGC.

⁶ lac. 3 litt.

⁷ animarum detrimenta *transp.* G.

⁸ non] nec C.?

⁹ observare B.

¹⁰ Archidiaconatum B; in *add.* G. C.

¹¹ certis] cunctis C.

¹² episcopi] provisione et *add.* G.

¹³ ecclesia *om.* B.

¹⁴ circa posit] suprapositis B, circumpositis G.

¹⁵ secundum *om.* BC.

¹⁶ singulorum] circa eorum C.

6 ¹ Ut beneficiati adiscere compellantur *rub.* G.

² nesciunt loqui *transp.* C.

³ per] propter G.

⁴ est sperandum] ab episcopo separandum B.

⁵ ab episcopo *om.* B.

⁶ student C.

⁷ in scolis integre *transp.* C.

nium, ac si in suis ecclesiis deservirent, proviso tamen ne⁸ ecclesia⁹ remaneat debito servitio¹⁰ desolata. Qui vero infra hunc terminum¹¹ non tantum¹² proficere curavit, quod latinis verbis loqui¹³ sciat¹⁴ quia suam maxime¹⁵ neglexerit ignorantiam, donec talem negligentiam per subsequens studium correxerit, beneficio suspendatur eodem.¹⁶ Ut quoniam multi affectant clericalem characterem, ut libertatem ecclesiasticam vel beneficium assequantur, et tamen adiscere neglexerant¹⁷ precipimus ut a talibus tonsorandis caveatur attente,¹⁸ presertim in illis locis in quibus obtenta prima tonsura ratione natalis soli¹⁹ sibi in ecclesiam²⁰ vendicant²¹ portionem.

§ Ad quantum autem gradum²² nullus omnino clericus secularis²³ promoveatur qui latinis verbis loqui nesciat.

7

De clericis concubinariis¹

Ad extirpandam clericorum incontinentiam, statuimus ut quilibet episcopus in prima synodo quam ipsum celebrare contigerit, suspensos denuntiet² omnes sacerdotes, diaconos³ subdiaconos⁴ et omnes beneficiatos qui ex tunc⁵ in suis

⁸ ne] ut G.

⁹ ecclesia] eorum add. G.

¹⁰ servitio] officio C.

¹¹ terminum] triennium C.

¹² tantum] unde B.

¹³ sciat loqui verbis *transp.* G.

¹⁴ sciant C.

¹⁵ maxime] iuvare vel vincere G; maximam G.

¹⁶ *Rub.* Ut aliquis non promoveatur ad tonsuram si adiscere neglexerit, nec ad quantum gradum qui latinis verbis loqui nesciat *add.* G.

¹⁷ neglexerint BC, negligunt G.

¹⁸ attenter G.

¹⁹ soli] sui GC.

²⁰ ecclesiam] non *add.* C.

²¹ vendicant in ecclesia portionem *transp.* G.

²² gradum autem *transp.* B.

²³ secularis clericus *transp.* G.

7 ¹ *Rub.* De clericis qui in domibus suis vel alienis publice tenent concubinas B; Ut concubinarij publici suspensi sint clerici et eorum concubine excommunicate publice nuntietur G.

² nuntiet B.

³ diacones G.

⁴ subdiacones G.

⁵ ex nunc G; ex tunc *om.* C.

vel alienis domibus ⁶ detinere presumpserint publice concubinas; et illas que ⁷ talium fuerint concubine denuntient excommunicationi ⁸ subiectas, et sepelientas, si decesserint, asinorum sepultura, et eas ⁹ sententias episcopi et ipsi sacerdotes in publicis predicationibus denuntient.

§ Si quis vero hac de causa suspensus, presumpserit celebrare divina, non solum ecclesiasticis beneficiis spoliatur, verum etiam ¹⁰ pro hac duplici culpa perpetuo deponatur.

§ Et ut statutum hoc ¹¹ melius executioni mandetur, precipimus ut decani ecclesiarum in suis capitulis, archidiaconi et archipresbiteri ubi fuerint ¹², in ¹³ officiis diligenter inquirent si quos invenerint post dictam denuntiationem in predicta ¹⁴ synodo factam incontinentie vitio laborantes, et eosdem statim ab officio et beneficio nominatim suspensos ¹⁵ denuntient, et eorum incontinentiam episcopo significant, et episcopus, ¹⁷ percepta veritate, a beneficiis ipsos perpetuo spoliare ¹⁸ non obmittat sicut actum ¹⁹ est in Concilio Generali.

§ Soboles quoque clericorum post hoc consilium de concubinis suscepta ²⁰, in bonis paternis iure hereditario secundum decretalem domini Honorii non succedat ²¹, et ad primam tonsuram velut spurii nullatenus admittantur, qui ²² omni beneficio et privilegio clericali expertes existant.

⁶ domibus vel alienis *transp.* G.

⁷ que] decetero *add.* G.

⁸ excommunicatione B, excomunione G.

⁹ eas] has G.

¹⁰ etiam *om.* G.

¹¹ hoc *om.* G.

¹² fuerit B.

¹³ in] suis *add.* G.

¹⁴ predicta *om.* G; predicto C.

¹⁵ vitio] comorantes vel *add.* G.

¹⁶ suspensos] excommunicandos *add. interl.* B; suspensos nominatim *transp.* C.

¹⁷ episcopo B.

¹⁸ spoliare perpetuo *transp.* G; perpetuo spoliare ipsos *transp.* C.

¹⁹ actum] cautum G.

²⁰ suscepta] suspecta B.

²¹ succedant C.

²² qui] sed G.

8

*De indumentis et superfluitatibus*¹

A crapula et ebrietate omnes clerici diligenter abstineant, officia vel commercio secularia non exercent, maxime inhonesta. Ioculatoribus mimmis et instrionibus non intendant, tabernas² prorsus evitent, nisi forte necessitatis causa in itinere constituti. Ad aleas et taxillos non ludant, nec huiusmodi ludis intersint. Coronam et tonsuram competentem habeant.³ Clausa desuper deferant indumenta, nimia brevitate vel longitudine non notanda; pannis rubeis vel cendatis, seu⁴ viridibus, seu⁵ virgatis tunicis, vel supertunicis sic apertis quod hostendant latera, sic strictis quod femoralia demonstrent, nec non manicis vel sotularibus consutitiis vel⁶ rostratis. Aurifrisiis, pictis paliis⁷ serico⁸, superornatis fibulis, aut corrigiis auri vel argenti ornatum habentibus, senturiis sericis,⁹ sellis quoque deauratis vel¹⁰ alia superfluitate¹¹ gerentibus non utantur.¹² Nullus in sacerdotio vel personatu constitutus, capam manicatam gerat nisi iusta causa¹³ timoris exegerit habitum¹⁴ transformari. Ad divinum officium intra ecclesiam capam manicatam nullus clericus gerat.

§ Sententiam sanguinis nullus clericus dictet aut proferat, nec litteras dictet vel scribat pro vindicta sanguinis destinandas, nec vindictam sanguinis exerceat¹⁵, vel ubi¹⁶ exerceatur intersit.¹⁷

§ In ecclesiis, civitatibus, villis vel¹⁸ aldeis, clerici cultellos acutos vel arma portare non presumant, nisi forte ad deffensionem propiriis iusta causa timoris.

8 ¹ *Rub.* Super vita et honestate clericorum G.

² tabernis B.

³ habeant] competentem *add.* G.

⁴ seu] siricis B.

⁵ seu] aut G.

⁶ vel] seu G.

⁷ pilles G, palleis C.

⁸ cirico B.

⁹ ciricis B, cericis C.

¹⁰ vel] aut G.

¹¹ aliam superfluitatem C.

¹² *Rub.* De capa manicata *add.* G.

¹³ causam B.

¹⁴ habitu B.

¹⁵ nec vindictam sanguinis exerceat *om.* G.

¹⁶ ubi *om.* B.

¹⁷ *Rub.* Ne clerici portent cultellos *add.* G.

¹⁸ vel *om.* G.

Si quis autem ¹⁹ contra hanc constitutionem venire presumpserit, si beneficiatus sit ²⁰ suspendatur ab omnibus beneficiis, et cum ad emendationem venerit, tanto tempore postmodum eorum de ²¹ perceptione beneficiorum careat, quanto in sua contumacia permanere presumpserit. Si vero beneficiatus non fuerit, ab introitu ecclesie suspendatur.

9

De ornamentis ecclesie et quot nitide conserventur ¹

Precipimus ut ecclesie et omnia oratoria, vasa divini misterii, pallas ² altaris, et corporalia et vestimenta ministrorum ³ munda et nitida conserventur, crisma, ⁴ oleum et Eucharistia caute serventur, clavibus adibitis, necnon et altare consecratum diligenti servetur cautela, ne ab aliquod ⁵ predictorum manus temeraria se extendat pro aliquibus nefariis ⁶ exercendis. Sacra quoque Eucharistia ad infirmos cum campanella ⁷ et lucerna ⁸ honorifice deportetur, et in singulis VIII° ⁹ diebus renovetur. ¹⁰

Ut autem ea omnia que pro extirpanda clericorum incontinentia et pro ipsorum vita et honestate reformanda, necnon et ea que pro munditiis ¹¹ ecclesiarum ¹² et eorum que ad divinum cultum pertinent, eaquoque que pro fidei custodia crismatis, olei, Eucharistie et altarium, pie et provide statuta sunt, irrefragabiliter observentur, precipimus ut episcopi, ¹³ decani, ¹⁴ archidiaconi, ¹⁵ ar-

¹⁹ autem om. G.

²⁰ fuerit G.

²¹ eorundem BGC.

9 ¹ et quod nitide conserventur om. B; Ut Eucharistia et ornamenta ecclesie munde serventur G.

² palle G.

³ et vestimenta ministrorum palle altaris et corporalia *transp.* G.

⁴ crisma] et *add.* C.

⁵ aliquid C.

⁶ pro aliquibus nefariis] necariis B.

⁷ campanula G.

⁸ lumine G.

⁹ octo BC.

¹⁰ *Rub.* Ut episcopi et prelati circa harum constitutionum observantiam curam adhibeant diligentem *add.* G.

¹¹ in munditiis G, medicis C.

¹² ecclesiarum] animarum C.

¹³ episcopi] et *add.* G.

¹⁴ decani] diachoni C.

¹⁵ archidiaconi] et *add.* G.

chipresbiteri, circa eorum ¹⁶ observantiam curam adhibeant diligentem. Nam pro ¹⁷ transgressoribus ¹⁸ subditorum ab ipsis de cetero culpa requiretur et pena nec se poterunt ¹⁹ excusare dicentes «Nos monuimus, nos corripuimus» ²⁰ sed, ²¹ si in premissis inveniatur ²² negligentia vel defectus, ²³ ab episcopo puniatur; ipsius autem episcopi negligentia vel defectus, a metropolitano vel provinciali concilio sic districte puniatur, quod pena ²⁴ correctio subsequatur.

10

De monendis parrochianis ad penitentiam ¹

Sacerdotes frequenter moneant populum ad confessionem faciendam, exponentes ² et districte servantes constitutionem Concili Generalis, videlicet quod si quis confiteri ad minus semel in anno et comunione recipere neglexerit, vivens ab ingressu ecclesie arceatur, ³ moriens ecclesiastica careat ⁴ sepultura. ⁵

11

De personatu et dignitatibus ¹

Quoniam propter hominum malitiam, sacre constitutiones steriles sunt ² penitus et inanes, nisi eas executiones ³ diligentia fecerit infructuosas, districte precipimus ut contra illos qui sine dispensatione domini Pape post Generale

¹⁶ eorundem C.

¹⁷ pro] de G.

¹⁸ transgressionibus G. C.

¹⁹ poterunt se *transp.* G.

²⁰ corripuimus] nisi subditorum suorum correctionem possint ostendere, aut penam eisdem impositam. Horum autem super decani, archidiaconi vel archipresbiteri *add.* G.

²¹ sed *om.* G.

²² inveniatur in premissis *transp.* C.

²³ si in premissis inveniatur negligentia vel defectus] negligentia si in premissis inveniatur sive defectum G.

²⁴ penam C.

10 ¹ *Rub.* Ut parrochiani moneantur ad penitentiam G.

² exponentes] eis *add.* G.

³ arceatur] et *add.* G.

⁴ careat *om.* B.

⁵ sepultura] prout in eadem constitutione habetur *add.* G.

11 ¹ *Rub.* De dignitatibus, personatibus et beneficiis G.

² sunt steriles *transp.* G.

³ executionis BGC.

Consilium plura receperunt beneficia habentia curam animarum,⁴ vel unum cum ante Concilium haberent simile et contra illas qui sine apostolica dispensatione plures dignitates vel personatus post Concilium receperunt, vel unum cum ante⁵ Concilium⁶ alium personatum vel dignitatem fuissent adepti, nec non et contra illos qui in conferendo primo⁷ beneficio vel⁸ personatu vel dignitate recepto secundo negligentes fuerint, secundum statuta Generale⁹ Concilii procedatur¹⁰. Et quoniam qui taliter adeptus est beneficia, quibus cura¹¹ animarum est annexa, seu¹² personatus vel dignitates, ipso iure privatus est¹³ primo¹⁴, non sine culpa sacrilegii, quod suum non est beneficium¹⁵ spirituale de facto detinere¹⁶ presumpserit¹⁷, si postquam monitus fuerit vel ad ipsum huiusmodi¹⁸ constitutio¹⁹ pervenerit spontaneus eidem non cesserit sine mora, et eandem cessionem non declaraverit, excommunicationis vinculo sit astrictus.²⁰

§ Adicimus quoque ut iuxta statutum Generale²¹ Concilii si quis parochialem habet ecclesiam in ipsa personaliter deserviat in officio quod requirit²² ecclesia, ut eadem sit ipso iure privatus, secundum constitutionem Concilii Generalis, et precipimus quod²³ alii conferatur, nisi fuerit prebenda²⁴ dignitati annexa, et tunc²⁵ in ea perpetuus vicarius statuatur, et qui constituti sunt in

⁴ curam animarum habentia *transp.* G.

⁵ antea G.

⁶ haberent simile et contra illos qui sine apostolica dispensatione plures dignitates vel personatus post Concilium receperunt vel unum cum ante Concilium *om.* B.

⁷ primo] proprio B, prius G.

⁸ vel *om.* G.

⁹ generalis B.

¹⁰ concilii procedatur] concedatur B.

¹¹ curam B.

¹² seu] set B.

¹³ est privatus *transp.* C.

¹⁴ primo] proprio et B; primo] et *add.* C.

¹⁵ spirituale beneficium *transp.* G.

¹⁶ retinere G.

¹⁷ presumit G.

¹⁸ modi *om.* B.

¹⁹ constitutio] —nis et notitia *add.* G; —nis notitia *add.* C.

²⁰ *Rub.* De residentia in parochialibus ecclesiis facienda *add.* G.

²¹ generalis C.

²² requirit] ipsa *add.* G.

²³ precipimus quod *om.* G.

²⁴ prebende] vel *add.* G.

²⁵ tunc] precipimus quod *add.* G.

personatibus *vel dignitatibus*²⁶ ascendere per ipsius subtractionem compellantur.²⁷

12

*De clericis ordinandis*¹

Precipimus ne quis promoveatur in subdiaconatum,² diaconatum,³ vel presbiteratum,⁴ nisi habeat sufficiens⁵ ecclesiasticum beneficium,⁶ vel saltem sufficiens patrimonium, ad cuius quasi titulum ordinatur; et qui aliter⁷ ordinaverit, sufficienter provideat in necessariis vel a presentatore ipsius ordinato faciat provideri donec ei competens beneficium fuerit assignatum. Constitutiones quoque de indignis quequaquam⁸ promovendis ad ordines sive ad beneficia sub interminatione dampnationis eterne precipimus amodo districtius observari per penam super hoc in Generali Concilio constitutam;⁹ adicientes ut qui illegitimi¹⁰ personatus aut dignitates actenus receperunt vel¹¹ recipere presumpserint in futurum, dispensatione canonica non obtenta, eisdem sit¹² ipso iure privati.

13

*De illis*¹ *qui in gradu prohibito*² *contrahunt matrimonium*

Districte precipimus per omnes ecclesias in precipuis³ solempnitatibus excommunicatos publice denunciari omnes illos qui in gradu prohibito matrimonia

²⁶ dignitatibus] ad ordinem quem ipsa requirit dignitas *add.* BGC.

²⁷ per ipsius subtractionem compellatur ascendere *transp.* B; per ipsius subtractionem ascendere compellatur *transp.* C.

12 ¹ Quod clerici sine beneficio vel titulo nullatenus ordinetur *rub.* G.

² subdiaconum BGC.

³ diaconum BGC.

⁴ presbiterum BGC.

⁵ sufficiens *om.* G.

⁶ beneficium ecclesiasticum *transp.* G.

⁷ qui aliter] qualiter B.

⁸ ne quando B.

⁹ *Rub.* Ut illegitimi et personatus sine dispensatione non assumantur *add.* G.

¹⁰ illegitimi qui *transp.* G.

¹¹ vel] aut G.

¹² sint BGC.

13 ¹ illis] hiis G.

² prohibito] vel clandestine *add.* G.

³ precipio B.

contrahere ⁴ presumpserint.⁵ Illi autem qui in gradu prohibito, non matrimonia sed contubernia, contraxerunt,⁶ nisi infra annum dispensationem obtinuerint, ex tunc excommunicationis sententia se noverint innodatos; interim autem a carnali copula eisdem precipimus abstinere. Qui vero clandestina contraxerint matrimonia,⁷ tanquam excommunicati ab omnibus evitentur, et donec de legitimatio-
ne ⁸ personarum ecclesie constiterit ad invicem separentur.

14

De terris ¹ sarracenorum

Precipimus ut tam iudei quam sarraceni ad solvendum ecclesiis decimas et oblationes debitas pro terris et domibus ² et aliis possessionibus que ad ipsos a christianis quoquomodo ³ deveniunt ⁴ per distictionem ecclesiasticam compellantur.

15

De signis iudeorum

Cum iudei signo notabili a christianis discerni debeant, absurdum est nimis quod personis ecclesiasticis in habitu clausas capas deferendo se conformare presumunt, quo circa districte precipimus ipsos a tali presumptione per distictionem ecclesiasticam coerceri.

16

De prelati ecclesiarum parrochialium ¹

Quoniam quilibet ecclesia parrochialis proprium et ² perpetuum debet habere prelatum, ut oves gregis dominici non mercenario subiaceant sed pastore regantur, districte precipimus ut quilibet ecclesia parrochialis proprium prelatum habeat qui ad curam animarum iure perpetuo sit canonice institutus, et

⁴ contraere matrimonia *transp.* BC.

⁵ presumpserint contrahere *transp.* G.

⁶ contraxerint C.

⁷ matrimonia contraxerint *transp.* B.

⁸ legitimitate G.

14 ¹ terris] iudeorum et *add.* GC.

² et domibus *om.* G.

³ quoquomodo] quomodo BC, quandocumque. G

⁴ devenerint BGC.

16 ¹ prelati] rectoribus G.

² et *om.* B.

nullus in duabus ecclesiis parrochialibus obtineat prelaturam. Hanc autem constitutionem non referimus ad illas ecclesias que ita sunt tenues, quod nulla ³ earum competenter sufficiat ⁴ sustentare proprium sacerdotem, in quo casu precipimus ut tot et non plures habeat ⁵ que sufficere debeant cum moderamine debito ⁶ ad sustentationem prelati.⁷

17

De portionibus ecclesie ¹

Quoniam scortum videtur ² ecclesia et quasi pluribus viris exposita in qua plures clerici pro indiviso curam sibi vendicant animarum, et hoc ³ non ⁴ sine gravi periculo in partibus Yspanie plurimum inolevit, presentis approbatione concilii statuimus ut in illis ecclesiis in quibus clerici ⁵ plures sunt, unus principaliter curam habeat animarum, et alii ipsi in divinis servitiis et aliis necessariis coadiutores existant, et qui curam habuerit oblationes confessionum suas habeat, quatenus ⁷ maiora stipendia percipiat qui plus noscitur laborare.

18

De laicis ecclesiarum patronis ¹

De ecclesiis quoque in quibus clericos patronus laicus representare contempnit episcopo ad curam animarum, statuimus quod si quis ² clericus sine auctoritate episcopi diocesani ³ vel archidiaconi loci ubi in talibus ius habet archidiaconus in predictis ecclesiis curam exercere animarum et ipsas ⁴ auctoritate patroni officiare presumat a monitione ⁵ premissa excommunicetur; et si

³ quod nulla *om.* B.

⁴ competenter sufficiat] possit G.

⁵ habeant B; habeat *om.* G.

⁶ cum moderamine debito *om.* B.

⁷ prelati] habeant *add.* G.

17 ¹ De exercitio et regimine cure animarum *rub.* G.

² videtur] ut B.

³ hoc] vitium *add.* G.

⁴ non *om.* BC.

⁵ plures sunt clerici *transp.* G.

⁶ et] in *add.* G.

⁷ quatenus] et G.

18 ¹ De iure patronatus *rub.* G.

² quis] aliquis C.

³ diocesis G.

⁴ ipsas] in eas B.

⁵ admonitione G.

perstiterit a ministerio ecclesiastico et ordine deponatur sicut ex constitutionibus tam Lateranensi ⁶ quam ⁷ domini Alexandri noscitur institutum.

19

Ut in ecclesiis partitiones ¹ non fiant ²

Cum in plerisque locis ecclesiarum priores seu prelati clericis suis communiter viventibus ministrare victualia teneantur, et circa eosdem necnon et laicos parrochiarum suarum in cura animarum debeant intendere diligenter, quidam priores seu prelati ut liberius evagari valeant aut ut sue sufficiat ³ avaritie, quidam quoque clerici ut a divini cultus assiduitatem non compellantur a prioribus, et eorum effugiant ⁴ disciplinam, possessiones et bona ecclesiarum inter se divisione perpetua paciuntur.⁵ Quare presentis auctoritate C[oncilii] duximus statuendum, ut nulla de cetero talis partitio fiat, et si qua facta est absque auctoritate et consensu diocesani vel superioris, eam ⁶ decernimus non tenere. Quod si forsitan alicuius ⁷ ecclesie prior et clerici contra istam constitutionem venire presumpserint, per diocesanum loci vel eius vicem agentem ipsos ab eisdem ecclesiis *precipimus in perpetuum* ⁸ amoveri. In illis autem ecclesiis quibus facte sunt partitiones huiusmodi de ⁹ assensu diocesani vel superioris illud precipimus observandum ut clerici sub obedientia et correctione sui prioris seu ¹⁰ prelati consistent, et simul comedant in uno refectorio sicut antea partitionem facere ¹¹ consueverunt, nec ecclesie proventus aliquomodo inter se ¹² dividant.¹³ Sed magis in una mensa comunicent, ut ¹⁴ qui divinis officiis interesse neglexerit in subtractione sue portionis secundum suam negligentiam

⁶ Lateranensi] Concilii add. BGC.

⁷ quam] Concilii add. C.

19 ¹ partitiones] portiones C.

² Ne fiant partitiones de bonis ecclesiasticis rub. G.

³ sufficiant B, satisfaciant C.

⁴ fugiant G, difugiant C.

⁵ divisione perpetua paciuntur] condividunt G.

⁶ eam] decrevimus vel add. C.

⁷ alicuius BG.

⁸ in perpetuum] imposterum C.

⁹ de om. B.

¹⁰ seu] sed B.

¹¹ facere] ratione B.

¹² inter se aliquo transp. BG.

¹³ dividat B.

¹⁴ ut] et G.

puniatur a priore. Provideat quoque¹⁵ prior ne clerici sui vel eorum dispensatores ecclesie bona dissipent, taliter autem expendant quod cessantibus cotidianis¹⁶ distributionibus divini non sequatur officii detrimentum, et hoc ita fieri nequaquam permittat.¹⁷ Inhibemus quoque¹⁸ ne prior sine clericis aut clericis sine priore aliqua de possessionibus ecclesie impignerare valeant, nec sine diocesani consensu aliquam possessionem vendere aut quocumque modo alienare presumant. Clerici quoque inter se terras aut vineas ecclesie non dividant, sed comuniter eas possideant, sicut comunibus debent usibus deservire¹⁹ Adicimus quoque ut priores per sustractionem beneficiorum ad ordinem sacerdotalem ascendere, et in suis ecclesiis deservire cogantur, hoc adhibito²⁰ modamine, ut qui ex dispensatione Sedis Apostolice pluras²¹ curas retinere noscuntur, in eisdem vicissim resideant secundum numerum curarum, residentia²² tempora dividentes. Clerici quoque qui²⁴ in ecclesiis parochialibus portionarii existunt²⁵, nec portiones cotidianas nec prestimonia de eisdem ecclesiis percipiant nisi in ipsis curaverint²⁶ personaliter deservire.

20

*De consecrationibus et benedictionibus*¹

Sicut in Generali statutum est Concilio, precipimus ne pro consecratione² episcoporum, benedictionibus abbatum, vel eorum installationibus,³ sive pro ordinibus⁴ clericorum, quisquam,⁵ quocumque⁶ pretextu sive scripture vel rei

¹⁵ quoque] quos B.

¹⁶ cotidianes B.

¹⁷ Ut ecclesie possessiones non impignorentur, vendantur vel alias alienentur *rub. add. G*; De pignoribus, venditionibus et alienationibus *rub. add. C*.

¹⁸ quoque *om.* B.

¹⁹ Ut curati per substructionem beneficiorum ad ordinem presbiteratus ascendere et portionarii in ecclesiis deservire personaliter compellantur *rub. add. G*.

²⁰ addito G.

²¹ plures BGC.

²² retinere] obtinere G.

²³ residentie G.

²⁴ qui *om.* B.

²⁵ existant C.

²⁶ curaverit B.

20 ¹ Ne pro benedictionibus vel consecrationibus pecuniam exigatur, *rub. G*.

² ne pro consecratione] ut in consecrationibus C.

³ stillationibus B.

⁴ ordinationibus BC.

⁵ quisque C.

⁶ quocumque *om.* B.

alterius, aliquid exigere vel extorquere presumat. Clerici quoque pro exequiis triennialibus vel annualibus ⁷ mortuorum, ⁸ benedictionibus nubentium et similibus pecuniam non ⁹ exigant vel extorqueant, nec dilationes aut impedimenta fraudulenter opponant, *set* sicut statutum est in Concilio ¹⁰ libere conferant ecclesiastica sacramenta; alioquin ab officio suspendantur. Laici quoque per episcopum loci compellantur obtentam ¹¹ in talibus piam et laudabilem consuetudinem observare.

21

Ut nichil pro habendo ordine detur vel recipiatur

Nullus episcopus, archidiaconus vel archipresbiter vel quicumque ¹ persona ² clericum ad ordinem representet ³ seu ⁴ per se vel per alium ab ordinandis exigat vel recipiat cautionem, vel quamcumque promissionem ⁵ quod ab ordinatore vel representante non petat sibi in ecclesiastico beneficio provideri.

22

Ut alienationes de bonis ecclesie non fiant sine consensu episcopi

Quoniam monasteria multiplici correctione et reformatione indigent, precipimus secundum formam Generalis C[oncilii] ut tam monachorum quam canonicorum regularium generalia capitula fiant ipsius constitutione ¹ tenore ² in omnibus ³ observato, ⁴ qui talis est:*

⁷ annalibus G.

⁸ mortuorum] et *add.* C.

⁹ ne B.

¹⁰ Concilio] Generali *add.* C.

¹¹ obtentam *om.* C.

21 ¹ Quicumque] quia tenet B.

² persona] personatu constitutum G.

³ representent B, representans G.

⁴ seu *om.* G.

⁵ promissione B.

22 ¹ constitutionis BGC.

² tenere B, tenorem C.

³ in omnibus tenore *transp.* G.

⁴ servato BG.

* A continuació caldria posar-hi el decret 12 del Concili IV de Letrà, que comença *In singulis regnis*, que tots els manuscrits coneguts d'aquest concili de Lleida ometen per prou conegut; tampoc apar en les edicions que relacionem, excepte en la de Tobella i Mundó, que treuen aquest cànon lateranenc de Mansi, XXII, c. 999.

§ Adicientes presentis auctoritate Concilii ne ⁵ viri religiosi sine consensu sui diocesani episcopi, possessiones monasteriorum ⁶ vendant vel incartent ⁷ si-ve concedant ad vitam hominis, aut permutent, ⁸ aut infeudent, aut quoquumque modo alienent. Quod qui facere presumpserit ad aministracione ⁹ qua fungitur per suum episcopum amoveatur ¹⁰ in perpetuum; et qui sic obtinent ¹¹ careant sic ¹² obtentis.

23

*De eodem super cathedralibus 'super cathedralibus' ¹
et conventualibus ecclesiis*

In ecclesiis cathedralibus et regularibus districtius inhibemus, ne aliquis personatum vel dignitatem suam sicut de iure non potest, ita nec de ² facto pro aliqua summa pecunie presumat aliquatenus obligare; decernentes ipsam obligationem non tenere. Hanc ³ penam transgressoribus inflingentes ut quicumque contra hanc constitutionem venire presumpserit ipso facto ab omni officio et beneficio, donec ab ⁴ Apostolica Sede veniam impetraverit, sit suspensus.

24

De superfluitatibus virorum religiosorum

Quoniam viri religiosi ad secularia que dimiserunt converti non debent, districte prohibemus ne in sellis, frenis et pectoralibus au[t] calcaribus secularia deferant ornamenta. Sed frenis ¹ et pectoralibus et calcaribus utantur simplicibus, non habentibus ornamenta in corio, et sellas aut albas aut nigras habeant, vel simplices et ² absque colore.

⁵ ne] ut G.

⁶ monasteriorum] non add. G.

⁷ incartent G.

⁸ permutant G.

⁹ ministracione B, administracione G.

¹⁰ amoveantur C.

¹¹ obtineant B, obtinuerint G.

¹² sic] ab B.

23 ¹ super cathedralibus iter.

² de om. G.

³ hanc] etiam add. G.

⁴ ab om. B.

24 ¹ freno B.

² et om. G.

25

De vestimentis personarum religiosarum

Vestimenta *non* habeant scissa ante² vel retro, et³ cuniculorum pellibus non utantur, et de uno vestiario vestes, non denarios, secundum ordinem accipiant; feria IIII^a ⁴ carnes non comedant, nisi festivitas sollempnis occurrerit.

26

Ut proprium non habeant religiosi viri

Cum omnino sit illicitum regularibus seu religiosis habere proprium, districtius inhibemus ne quis religiosus quicquam proprium retineat¹, nec ecclesiam, nec hereditatem, nec prestimonium² habeat, nec sub annuo censu vel quolibet attemptationis³, vel pignorationis genere ad tempus⁵ vel in perpetuum prioratus vel ecclesias, domos, terram⁶ aut vineas, seu⁷ quascumque possessiones ab ecclesia sua vel aliunde percipiat⁸ vel iam receptas detinere⁹ presumat. Regulares quoque qui personatus habent in ecclesiis cathedralibus sic inde amministrent¹⁰ officiis quod votum religionis et ordinis statuta non¹¹ negligant observare. Et si forte in civitatibus vel¹² necessitatibus¹³ officii sui domos habeant, in eis nequaquam relicto conventu comedant aut cubent¹⁴ de

25 ¹ De vestibus religiosorum *rub.* G.

² antea G.

³ et *om.* C.

⁴ quarta GC; quarta] die mercurii *add. interl.* C.

26 ¹ retineat *om.* C.

² patrimonium GC.

³ arrendationibus GC.

⁴ vel] seu G.

⁵ tempus] ipsis B, tempum G.

⁶ terra B, terras G.

⁷ seu] set B.

⁸ recipiat G.

⁹ retinere G.

¹⁰ aministret B.

¹¹ non *om.* G.

¹² vel] pro G.

¹³ vel necessitatibus *om.* C.

¹⁴ cubant B.

nocte, sed expletis aminationibus seu ¹⁵ necessitatibus ¹⁶ ad supernam ¹⁷ societatem et ordine ¹⁸ observantiam revertantur.

27

De clericis raptoribus

Cum iustitia secularis, flagrante maleficio, in ¹ furto, rapina, vel homicidio, vel raptu mulierum, vel cudendo falsam monetam clericum comprehenderit,² ne ut vindictam in ipsum exerceat, sed ut ³ eundem reddat ecclesiastico iudici, nisi manifeste excesserit⁴ et eum ita captum reddiderit⁵ ecclesiastico iudici nisi manifeste excesserit⁶ contractando captum enormiter, nullam ex hoc penam incurrat, et qui sic fuerit deprehensus, canonice puniatur. Maleficio autem non flagrante, si iustitia secularis clericum ceperit absque mandato ecclesiastici iudicis, reus habeatur.

28

De degradationibus clericorum

Ne clerici in opprobrium et hodium ecclesie ea crimina ¹ impune comittant pro quibus laici penam incurrerent capitale, precipimus ut clericus qui in furto vel crimine falsi, rapina, homicidio, raptu mulierum, incudendo falsam monetam, vel in aliis criminibus que penam capitale merentur publice fuerint ² deprehensus, a suis ordinibus degradetur, si subdiachonus et infra ab uno episcopico, si diachonus a tribus episcopis, si sacerdos in concilio provinciali vel antea, ³ habito numero canonico episcoporum, quatenus qui ⁴ ecclesiastica libertate tam flagitiose abutitur clericali privilegio sit privatus.

¹⁵ seu] secundum B.

¹⁶ necessitatibus] officii add. C.

¹⁷ supernam] fraternam BG.

¹⁸ ordinis BGC.

27 ¹ in] forte add. C.

² comprehendet C.

³ ut om. B.

⁴ nisi manifeste excesserit iter.

⁵ redderit B.

⁶ et eum ita captum ab usq. manifeste excesserit om. C.

28 ¹ crimine B.

² fuerit BG.

³ ante C.

⁴ qui] in add. C.

29

De clericis irregularibus

Quoniam personis ecclesiasticis propter servitia divini cultus assignata sunt beneficia et propter multorum irregularitates multe ecclesie divinorum officiorum patiuntur¹ detrimentum, statuimus ut qui propter irregularitatem quam culpa sua incurrerunt² in ecclesiis propriis sua non³ possunt explere divina⁴ officia a perceptione beneficiorum suorum⁵ priventur⁶, quamdiu tali impedimento durante⁷ suis ecclesiis non poterunt deservire, nisi super hoc cu[m] ipsis a Sede Apostolica fuerit dispensatum.

30

Ut ecclesiis vacantibus per episcopum provideatur¹

Districte precipimus quatenus in omnibus ecclesiis parochialibus in quibus infra terminum a iure prefixum ab illi² ad que³ pertinet diocesano non fuerit clericus presentatus ad curam animarum, ipse dioecesanus in eadem ecclesia clericum perpetuum instituat⁴, nec ipsam parochiam⁵ ulterius viduam permanere⁶ permittat.

31

*De transformatione habitus canonicorum secularium
et clericorum conventualium ecclesiarum*

Cum canonicos et alios clericos conventualium ecclesiarum servitiis deputatos omnino non deceat quod¹ alii divinis inservientibus officiis, alii per ipsas ecclesias vel claustrum processions tempore deambulent² in habitu seculari³,

29 ¹ detrimentum patiuntur *transp.* G.

² incurrit G, incurrunt C.

³ explere non possunt *transp.* G.

⁴ divina *om.* G.

⁵ suorum beneficiorum *transp.* C.

⁶ privetur B.

⁷ durante *om.* G.

30 ¹ provideatur per episcopos *transp.* G.

² illis BGC.

³ quos BGC.

⁴ statuatur G.

⁵ parochiam] parochialem ecclesiam G.

⁶ permanere] remanere G.

31 ¹ quod *om.* G.

² deambulare G.

³ secularis B.

ne id fiat de cetero districtius inhibemus, statuentes penam transgressoribus ut per tres dies canonica portione ⁴ priventur.

32

De pactis non faciendis ¹ et super quibus et cum ² quibus

Districtius inhibemus ne aliqui regulares seu religiosi vel clerici seculares in preiudicium parrochialium ³ ecclesiarum aliquod pactum faciant, ita ⁴ quod alieni parrochiani ipsis solvant decimas vel apud ipsos eligant sepulturam; statuentes ut quicquid ⁵ occasione huius pacti perceperint ecclesie parrochiali restituere compellantur.

33

Ne ¹ prebenda ad tempus alicui concedatur ²

Cum archipresbiteratus spirituales iurisdictionem habeant ³, districte prohibemus ne archipresbiteratus sub aliqua pensione ad terminum alicui ⁴ concedantur. ⁵

34

De illi ¹ qui fugiunt ² ad ecclesiam causa timoris ³

In figuram ecclesiastice libertatis, Dominus in Veteri Testamento civitates refugii dinoscitur ⁴ ordinasse, et quoniam ecclesiarum i[n]munitatem quidam abusu ⁵ temerario infringere non verentur, confugientes ad ecclesias compedi-

⁴ portione BG.

32 ¹ De pactis non faciendis om. B.

² cum] in G.

³ parrochiales G.

⁴ ita om. G.

⁵ quicquid] quicumque B.

33 ¹ Ne] De G.

² Ne prebenda ad tempus alienetur. post. del. voc. alienetur, et corr. alicui concedatur C.

³ habeat BGC.

⁴ alicui ad terminum transp. G.

⁵ concedatur GC.

34 ¹ illis B, hiis G.

² confugiunt G.

³ timorum G.

⁴ dinoscitur] noscitur C.

⁵ ausu BGC.

bus aut⁶ vinculis in ipsis ecclesiis astringentes per sustractionem victualium ad exeundum compellendos,⁷ seu⁸ per mauros aut⁹ excommunicatos christianos¹⁰ ab ecclesiis extrahentes, presentis auctoritate Concilii duximus statuendum ut omnes qui talia commiserint excommunicati denuntientur usque ad satisfactionem condignam. Qui vero per mauros ab ecclesia¹¹ christianos extraxerint et condigne satisfaciant et sacrilegii penam exsolvant, et mauros illos per quos ecclesie Dei predictum dederunt¹² dedecus, et iniuriam intulerunt¹³, ecclesie violate servituti subiciant vel ipsi reddant valorem, vel pretium eorundem, si absolutionis beneficium voluerint obtinere.

35

De illis qui arma defferunt sarracenis

Constitutionem domini Alaxandri ad memoriam reducentes et causam necessariam habentes eidem adiciendo¹ constituto precipimus ut singulis diebus dominicis, sacerdotes excommunicatos² denuntient omnes illos qui mittent aut deferent aut deducunt aut vendent per se vel per alios mauris vel aliis ex parte maurorum arma, ferrum, lignamina, navium instrumenta, panem, equos, bestias, vel animalia ad comedendum, vel ad terras colendum, vel equitandum; et hanc sententiam sacerdotes districtius observent usque ad satisfactionem condignam. Omnes quoque christiani, tam mulieres³ quam alii qui se ad mauros transtulerint ad faciendum⁴ guerram christianis,⁵ excommunicati denuntientur, nec sine auctoritate Sedis Apostolice absolvantur.

⁶ aut] seu B, ac G.

⁷ compellentes BGC.

⁸ seu] sive G.

⁹ aut] per *add.* G; aut excommunicatos christianos ab ecclesiis extrahentes presentis auctoritate Concilii duximus statuendum ut omnes qui talia comiserunt excommunicati denuntientur usque ad satisfactionem condignam, qui vero per mauros ab *om.* G.

¹⁰ christianos *om.* G.

¹¹ ecclesia] ad excommunicatos B.

¹² dederint C; dederunt *om.* G.

¹³ intulerint C.

35 ¹ adisciendo] adiscere C.

² denuntient excommunicatos *transp.* G.

³ mulieres] milites BGC.

⁴ faciendam B.

⁵ christianos B.

36

De illi¹ qui vendunt christianos² sarracenis

Sttuimus ut quicumque de cetero christianum vel christianam vendiderit sarracenis, ipso facto sit excommunicatus, nec possit absolutionis beneficium obtinere sine auctoritate Apostolice Sedis.

37

Ut monachi¹ curam animarum non² habeant

Inhibemus districtius ne quis monachus in ecclesia seculari curam animarum exercere presumat. Hoc ipsum pari districtione canonicis regularibus inhibemus, nisi ex indulgentia Sedis Apostolice demonstrare valeant hoc sibi fuisse concessum.

36 ¹ illis BG.

² christianam C.

37 ¹ monachi] et canonici regulares add. G.

² habeant] exerceant in ecclesia seculari G.

I

ELS DECRETS DEL CONCILI DE LLEIDA EN ELS CONCILIS PROVINCIALS

I SINETS DIOCESANS DE LA TARRACONENSE

Les constitucions donades pel cardenal de Sabina en el concili provincial de Lleida de l'any 1229, aplicant cànons del concili IV del Laterà,¹ havien manat que cada any fossin celebrats concilis provincials de la tarraconense en la tercera dominica de Pasqua i es tinguessin sínets diocesans el dia de sant Lluc.²

El legat pontifici, el dia primer de maig, d'aquell any, des de Tudela, lliurà un manament dirigit a l'Arquebisbe de Tarragona, per tal de que fés complir els decrets del concili de Lleida en la nostra província eclesiàstica.³ L'arquebisbe Aspàrac no deixà passar l'any car, tal com se li havia manat, en la dominica *Iubilare*, que s'escaigué el 28 d'abril del 1230, començà un concili provincial a Tarragona, les constitucions del qual es promulgaren el dia primer de maig.⁴ Aquest fou el primer concili provincial portat a cap segons les noves ordinacions; i tant aquest com els successius de la nova etapa, són un fidel reflexe de les normes del concili general del Laterà IV i dels decrets de Lleida que es van reproduïnt en

¹ MANSI ob. cit., XXII c. 953, d. 6.

² Decrets 1 i 2 de la nostra edició.

³ V. nota 18 de la introducció d'aquest treball.

⁴ Les constitucions d'aquest concili no es coneixen completes. No són en les edicions oficials de les compilacions tarraconenses. MARTENE-DURAND, *Veterum Scriptorum et Monumentorum*, c. 1472; MANSI, ob. cit., XXIII, c. 935 i XXV c. 838; TEJADA Y RAMIRO, ob. cit., v. p. 27, publiquen algunes constitucions d'aquest concili de l'any 1230, per bé que els dos primers no les identifiquen. Sobre aquest concili, v. VILLANUEVA, ob. cit., XIX, p. 177; MONTADA, *Episcopologio*, p. 575 i *Marca Hispanica*, c. 526. Un grup de decrets inèdits vé inserit en les col·leccions tarraconenses de la miscel·lània canònica T-119, fol. 10 (Arxiu diocesà de Girona), sota la rúbrica *Speragus in concilio per eum celebrato Terrachone kalendas maii anno Domini M° CC.° XXX.°*, amb els títols *Contra facientes allegationes illicitas*, *Ne clerici secularibus negotiis se inmiscuant*, *Contra clericos qui in pluribus ecclesiis sunt canonici*, *De regularibus*, *Ne fiant visite in monasteriis* i *De raptoribus et incendiariis* que permetem de refer, en part, la sèrie de constitucions disperses d'aquets concili ja editades.

les constitucions tarraconenses.⁵ Quelcom semblant passà també en els decrets de visita del Metropolità a les Seus sufragànies.⁶

Els sínets diocesans calia fer-los preceptivament el mateix dia de sant Lluç, o sia el 18 d'octubre de cada any; si el bisbe era legítimament absent o impedit, es faria càrrec de la celebració un seu delegat; *sede vacante*, convocaria i presidiria l'assamblea sinodal l'ardiaca major, sens perjudici dels sínets particulars que quiscun dels ardiaques podia celebrar dins la seva respectiva demarcació.

En l'estat actual de la nostra història canònica, la bibliografia sobre el sínets diocesans és encara molt escassa per poder seguir els primers passos donats des del concili de Lleida.⁷ Però dins del poc que es coneix, en els sínets més vells de la nostra província tarraconense, s'hi troba l'influència evident de les ordinations del Sabinense.⁸

Pel que fa a Girona, tot i la riquesa documental dels nostres arxius eclesiàstics, hi ha ben poc sobre sínets celebrats el mateix segle XIII, com veurem més endavant.

Quan en alguna diòcesi decau la celebració de les assemblees sinodals, el concili provincial de Tarragona recorda als bisbes l'obligatorietat dels sínets anyals i els mana de fer-los *in virtute sanctae obaedientiae*.⁹ Malgrat això, és el mateix arquebisbe, Ennec de Valterra, qui en una

⁵ Veges en les edicions de constitucions tarraconenses, des de la d'Oria a la de COSTA I BORRÁS, a partir del concili de Tarragona del 1239 endevant; també en el concili de València del 1240, inserit al manuscrit 2 de la nostra relació de la introducció d'aquest treball. Veges així mateix *Marca Hispanica*, c. 530 i TEJADA Y RAMIRO, III, p. 367 i 375.

⁶ Com per exemple la de l'arquebisbe Pere d'Albalat a la Seu de Vic, de l'any 1239, (VILLANUEVA, ob. cit., VII, p. 249.).

⁷ Com a treball veritablement monogràfic només podem fer esment del molt sumari de JOSEP SANABRE. *Los sínodos Diocesanos en Barcelona* (Barcelona, 1930).

⁸ Sense cap pretensió exahustiva, només en VILLANUEVA, ob. cit., d'aquest segle, podem enumerar de Barcelona entre els anys 1243 i 1244 (XVII, p. 341-349), Lleida de 1247 a 1294 (XVI pp. 297 - 317), Tortosa de 1274 a 1278 (v. pp. 283 - 288) i Urgell de 1276 a 1286 (XI, pp. 283-292). Són també molt interessants per a Barcelona les notícies de JOSEP SANABRE, ob. cit., pp. 9-14, i els sínets que inclou el manuscrit 2 de la relació de l'estudi introductori d'aquest treball. Quan a Vic, ho confirmen també les notícies que ens proporciona el nostre eruditíssim amic Mn. Pladevall, que té en estudi els sínets d'aquella diòcesi. Arreu s'hi veu l'esment de l'aplicació de les normacions del Sabinense.

⁹ Constitució *Ad memoriam reducentes* del concili de l'any 1329 presidit per l'arquebisbe Joan d'Aragó, patriarca d'Alexandria.

constituïció sinodal de l'any 1390, per a la seva arxidiòcesi de Tarragona, redueix la seva celebració a triennal.¹⁰

ELS SINETS A GIRONA

Quan a la nostra diòcesi, la documentació sinodal del segle ^{xiii} és molt escassa. Aquesta penúria de materials respon a que les noves col·leccions de decrets arraconaven les més velles. Les constitucions del segle ^{xiii} pervingudes als nostres dies, foren copiades poc abans d'arribar a les mitjanyes del segle ^{xiv} i, de les antigues constitucions, només s'inserí allò que en aquell moment podia tenir un interès o utilitat. Els copistes foren gent de sentit més pragmàtic que especulatiu, sobre tot quan l'objectiu de la seva tasca era tenir al dia unes normacions canòniques. Altrament, no en tots els sinets s'havien promulgat constitucions noves, car, a voltes, es limitaven a la lectura i reiteració de precedents decrets sinodals o bé dels concilis provincials, sense deixar cap més rastre. Les constitucions recollides són molt més abundoses des del segle ^{xiv}.

Des de molt antic, la data de celebració dels sinets de Girona, no era precisament el mateix dia de sant Lluç com havia senyalat el concili de Lleida. Ja abans de l'any 1254, el bisbe Berenguer de Castellbisbal havia establert que fossin el dimecres anterior a aquella festivitat, a menys de que el 18 d'octubre s'escaigués en dimecres, car aleshores l'assemblea començaria la mateixa diada.¹¹ En gairebé totes les diòcesis catalanes s'havia anat mudant la data establerta pels sinets i, en algunes, variava d'any en any.¹² El temps de duració tampoc era el mateix arreu; a Girona eren dos dies, i en altres llocs fins i tot arribaven a cinc.¹³

¹⁰ VILLANUEVA, cit., XX, p. 200.

¹¹ En la nostra edició, Berenguer de Castellbisbal, 2.

¹² A Tortosa s'havien celebrat per Sant Martí i des del 1314 es traslladaren, com a norma general, a la segona dominica després de Pasqua (VILLANUEVA, ob. cit., v. pp. 289-365), si bé es preveia poder-los fer en altres dates; a la Seu d'Urgell el 1276 es celebrà el dia 1 de novembre i el 1280, el 22 de març (VILLANUEVA, ob. cit. XI, pp. 283 i 290); a Lleida l'any 1301, el 5 de desembre, el 1315 per Sant Lluç, el 1318 el 2 de maig, el 1321 el dilluns següent a la dominica *In albis*, el 1323 el dijous de la vuitada de Pentecostès i el 1325, el divendres de la mateixa vuitada (VILLANUEVA, ob. cit. XVI, p. 317; XVII, pp. 230-242); a Barcelona el 1241 per sant Lluç (manuscrit 2 de la relació esmentada), el 1243 el primer de març, el 1244 el 6 de novembre (VILLANUEVA, ob. cit. XVII, 241-245), etc.

¹³ Es veuen sinets de 3 dies a Tortosa, (VILLANUEVA, ob. cit. pp. 319-322); segons notícies de Mn. Pladevall, a Vic n'hi hagué de cinc dies de duració.

En el sinet de Girona de l'any 1335, es manà que, en l'esdevenidor, a comptar des de l'any 1337, comensessin el dimecres que segueix a la dominica *In albis*; el motiu per aquest canvi fou que els dies anteriors a sant Lluç, alguns anys, coincidien amb la verema o amb la sembra, el temps era ben sovint plujós i els dies curts, coses que entorpien l'assistència dels curats que tenien de venir de poblacions allunyades de la ciutat.¹⁴

La tradició dels sinets anyals a la *quarta feria* després de la dominica *In albis*, es mantingué a Girona fins a començaments del segle XIX. J. Villanueva, que estigué a la nostra ciutat cap a l'any 1806, restà agradablement sorprès per la persistència de les nostres assemblees sinodals i lloà *la gloria que resulta a aquella Iglesia*—la de Girona— *de ser, acaso, la única del Mundo que guarde este uso saludable y antiquísimo, como para el bien que debe seguirse de la frecuente unión de todos los pastores*.¹⁵

LES CONSTITUCIONS SINODALS

El legislador, com ara, en la vigent disciplina, era tan sols el bisbe; la força de llei diocesana de les constitucions, pervenia de la seva promulgació *in plena synodo*. Contrariament de les altres ordinacions episcopals, que perdien vigència a la mort del prelat que les havia disposades, les sinodals restaven inalterables en llur categoria de dret diocesà, fins que fossin derogades en un nou sinet.

La fórmula imperativa de les constitucions sinodals, on el bisbe, legislador únic, parla en primera persona, era variable entre las frases: *Decevimus et mandamus ... Dicimus et mandamus ... Admonemus expresse ... De cetero statuimus ... Inhibemus districte ... Iniungimus et praecipimus ... Mandamus districte ... Praecipimus in virtute sanctae obaedientie ... Statuimus et ordinamus ... Statuimus, praecipimus et mandamus ... Statuimus et in virtute sanctae obaedientie praecipimus ... Statuimus quod de cetero ... Volumus et mandamus ... Volumus integre observari ...* i moltes altres semblants.

Les constitucions sinodals eren promulgades després d'escoltar el Capítol canonical i alguna volta acceptant propostes d'aquest. L'intervenció del Capítol era merament consultiva i el seu assentiment o aprovació, dels

¹⁴ Arnau de Montrodon, constitució 19.^a

¹⁵ VILLANUEVA, ob. cit. X, p. 211.

que fan sovint esment les constitucions, significaven un reforçament de la voluntat de l'Ordinari, més que no pas un acte necessari, que ho podia ser tan sols en determinats afers d'ordre patrimonial. Així, veiem ben sovint, en les constitucions sinodals, frases com aquestes i altres similars, *De consilio venerabile nostri capituli ... De consilio et assensu nostri capituli ... De voluntate ipsius capituli nostri ... De nostri consensu capituli ... Venerabili capitulo approbante, sancimus ei ordinamus*. Alguna vegada, per bé que les constitucions s'acostumaven portar ja preparades per la seva promulgació, en el segon dia del sinet, la fase consultiva del Capítol havia tingut lloc el mateix dia, en reunió celebrada abans en l'aula de la Tresoreria.¹⁶

Els participants a l'assemblea sinodal no tenien vot decisiu, ni tan sols el consultiu si no els era demanat expressament. Es molt difícil de trobar un esment o fórmula dels que es pugui deduir l'expressió del consentiment de la concurrència. En tota l'etapa cronològica del present estudi, només una sola vegada hi havem llegit en una constitució, a més de l'assentiment o consell del Capítol, el de l'*Ecclesiae Gerundensis*.¹⁷

FONTS CANONIQUES DE LES CONSTITUCIONS SINODALS DE GIRONA

Aquest treball compren les constitucions des dels primers sinets coneguts del segle XIII fins a l'any 1368, quan el bisbe Ennec de Valterra recollí, de les velles col·leccions, els decrets que considerarà en vigor en aquell moment, formant així la primera compilació sinodal del nostre bisbat. Abasta una etapa ben definida dins de la nostra història canònica diocesana.

Les fonts, més o menys directes, de la legislació sinodal gironina d'aquesta etapa, són en primer lloc els decrets del concili provincial celebrat a Lleida l'any 1229, on s'apliquen les normes essencials del Concili Lateranenc IV, alguna del precedent concili general del 1179 i alguns decretals dels papes Honori III, Alexandre III i Ignocenci III. En segon lloc hi veurem l'influència dels concilis provincials de la Tarraconense, des de l'any 1230 endavant, unes voltes aludits i altres aplicats sense fer-

¹⁶ Una de les escasses notícies que ens donen els *libri notularum* és la fase consultiva amb el Capítol el mateix dia de la publicació de les constitucions del sinet de l'any 1367 (*Liber Notularum* 48, fol. 149, Arxiu Diocesà de Girona).

¹⁷ Arnau de Montrodon, constitució 1.^a

ne esment. I, per últim, un lògic i necessari ressò del dret general de l'Església, procedent de les Decretals, el Sisè, Clementines i alguna Extravagant.

Comparant les nostres constitucions sinodals d'aquesta etapa amb les d'altres diòcesis catalanes, hi trobarem moltes afinitats, que gairebé sempre pervenen de l'identitat de les fonts canòniques.

Les constitucions sinodals de Girona influïxen alguna volta en el dret civil, com ja calia preveure en el sistema jurídic català, on hi juga un paper tan important el dret canònic. La mateixa compilació dels usos de Girona redactada per Tomàs Mieres, recull alguna constitució sinodal.¹⁸

Per via d'assaig de probables provinenses, al peu de cada constitució sinodal de la nostra edició, hi consignem notes expressives de fonts, concordàncies i referències.

COM EREN CELEBRATS ELS SÍNETS GIRONINS

Del segle XIIIe en sabem molt poca cosa; l'escassa documentació conservada ens mostra tan sols que els sínets duraven dos dies i que les constitucions sinodals eren promulgades a la segona jornada. Una constitució donada per l'arquebisbe de Tarragona que, *sede vacante*, presidí el sinet barceloní de l'any 1241, és bastant explícita sobre com tenien de comportar-se els clergues en les lectures i deliberacions, llur indumentària i l'assistència obligatòria dels qui tenien cura d'ànimes;¹⁹ una referència sem-

¹⁸ Rúbrica *De testamentis et ultimis voluntatibus*, cap. *Mortuo sacerdote*. També en recull de capitulars.

¹⁹ SANABRE, *Los sínodos diocesanos en Barcelona*, ob. cit. p. 10: *Item statuimus quod ad celebrandam sinodum omnes clerici cum mantellis, vel capis rotundis, vel superpelliciis ieiunii (tal volta no seria induti?), honeste convenient pro ut decet. Et in Sinodo audiant pacifice que legentur. Et si aliquid habuerint dubium, ab episcopo querant postmodum vel eius clericis, et eis de questionibus satisfaciant. Nec tempore Sinodi aliquid ab episcopo vel archidiaconis a clericis exhigatur; eis in suis dubitationibus respondeatur pacifice; sine murmure Sinodo celebrata. Item dicimus quod clerici habentes curam animarum veniant ad Sinodum, nisi in infirmitate aut aliqua necessitate canonice fuerint impediti; et tunc mittant nos capellanos aut clericos loco sui. Et eundo et redeundo a Sinodo honeste se habeant; et ambulerint bini et bini, et honesta querant hospitium in contemptum et opprobrium laicorum, que die si non venerint suspendatur et arbitrio episcopi puniantur.*

blant també es veu en sinets de Tortosa,²⁰ ço que fa creure que es faria així mateix en tota la Tarraconense.

Del segle ^{xiv}, les dades són molt abundoses quan a Girona. Els sinets eren presidits pel mateix bisbe —no trobem notícies documentals dels que haguessin pogut fer celebrat els ardiaques— i hi concorrien, a més del Capítol catedral, els abats i pabordes de col·legiates i canòniques, abats i priors dels monastirs, els rectors de les parròquies i, fins i tot, els capellans dels castells i santuaris, car a aquests, amb criteri extensiu, s'els considerava amb *cura animarum*.²¹

L'assistència de tots aquells als sinets era obligatòria. Fins el 1354, la manca d'assistència fou punida amb pena d'excomunió, però, aquell any, el bisbe Berenguer de Cruïlles reiterà la mateixa pena, afegint-n'hi de pecuniàries en proporció a la qualitat dels infractors.²² El bisbe Ennec de Valterra, l'any 1367, va derogar la pena d'excomunió, moderant de nou les pecuniàries.²³

Els que no hi podien concórrer, calia que donessin excuses justificades i deleguessin la seva assistència en un altre clergue, mitjançant document suficient.²⁴

²⁰ Un text indataat que publica VILLANUEVA, ob. cit. pp. 319-322, dóna notícia puntual de com calia celebrar cada un dels tres dies del sinet a Tortosa, amb tal profusió de detalls litúrgics que sembla d'una autèntica *consuetudine*. Finits els actes merament litúrgics, quan al primer dia, *fiat sermo in latino*. Després, *per notarium episcopi legantur rectores qui debent sigillatim respondere cum nominantur, vel pro eis procuratores eorum. Quibus publicatis dominus episcopus moneat clericos, et corrigat eos de vita, de vestibus, de incesu, statu, de paramentis ecclesiarum, de ordine suo, et ut morem maioris ecclesiae servent, et de aliis quae viderit corrigenda. Et postea legantur constitutiones synodales et provinciales. Deinde si aliquis conqueratur de aliquo, sive de clerico, sive de layco, audiatur in suis iustis petitionibus. Moneantur etiam rectores de opere ecclesiae, et de aliis de quibus dominus episcopus videbit expedire*. El segon dia sinodal, acabades les funcions religioses, *continuata synodo, quae de novo sunt factae constitutiones publicantur, et si aliqua gravamina fuerant proposita, reducantur ad debitum statutum. Tractantur etiam alia quae fuerint tractanda, et sic fiat deinceps usque ad ultimam diem, qua debet finire synodus; qui si talia negotia iminent, quae infra tres dies non possint finire, differatur quantum necesse fuerit*. El tercer dia era dedicat a processó i altres actes religiosos.

²¹ J. M. PONS GURI, *Nomenclátore de la diócesis gerundense en el siglo XIV*, ANALES DEL INSTITUTO DE E. G., (vol. XVII 1964-1965), p. 5.

²² Berenguer de Cruïlles, constitució 11.^a

²³ Ennec de Valterra, constitució 9.^a

²⁴ Arnau de Montrodon, constitució 12.^a

Calia que els clergues es presentessin als sínets servant la deguda dignitat. Una constitució sinodal de l'any 1354 i la compilació del 1368, exigien que ho fessin vestits de sobrepellis, amb birret o almuces negres, amb la barba i tonsura ben afeitades i sense portar armes.²⁵

La *Consueta vella* de la Seu de Girona, escrita l'any 1360,²⁶ dona moltes notícies sobre la manera de celebrar els sínets, encara que regulant amb més detall llur aspecte litúrgic – tal com correspon a la naturalesa del llibre – que no pas el canònic. Les dades de la *Consueta vella*, completades amb les d'altres textos coetanis, ens permetran d'explicar el desenvolupament de les reunions sinodals a les mitjanies del segle XIV.

El primer dia del sinet, o sia el dimecres següent a la dominica *In albis*, ja havien arribat a la ciutat els clergues d'arreu de la diòcesi. Aquell dia, per avisar els concorrents, es tocava pausadament la senyal de *tertia* amb la campana ferial de la Seu; el domer tenia de fer altretant amb l'esquella del chor. L'acte començava amb el res de *tertia*, seguit a voltes del de *sexta* i sempre de la missa de la Verge Maria, que celebrava el bisbe o bé un altre sacerdot. A voltes, després de la missa, es resava *sexta* i *nona*, si no s'havien resat abans. Finit els actes litúrgics, es predicava un sermó dirigit als clergues.

Feta la prèdica, l'ardiaca major llegia una exhortació en llatí que comensava amb les paraules *Reverendi domini mei*, en la qual eren resumides i glossades les constitucions vigents sobre la convocatòria i assistència als sínets.²⁷ Seguidament, el mateix ardiaca llegia una llista on s'anaven enumerant les col·legiates, monastirs, parròquies i capelles que calia que hi fossin representats; els concorrents, tan per dret propi, com en representació d'absents, anaven responnent a mesura que era cridada la seva església. Passada llista, l'ardiaca afegia en alta veu: *Tots aquells qui hauran respost per altre, vagen dir lurs noms ans que s'en tornen, e*

²⁵ Berenguer de Cruïlles, constitució 12.ª Compil·lació de Valterra, constitució 2.^a

²⁶ Aquest magnífic còdex, de l'Arxiu Capitular de Girona presenta, en el seu estudi intern, dades suficients per a la seva datació de l'any 1360 (J. M. PONS GURI i ANTONI PLADEVALL, *Costumaris Litúrgics catalans dels segles XIII-XVIII*, ponència del II Congrés Litúrgic de Montserrat, 1935). L'explicació sobre la celebració del sinet, és en aquest còdex als folis 65-67 v.º.

²⁷ El text complet de l'exhortació, publicat per PONS GURI, *Nomenclatores de la diòcesis gerundense en el siglo XIV*, ANALES DEL INSTITUTO DE E. G., vol. XVII (1964-1965), p. 5.

*així mateix d'aquells per qui respondran, ensemps ab les excusacions o raons d'aquells perquè no són poguts venir al present sinet. En altra manera seria imputat a ells e no al dit absent si messions se'n seguien.*²⁸

Abans d'acomiar els reunits, el mateix bisbe, o altre en nom seu, advertia a tothom que tenien de romandre a la ciutat, per tal de continuar el sinet l'endemà, bon punt sentissin tocar la campana major. Dades d'època quelcom més avançada, ens diuen que, després de dinar, els curats anaven al palau episcopal a rendir compte de l'estat de la seva església.²⁹

La segona jornada sinodal, o sia el dijous, també era celebrada a la catedral, que s'havia ornat expressament. Començava amb la missa de l'Esperit Sant, celebrada pel mateix bisbe, després de la qual s'anava processionalment al capdavall de la Seu, entre el cor i el portal major, on hi havien preparats els setials per a tothom. La *Consueta vella* remarca la solemnitat d'aquesta processó, en la qual el bisbe hi anava revestit de pontifical i el tresorer li duia el bàcul pastoral, mentre que els abats i altres prelats³⁰ portaven els seus respectius bàculs i crosses. Col·locat tothom al lloc que li pertanyia, un diaca cantava l'Evangeli *Vos estis lux mundi*, i el bisbe, després d'entonar el *Veni Creator*, deia les oracions de l'Esperit Sant i impartia la seva benedicció. Totseguit es feia un sermó de circumstàncies.

A continuació, eren publicades les constitucions sinodals preparades per a aquell sinet i, si s'esqueia, les del darrer concili provincial o aquelles altres que el bisbe tenia per convinents. Finida la part legislativa de l'assemblea, la *Consueta* afegeix: *audiuntur per episcopum querimonie contra clericos, si que fiant*, de manera que l'acte tenia també quelcom de judiciari.

A tot això hi seguia una exhortació del bisbe dirigida als clergues, *ut pure, nitide in concordia et in caritate vivant, et Deo humiliter deserviant et devote, sic quod de populo eis comisso bonam in die iudicii possint Deo reddere rationem, cum ipsis suis parrochianis sint quasi signum positum ad sagitam, et circa divini officii celebratione sint assidui*

²⁸ PONS GURI, ob. cit. p. 5.

²⁹ PONS GURI, ob. cit. p. 5.

³⁰ Tenien la condició de prelat, a més dels abats, els priors, paborbes, ardiaques i altres dignitats canòniques.

et attenti, sens dupte glossant les constitucions de Berenguer de Castellbisbal que cada any s'anaven reproduïnt en l'assemblea sinodal.³¹

Després d'una absolta pels difunts, el segon i darrer dia sinodal finia, segons diu la *Consueta vella*, sortint el bisbe de la catedral *cum alliis prelatiis* i, quan als altres clergues, *vadit quilibet in domum suam*.

LA NOSTRA EDICIÓ

Dins del període que compren el nostre treball (1229-1368), les fonts són molt limitades, tant en quant a manuscrits com pel que fa a edicions.

MANUSCRITS: Contra el que era de preveure, els *libri notularum* episcopals, salvades comptades excepcions, que anirem esmentant al lloc oportú, en general, no donen notícies sobre constitucions sinodals.

Fonamentalment, havem tingut d'utilitzar les dues miscel·lànies canòniques de l'Arxiu Diocesà de Girona, redactades al segle *xiv*^e, que descrivim a continuació:

a) *Còdex T-121, Arxiu Diocesà de Girona*.—Amb coberta de pergami. Són 42 folis en pergami de tamany 245 por 183 mm. i 60 folis en paper de mides semblants, però variable en cada plec. Després d'un primer full en blanc, els 2-4, sense numerar, recullen fòrmules oracionals, conclusions i consells jurídics dels segle *xv*^e-*xvi*^e. El full 5 en pergami, que porta el 57 d'una primitiva foliació, que sembla l'originària del manuscrit, amb lletra del segle *xiv*^e comença amb les constitucions sinodals de Berenguer de Castellbisbal, seguides de les d'altres bisbes fins l'any 1343; aquesta primera part del llibre, vé escrita d'una mateixa ma, en tinta negra i rúbriques i inicials vermelles, acabant al foli 78 v°. Al full 79 de l'antiga foliació, es reprenen las constitucions sinodals, en tinta negra, àdhuc les inicials i els títols, ja de mans diferents i amb lletra del segle *xiv*^e i del *xv*^e, fins al full 89. A 89 v°, en lletra del segle *xv*^e segueixen unes constitucions sota la rúbrica *Quod clerici non ludant ad ludum taxillorum nec de exachs*, fins al 93 v°. Als folis 93-94, unes ordinacions *De scribanis*, acabant la part en pergami. Als fulls 95-96, en paper, imprès de les constitucions de Berenguer de Pau de l'any 1502; al fulls 97-104 v.º imprès de constitucions sinodals manat fer pel vicari general Salvi

³¹ V. captiol II d'aquest treball, les constitucions de Berenguer de Castellbisbal, n. 6.

Rupit l'any 1503. Els folis 105-154, també en paper, diverses constitucions sinodals del segle xvi. El full 155, en blanc.

b) *Còdex T-119, Arxiu Diocesà de Girona*.—La coberta amb tapes de fusta sense forrar i llogat de cuir; hi ha restes de gafets de tanca de llautó. 148 folis en pergami i 4 en paper interclosos, de les mides que es diran a continuació. Una primera part del còdex afegida independentment del seu primer relligat, conté: 7 fulls en pergami de 225 por 173 mm., amb fórmules oracionals dels segles xv^b-xvi^b; 6 fulls més en pergami de la mateixa mida, amb les observances de la cúria eclesiàstica de Girona; altres 14 fulls de 245 por 180 mm., també en pergami, que havien format tractat independent abans del relligat, on en lletra semi gòtica librària de la segona meitat del segle xiv^b, hi ha una exhortació per llegir en els sinets i un nomenclàtor de les esglésies del bisbat.³² A continuació apar el primitiu cos del llibre, en pergami, de mida 245 por 185 mm., on comença el seu full primer, segons l'antiga foliació, que, fins el 43, conté constitucions dels concilis provincials de la Tarraconense, des del de l'any 1229, escrites en tinta negra, amb les rúbriques en vermell, la primera inicial blava i les altres vermelles; la lletra correspon a la primera meitat del segle xiv^b. Des del full 43 al 76, segueixen constitucions de concilis provincials, també en tinta negra, li manquen algunes inicials i les que hi ha posades també són en negre; aquesta part del còdex es veu escrita per diferents mans i successives etapes que van del segle xiv^b al xvi^b. Els fulls 80 v.º 81 resten en blanc. Els 81 v.º 99, insereixen la compilació de constitucions sinodals de Girona feta l'any 1368, amb inicials de les que unes només són esboçades i altres en negre i en vermell. Els fulls 99 v.º 110, tenen altres constitucions sinodals gironines des de les darreries del segle xiv^b fins a ple segle xv^b. Entre els fulls 109-110, s'interclouen altres 4 folis, aquests en paper de 220 por 160 mm., amb ordinacions del bisbe Berenguer de Pau de finals del segle xv^b. Als folis 110-112 una sentència del papa Luna contra els jueus. Des del full 113 en avall, consuetuts de Girona, butlles pontificies, rescriptes reials, constitucions provincials i sinodals etc. Al full 121, en lletra del segle xvi, una còpia del privilegi de Pere III sobre el testament parroquial a Girona;³³ els 122-123 en blanc. Al foli 123 v.º, con-

³² Publicat per PONS GURI, *Nomenclatores*, cit.

³³ Publicat per PONS GURI, *El Testamento Parroquial Gerundense en el siglo XIV* en ANALES DEL INSTITUTO DE E. G., vol. XVI, pp. 192-194 i 197-198.

còrdia entre el rei d'Aragó, l'Emperador i els embaixadors del concili de Contança. Full 124, proemis i fórmules.

c) *Papers de Jaime Villanueva, vol. 62. Biblioteca de la Real Academia de la Història. Madrid.* Conté còpies tretes pel mateix Villanueva de constitucions sinodals de diverses diòcesis espanyoles. En quan a decrets sinodals de Girona, ha utilitzat dos manuscrits, a saber: 1.er—D'un còdex avui perdut, en pergami, que hi havia a l'antic convent de Sant Agustí de la ciutat de Barcelona, constitucions del bisbe Berenguer de Castellbisbal (fols. 5-8) i de Pere de Castellnou (fols. 9-17), i 2.^{on}—D'un altre còdex que diu havia estat a l'arxiu de la Col·legiata de Sant Feliu de la ciutat de Girona, constitucions de Berenguer de Castellbisbal (plec final), del bisbe Arnau de Montrodon (fols. 17-33) i de Pere de Rocaberti (fol. 34). No hi ha cap indicació crítica per la datació dels originals utilitzats en les còpies.

Fora d'aquests, no havem pogut estudiar altres reculls manuscrits de constitucions sinodals de Girona compreses dins l'etapa de 1229 al 1368 objecte del nostre treball. Demés del manuscrit de la biblioteca colbertina utilitzat per Martene-Durand i per Mansi,³⁴ cal tenir en compte un altre còdex d'origen gironí que, de la biblioteca de l'arquebisbe Antonio Agustín, anà a parar a la del monastir de El Escorial i que no s'ha conservat.³⁵

Per la nostra edició transcrivim els textos, segons els dos còdexs de Girona del segle XIVe esmentats en primer lloc, car són els més complets. Tan sols hi mancava una constitució del bisbe Castellnou, que la posem del recull de Villanueva. No havem intentat col·lacionar en forma d'edició crítica els decrets sinodals que hi ha als papers de Villanueva, tan per raó de que aquest no dóna cap referència crítica ni cronològica dels còdexs que copià, com perquè, en el seu aplec s'observen algunes correccions i rectificacions del textos que havia copiat.

EDICIONS.—Tampoc són abundoses les edicions de les constitucions sinodals de la diòcesi de Girona. Limitant-nos a les que contenen decrets de l'etapa cronològica del nostre estudi,³⁶ podem indicar les següents:

³⁴ V. els epígrafs d) i e) de la nostra relació d'edicions del present capítol.

³⁵ GUILLERMO ANTOLIN, O.S.A., *Catálogo de los Códices Latinos de la Real Biblioteca del Escorial*, vol. V (Madrid 1923), pp. 241-242, esmenta, entre els manuscrits perduts, *Gerundensts Episcopatus constitutiones synodales quaedam*.

³⁶ Altres edicions de constitucions sinodals de Girona, es limiten a determinat sí-

a) *Constitutiones et mandata tam provinciales quam sinodales recensite et publicate de mandato multum honorabili[s] et providi viri domini Salvii Rupit canonici in ecclesia Sedis, reverendissimi in Christo patris et domni domini Berengarii miseratione divina Episcopi Gerundensis, propter curias generales per serenissimum dominum domnum Ferdinandum Dei gratia regem Aragonie etc. cathalanis Barchinone convocatas, a civitate Gerunde absente vicarii in spiritualibus et temporalibus generalis, etc.* Lletra gòtica, 16 pàgines 24 por 18 cm. Colofó a la pàgina 15: *Quas quidem constitutiones et mandata ego Sebastianus Miralles presbyter notarius domini Episcopi Gerundensis, de mandato prefati honorabilis domini vicarii predicti die et anno prefatis (27 abril de 1502) recensui et publicavi, presensque transsumptum fieri feci pro ecclesiis.* Entre diverses constitucions de concilis provincials i les sinodals n'insereix de Pere de Castellnou i Arnau de Montrodon. No consta el lloc d'impressió.

b) *Constitutionum Synodaliū Gerundensium, libri quinque. Compilatae, aedite et in ordinem redactae sub Francisco Arevalo de Çuaço, episcopo Gerunden. de Regio Consilio. Anno MDCVI. Barcinonae. Ex typographia Sebastiani a Cormellas. Anno 1606* En 16°. Les constitucions sinodals hi venen inserides per matèries. Es un recull de totes les constitucions que es consideraven en vigor en aquells moments. Per algunes notes marginals als còdexs a) i b) de la precedent relació de manuscrits, es comprova que foren utilitzats en aquesta edició, encara que no en la seva integritat.

c) *Constitutiones Synodales Dioecesis Gerunden. in unum collectae*, com les tan rares que senyalem a continuació: *Constitutiones et mandata edite per Reverendum in Christo patrem et dominum domnum Berengarium miseratione divina episcopum Gerundensem*, que porten com a colofó *Quequidem constitutiones et mandata fuerunt publicate de mandato dicti domini Episcopi die iovis VII aprilis anno nativitatís Domini M D II, qua celebrabatur sancta Sinodus in ecclesia Gerundensi presentibus prelatís et clero ibidem congregatis.* Sense indicació d'impressor i localitat, en lletra gòtica, 4 pàgs. 24 per 18 cm.; són cinc constitucions sinodals del bisbe Berenguer de Pau, la darrera de les quals mana que tots els curats n'adquireixin còpia a càrrec de l'obreria de la respectiva església.

Constitutiones Synodales Gerundenses, editae anno Domini MDLXXXIII. Barcinonae. Cum licentia. Ex typographia Sebastiani a Cormellas. Anno 1593. En 16°. Totes les constitucions són del bisbe Jaume Cassador, en el sínec de l'any 1593.

tae, renovatae et auctae sub illustrissimo et reverendissimo domino D. Fr. Michaele Pontich Episcopo Gerundensi, Regio Consiliario, etc ... Gerundae: Sumptibus Hieronymi Palol. M. DC. LXXXI. (en fol.). Amb glosses i doctrina jurídica i apèndixs d'altres disposicions complementàries i jurisprudència a *Francisco Romaguera I. C. civeque honorato Gerundensi, a villa de la Bisbal orto, etc.* Pren per patró l'edició d'Arévalo de Çuaço, que posa al dia.

d) EDMOND MARTENE I URSINE DURAND, *Veterum scriptorum et Monumentorum*, etc. (París 1733), c. 1460-1468. Utilitza un manuscrit de la biblioteca colbertina; conté constitucions sinodals des de Berenguer de Castellbisbal a Pere de Rocaberti (1245-1324).

e) J. D. MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, XXIII, c. 928-935. Publica les mateixes constitucions de Martene-Durand, que tingué a la vista.

FERIA QUARTA*[post dominicam in albis]

Feria III.^a In Nocturno: *Alleluia ...* Et nota quod hac die in Sede celebratur sancta Sinodus, et pulsatur ad tertiam citius, more solito, et per maximam pausam, cimbalum feriale, ut clerici possint, ex parte ultralibet civitatis, ad Sanctam Sinodum congregari; et preterea debet per ebdomedarium misse squilla chori pulsari, et dicitur sollempniter.

Et ista die et sequenti debet celebrari missa et predicari per dominum Episcopum vel alios honorabilis dominos quibus ipse comiserit, qui dicto clero, missas celebrent, et sermones faciant hac die et crastina, loci sui. Et tunc prelatus, qui vice ipsius celebraturus est missam, induit se in sacristia vestimentis sacerdotalibus festivalibus albis, cum diachono et thesaurario, festive. Et interim dicitur III.^a in choro, et si necesse fuerit, meridies, quibus expletis, fit classicum cimbalum et dicitur a duobus officiatoribus in choro ut in diebus sabbatis officium Sanctae Marie, scilicet *Salve sancta parens*. Et cum dicitur *Gloria Patri*, dominus Episcopus, vel celebraturus missam pro eo, simul cum aliis faciendo confessionem et accedendo ad altare, exeunt sacristiam ce-roferarii cum textu, precedentibus clavigero cum incensu, et dicentur *Kiries, Rex virginum*, cum versibus, vel tanguntur cum organo, et *Lauda sancta Maria* cum versiculo *Spiritus et alma*, oratio *Concede*, epistola *Ab initio*, primum alleluia, *Salve virgo serena*, secundum *Virga Yessse* vel *O consolatrix pauperum*,

que est in fine cap. et versic.; prosa vero *De pulchrioribus sanctae Marie, Iherusalem, Ave Maria, Mundi diluvio*, vel de aliis. Evangelium *Loquente Ihesu ad turbas*, vel *Factum est autem*, Offertorium, *Felix namque*, prefatio, sanctus et agnus Sanctae Marie. Communio *Beata viscera*. Ite missa est.

Et finita missa, si non iam dicta fuerit meridies, dicatur. Et interim, induat se dominus Episcopus cum superpellitio, amictu, stola et capa alba, et mitra; et thesaurarius cum eo superpellitio tantum indutus, et cum baculo pastoralis in manu, et sic induto, cereis accensis precedentibus, et pueris cum superpellitiis, clero toto in choro permanente, veniunt coram letrilio, et custodes ante tertiam debuerunt chorum tapetis et scamnis ornare; et data pace, debent cathedram duplicem fusteam et illam episcopalem coram ipsis et ante letrilium chori ponere, et thesaurarius debet ipsis pulvinaribus et pannis siricis et de lino decenter ornare.

Et dominus Episcopus venit ad chorum, prelatis et clericis omnibus eum spectantibus, et dicto domino Episcopo in dicta cathedra duplici collocato, una cum thesaurario, genibus flexibus, tenendo librum vocatum *Pastorale* vel *Ordinarium Episcopi* super aliam cathedram, ambo incipiunt, voce mediocri, letaniam, dicendo *Kirie eleyson, Christe eleyson, Christe audi nos*; et si fuerit magna dies possunt ipsi incipere *Sancta Maria*, et chorus respondeat: *Ora pro nobis*, et sic de aliis usquequo sit finita. Qua finita, dominus Episcopus incipit *Pater noster*, et dicit postea *Et ne nos*; postea *Benedicamus Patrem et Filium cum Sancto Spiritu*, et interim precentor comitit lectionem legendam in truna uni honorabili prelato vel canonico de Capitulo Gerundensi; et cum ad umbonam ascenderit ad legendum, dicit *Dompne iube benedicere*, et dominus Episcopus dat ei benedictionem; quod si legat lectionem de Trinitate, scilicet *Firmissime tene et nullatenus dubites*, tunc datur sibi benedictio *Benedicat nos Pater et Filius, illuminet nos Spiritus Sanctus*; si autem legeretur lectio *Veni ad nos Sancte Spiritus*, tunc Episcopus dat ei benedictionem scilicet *Ignem sui amoris infundat Dominus cordibus nostris*. Et hec ultima debet legi anno Domini M CCC° LX°, et debet dicta lectio finire per *Tu autem Domine*, et responso a toto choro *Deo gratias*, dominus Episcopus incipit alta voce *Veni Creator Spiritus*, et totus chorus respondit *Mentes tuorum visita etc.* et finitus totus per omnes; quo finito, dominus Episcopus dicit versiculo *Veni Sancte Spiritus reple corda fidelium*, et chorus respondeat *Et tui amoris in eis etc.*; et Episcopus, *Domine exaudi orationem meam*, et chorus *Et clamor meus; Dominus vobiscum; Oremus; Adsit nobis quesumus Domine, virtus Spiritus Sancti etc. per eundem Christum D. n. Amen; Benedicamus Domino*, plane, et chorus *Deo gratias*. Et recipitur benedictio per predicantem, qua recepta, fit sermo ad clerum, in cathedra Sacriste predicator consistens.

Et finito sermone, vocantur primo prelati, Archidiachonus Gerundensis, et postea clerici et ceteri per ecclesias episcopatus, et ipsis sic omnibus evocatis, precipitur eis per dominum Episcopum, vel alium loco sui, ne aliquis ipsorum recedat, sed quod ipsi omnes in crastinum, cum audierint pulsari cimballa maiora, veniant ad sanctam Sinodum celebrandam iterumre vertantur. Ad vesperas...

FERIA V.^a

Feria V.^a In Nocturno... Et hoc die dum dicitur missa ornatur illud spatium ante fores maiores ecclesie iuxta fontes, tapetis, kathedris et scabellis, et cathedra episcopali portatili, cum pannis siricis ut die proxima precender, et faristollum fusteam iuxta cori ianuam, ad Aquilonem, subtus trunam, in quo, finita missa, legitur Evangelium per Archidiachonum vel canonicum cui comissum fuerit ad legendum per medium precentorem.

Et hac etiam die dicitur missa, et si sermo per dominum Episcopum vel alium cui ipsi comiserit loco sui. Et hac die dicitur missa de Sancto Spiritu *Spiritus Domini* per duos officiatores induti capis virgiliis et triumphatur sicut heri; dicuntur: *Kiries de Angelis, Gloria in excelsis Deo*, oratio *Deus qui corda fidelium*, epistola *Cum audissent apostoli*; primum Alleluia, *Alleluia, Emitentes Spiritum*, requirent in sabbato post octabas Penthecostes; secundum Alleluia, *Veni Sancte Spiritus*; prosa *Veni Sancti Spiritus* vel *Pulchrior de Sancto Spiritu*; evangelium *Cum venerit Paraclitus*; offertorium *Confirma hoc*; prefacium et cetera de Sancto Spiritu; ite missa est.

Et finita missa, et spoliato Episcopo, diachono et subdiachono, sacerdotalibus vestimentis, dictus dominus Episcopus indutus superpellicio, amictu, stola, capa et mitra, et thesaurarius cum superpellicio et baculo pastoralis in manu, similiter cum omnibus prelati, capis sericis et suis baculis vel crocis, diachono qui debet dicere Evangelium cum cereis accensis ceroferarii ipso cum textu et aliis ceroferariis coram domino Episcopo cum superpelliciis precedentibus, exeunt sacristiam et accedunt iuxta principales ianuas inferiores ecclesie, et se ibidem suo ordine collocantibus, et omnibus iidem collocatis, dictus diachonus petens benedictionem, ipsa habita, redit ad faristollum ad dicendum Evangelium subtus trunam, alta voce, scilicet *Vos estis lux mundi*; quo finito, diachonus cum dictis ceroferariis et Cruce ad exeundum se revertitur ad Thesaurariam. Et dominus Episcopus, alta voce, ut die precedenti, incipit versiculum *Veni Creator Spiritus* et, ipso finito, dicit versicula: *Veni Sancte Spiritus, reple corda fidelium; Domine exaudi orationem meam; Dominus vobiscum*; oratio *Adsit nobis* etc. ut supra, et postea *Benedicamus Domino*. Et dicto per clericos *Deo gratias*, et recepta benedictione a domino Episcopo, fit sermo.

Et sermone finito, leguntur constitutiones sinodales et, ipsis perlectis, audiuntur per Episcopum querimonie contra clericos, si que fiant. Postea dominus Episcopus dicit eis ac etiam exortatur ut pure, nitide, in concordia et caritate vivant, et Deo humiliter deserviant et devote, sic quod de populo eis comisso bonam in die iudicii possint Deo reddere rationem, cum ipsi suis parochianis sint quasi signum positum ad sagittam, et circa divini officii celebratione sint assidui et attentí. Quibus peractis, mandatur omnibus per precentorem medium LXX^a alta voce, et postea incipitur per ipsum cantorem cantando responsorium *Domine Deus* cum suo versiculo, quo finito, dicitur *Kirie eleyson, Christe eleyson, Kirie eleyson*, et dominus episcopus incipit *Pater nostrer*, et *ne nos inducas; Requiem eternam dona eis domine; Requiescant in pace; Domine exaudi orationem meam; Dominus vobiscum*, oratio *Deus venie largitor; Fidelium adsolve Domine animas, per Dominum nostrum; Requiescant in pace*. Postea dominus Episcopus dicit *Sit nomen Domini benedictum, Adiutorium nostrum in nomine Domini, Benedicat nos Divina virtus*, etc. quibus habitis, et dominus Episcopus exiit se in circa cum allis prelatís, et de aliis clericis vadit quilibet domum suam.

Arxiu Capitular de Girona, *Consueta Vella*, any 1360, fols. 65-67 v.

II

BERENGUER DE CASTELLBISBAL (1245-1254)

Del bisbe Guillem de Cabanelles, contemporani de la legació del bisbe de Sabina, no ens n'ha pervingut cap constitució sinodal en les col·leccions canòniques conegudes. Es molt segur que s'haurien celebrat els sínets anyals, com s'havia disposat recentment al concili de Lleida; però també és possible que en aquells sínets no hi hagués hagut promulgació de decrets o que aquests haguessin estat substituïts per altres quan foren redactades les col·leccions conservades; tal volta els sínets d'aquest prelat s'haurien limitat a les acostumades exhortacions, lectura de cànons, missa i sermons. El cert és que tenim una llacuna sobre tota la gestió sinodal del bisbe Cabanelles, que s'esten del 1230 al 1245 en que acaba el seu pontificat.

La sèrie de constitucions sinodals de Girona més antigues comença amb les atribuïdes al bisbe Berenguer de Castellbisbal, que coneixem pel còdex T-121 de l'Arxiu Diocesà, on venen inserides als folis 57-59 sota el títol de *Constitutiones edite per dominum fratrem Berengarium de Castro Episcopali, ordinis fratrum predicatorum, episcopum gerundensem*. També es conserva una còpia de les que hi havia al perdut manuscrit del Convent de Sant Agustí de Barcelona, treta per Villanueva.¹ Les constitucions Sinodals d'aquest bisbe venen publicades a les col·leccions de Mansi i de Martene-Durand,² segons un text de la biblioteca Colbertina.

Tal com havia observat Mansi i tornà a constatar Villanueva,³ la seva datació és incerta. Tenint en compte que l'elecció d'aquest prelat tingué lloc el 15 de desembre del 1245, no pogué celebrar el sinet d'aquell any; després fou exiliat —enemistat amb el rei Jaume I—, fins el 18 d'octubre del 1246, tornant a Girona passada la data del sinet. Mort a Nàpols el 6 de febrer del 1254, tampoc es pot pensar amb la celebració del d'aquell any. Queda reduïda, per tant, la promulgació de constitucions sinodals d'aquest bisbe, a un període de set anys, entre 1247 i 1253.

¹ V. relació de manuscrits del cap. I, c. n.º 1 i 2.

² *Sac. Con.*, cit. XXIII, c. 928. i *Veter. Scrip.* cit., c. 1460.

³ *Viaje Literario*, XIII, p. 178.

Les constitucions atribuïdes a Berenguer de Castellbisbal són d'escàs contingut jurídic i tenen un objectiu plenament pastoral. La seva primera part, en començar el segle xvii, fou inserida a la compilació que manà publicar el bisbe Arévalo de Çuaço, amb la següent anotació marginal: *Haec constitutio fuit per tercentum annos continuos lecta in Synodo Dioecesana*.⁴ Al marge de la mateixa constitució, al còdex T-121 de l'Arxiu Diocesà de Girona escrita a la primera meitat del segle xiv, hi ha una nota marginal en la lletra característica del segle xvi-xvii, posada sens dubte pel qui tindria cura de l'aplegament de textos per la compilació que preparava el bisbe Arévalo, que diu així: *No se ha de sacar sino hasta aqui «unde de», haciendo mención que al principio de la Sínodo mandavan los prelados leer esta constitución por tiempo de trescientos años*.

Constitutiones sinodales edite per dominum fratrem Berengarium de Castro Episcopali, ordinis fratrum predicatorum, episcopum gerundensem

1. Sacerdotes et clerici curam animarum habentes, debent circa tria esse solliciti et intenti, videlicet circa corpus Ecclesie, et circa se ipsos, et circa populum sibi commissum.

§ Circa Ecclesiam, septem debent attendere, scilicet ut Corpus Christi super altari in loco eminenti sub clavi custodiatur honorifice et honeste.

§ Crisma similiter, sub clave ponatur.

§ Piscina alta usque ad genua, vel amplius iuxta altare habeatur que semper sit cohopena.

§ Item corporalia, pallea et ceteri panni altaris et indumenta sacerdotalia munda servetur. Fontes similiter sint mundi et cooperti, et nichil ibi reponatur, nisi aqua et crisma, quando pueri baptizantur.

§ Item parietes et pavementum ecclesie debent munde teneri, et nichil nisi ea que ecclesie sunt deputata debent in ecclesia reservari, nisi tempore guerre propter hostiles ingressus ibidem aliqua conserventur.

§ Item libri in loco spetiali ordinate ponantur, et attente considerent ne propter negligentiam destruantur.

§ Circa secundum, idest circa seipsos, quinque sunt attendenda, videlicet habitus, offitium, conversatio, predicatio et administratio.

⁴ *Const. Synodal. Gerunden. lib. quinque* cit. i ho segueix dient l'edició comentada de Romaguera del 1691, p. 145.

§ *Habitus debet esse honestus et distinctus ab habitu laicali, longas vestes et unius coloris debent habere, supertunicale rotundum et clausum, laneum sive lineum deportetur.*

§ *Tonsura bene rotunda et corona magna et lata, sicut decet et expedit habeantur.*

§ *Cape manicate, cultelli acuti ad latus sotulares cordati, eis penitus inhihentur.*

§ *Offitium debet celebrari a clericis horis et temporibus institutis, et debent attendere quod totum dicant et bene, set fieri non potest nisi tria attendant: Scilicet ut cor apponant ad ea que dicunt, et spatiose dicant, et non incipiant versum quousque a socio versus alius finiatur.*

§ *Conversatio debet esse munda et honesta, ita ut bona vita eorum sit predicatio subditorum; et precipue debent cavere clerici a familiaritate nimia mulierum, et in domo propria non habeant mulieres iuenculas seu suspectas.*

§ *Caveant etiam maxime a concubinato, ne incidant in sententiam domini Sabinensi, nam per consequens si postmodum divina celebraverint, efficiuntur irregulares et sunt merito ecclesiastico benefittio spoliandi.*

§ *Concubinato sic declaravit dominus Sabinensis: Ut quicumque in domo propria vel aliena, in parochia sua vel alia, mulieri cum qua peccaverit provideret in victu, vel veste, vel conductu domorum, vel etiam si ita publice peccaret cum aliqua quod in sua parochia scandalum oriretur, concubinarius iudicetur. Ergo, qui habet aures audiendi, audiat quid dicatur.*

§ *Predicatio valde est necessaria habenti curam animarum, ut subditis suis frequenter dicat quid secundum Deum sit faciendum, quid cavendum, idest ut exerceant se secundum Apostolum ad opera pietatis, et peccata caveant et vitent quantum humana fragilitas nosce sinit.*

§ *Precipue moneant eos ad penitentiam salutarem, instruantes eos ut si aliquando peccarent diabolo instigante, ad confessionem venire non tardent, et eis exprimant diligenter quod quicumque semel in anno peccata sua confessus non fuerit et Corpus Dominicum non receperit, nisi de consilio confessoris sui propter causam ad tempus dimiserit, si sic decederet ab hoc vita et non egerit penitentiam, careat ecclesiastica sepultura. Debet quilibet habere testes sue confessionis proprium sacerdotem, vel fratrem predicatorem vel minorem vel aliquem sacerdotum cathedralis ecclesie, quibus nos audiendi confessiones generalitur dederimus licentiam spetialem.*

§ *Debet etiam esse sacerdos circumspectus cum aliquis ad penitentiam venerit, ut ipsum circa sacramentum penitentie in principio instruat diligenter et exponat ei quomodo debet habere cordis contritionem, et oris confessionem, et operis satisfactionem, et habeat firmum propositum quod non redeat ad peccatum.*

§ In istis enim quatuor consistit penitentiae sacramentum, et si aliquid istorum defuerit, nullomodo penitentia debet dici. Si tempus et opportunitas se offerat penitenti verumtamen peccator non est sine consilio relinquendus. Debet enim sacerdos discutire quae sint illa peccata a quibus peccator abstinere non vult, et a quibus etiam proponere decetero abstinere, et iniunctis sibi oratione, ieiunio, et elemosina et aliis, secundum quod viderit expedire, consulat ea tria et quando tardius poterit et rarius committat illa peccata a quibus recedere non vult, et cum dolore cordis et cor consideret in illa hora quod propter hoc meretur iram Dei omnipotentis et supplicium infernale; et sic sacerdos distinguat inter consilium et penitentiam salutarem, nam penitentia salvat, et consilium abilitat ad salutem.

§ Quintum et ultimum est administratio. Clerici enim statuti sunt ut administrent septem sacramenta, videlicet baptismum, penitentiam, Corpus Christi, matrimonium, extremam unctionem, confirmationem vero et ordinem. Ista duo ultima soli episcopi administrant. Unde, de quinque primis, tria sunt attendenda, qualiter sint conferenda, et quibus debent precavere.

§ Baptismus sic est conferendus: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.*

§ Penitentia ut supradictum est, sic est conferenda, ut illa quatuor premitantur.

§ Corpus Christi sic debet dari: *Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat te et perducatur te ad vitam eternam, amen.*

§ Matrimonium autem sic: *Ego do tibi corpus meum in virum, et recipio te in uxorem.* Et ipsa, similiter dicat: *Ego do tibi corpus meum in uxorem, et recipio te in virum meum.*

§ Extrema unctio debet dari secundum quod nos eam vobis diligenter et breviter fecimus annotari.

§ Quibus autem sit baptismus conferendus, dicimus quod omnibus indifferenter, quia mater Ecclesia nulli claudit suum gremium, et Dominus Iesus Christus hoc ostendere voluit cum dixit: *Eum qui venerit ad me non eiciam foras.* Sed sarracenus vel iudeus cum venerit ad baptismum est per dies aliquot retinendus, ut instruatur in fide et probetur quo spiritu ducitur ad baptismum.

§ Penitentia debet dari illi soli qui vult facere illa quatuor supradicta.

§ Corpus Christi solis penitentibus et non aliis debet dari.

§ Matrimonium debet fieri cum diligentia, ita quod in ecclesia tribus diebus omnibus nuntientur, ut si qua sint impedimenta inter volentes contrahere ipso clerico manifestent.

§ Extrema unctio danda est infirmantibus, et est solis petentibus conferenda.

§ Unde monendus est infirmus quod petat, si necesse fuerit, unctionem,

quam si ex contemptu nollet petere, nolumus quod tradatur ecclesiastice sepulture; et hoc tam in sermonibus quam in infirmitatibus eis diligenter et efficaciter exponatur, nam secundum Iacobum qui unus offendit factus est omnium reus, et qui unum contempnit de sacramentis ecclesie omnia presumitur contempsisse.

§ Exponatur autem eis quod sacramentum istud valet ad duo, ad peccatorum remissionem et ad infirmitatis alleviationem si de illa infirmitate debeat convalescere, secundum quod Iacobus in epistola sua dicit.

§ Detur eis intelligi quod propter hoc non obligantur ad alia nec astringuntur, nisi ad que erant primitus obligati, et sic ad istud sacramentum recipiendum istis modis et aliis inducantur.

§ Et in hoc intelligimus non solum sacramenta, seu sepulturas et missas, et alia spiritualia, que non sunt temporali pretio comparanda; tamen, facto servitio, possunt petere secundum consuetudinem approbatam.

§ Ultimo videndum est a quibus ministrantes sacramenta debeant cavere, secundum enim verbum Domini qui dicit: *Gratis accepistis, gratis date*; ex quo gratis acceperunt potestatem conferendi, gratis debent conferre sacramenta, et non vendere sicut quidam faciunt in sui dampnationem spiritualia vendentes, quos Dominus expulit de templo cum flagellis asperime verberando.

§ Circa tertium, idest circa subditos, debent esse clerici vigiles et attenti, precipue ne eos in peccato publico sinant esse, inter que tantum ad presens volumus quatuor exprimere, videlicet ne permittant eos esse in publica fornicatione, set eos moneant diligenter quod ducant ipsas mulieres in uxores, si non sit aliquod impedimentum, aut recedant penitus ab eisdem; quod si noluerint facere, premissa trina monitione, excommunicationis sententiam innodentur.

§ Secundum est, si vir et uxor non cohabitent simul, inquirat sacerdos quis eorum sit in culpa, et compellet per eandem censuram eosdem similiter cohabitare et reddere sibi ad invicem debitum coniugale.

§ Tertium est de publicis usurariis, moneant enim eos ut huiusmodi officium derelinquant, cum sit inter alia peccata tale vitium reprobandum, et nisi velint desistere supradicta sententia feriantur.

§ Quartum est de venditionibus et emptionibus factis in fraudem usure. Verbi gratia, quidam vendunt bladum suum pretio quo carius vendatur usque ad mensem, quod si qui diligenter consideret maxima est usura.

§ Alii emunt e contrario pro valde minimo pretio, que omnia in fraudem usure fiunt, et isti similiter sunt monendi, ut a talibus contractibus se abstineant, aliter eosdem supponat sententie supradicte.

§ Ista enim quator intelligimus si publice comittantur.

§ Et volumus et districe mandamus quod sicut dominus Papa precipit

sententie omnes et cause, sententie in scriptis redigantur, trina semper monitione premissa diem et annum in scriptura similiter redigentes.

Conc. IV Lateranen.—Sabinen. 3, 7, 8, 9, 10 i 20.—CT. Asparac de Barca a. 1230.—CT. Pere d'Albalat a. 1246.—Decretalium V, XVIII, 6.

De celebrationi sinodi

2. Sinodus semper celebretur in quarta feria ante festum beati Luche, et si festum beati Luche fuerit in quarta feria, eodem die incipiat sinodus celebrari.

Sabinen. 2.—CT. A. de Barca a. 1230.

Ms. T-121, fols. 57-59, Arx. Dioces. Girona.

PERE DE CASTELLNOU (1254-1279)

El nucli més antic de les nostres constitucions sinodals s'havia incorporat al còdex T-121 de l'Arxiu Diocesà de Girona en una sola redacció escrita abans de tombar la primera meitat del segle XIV. Per això, encara que es mostrin amb una certa unitat d'agrupament dins de cada pontificat, es fa gairebé sempre difícil d'individualitzar els sínets d'on procedeixen.

Així ho veiem també amb les constitucions sinodals del bisbe Pere de Castellnou, que en aquell còdex hi són inserides als folis 59-61 v. sota el títol *Hic incipiunt constitutiones domini Petri de Castronovo*. Al foli 69 v., apar una altra constitució d'aquest prelat, situada per error entre les del bisbe Arnau de Montrodon, tal com ens ho adverteix una nota marginal de la mateixa lletra, *Ista constitutio est domini Petri de Castronovo, et debuit ponere post constitutionem «Nos Petrus»*; és la que en la present edició té el 10^è lloc de les d'aquest pontificat. En la còpia del manuscrit de Sant Agustí de Barcelona treu per Villanueva, aquesta darrera constitució encapçala la sèrie del bisbe Castellnou.⁵ La seva col·locació no és, per tant, massa segura, car en les constitucions sinodals conservades d'aquest bisbe, només hi ha la 7 i la 9 de la nostra edició que comencin per *Nos Petrus*; és fins i tot possible que tal com pervingueren aquests decrets al manuscrit gironí, com al de Martene-Durand i al copiat per Villa-

⁵ *Biblioteca de la Real Academia de la Historia, Papers de Villanueva, vol. 62, p. 9.*

nueva, fos omesa alguna altra constitució *Nos Petrus*, que ja hagués estat derogada o substituïda per alguna altra.

El manuscrit de l'Arxiu Diocesà pres per base de la nostra edició, no dóna cap precisió cronològica per poder restituir les constitucions a sinets concrets. En canvi la còpia treta per Villanueva facilita algunes dades cronològiques que, en bona part, concorden amb les del manuscrit que utilitzaren Martene-Durand. Del mateix Villanueva en el *Viaje Literario a las Iglesias de España*, també se'n treuen algunes referències.⁶

De la còpia de Villanueva, resulta el següent: Les Constitucions 10, 1, 2, 3, 4, 5, i 11, porten a continuació: *Actum est hoc XIII kals. novembris anno Domini MCCL sexto*; Les Constitucions 6 i 7, *Actum est hoc III idus octobris anno Domini MCCLXI*; la 8 porta avantposades les paraules *Anno Domini MCCLVII, III idus octobris*; i la 9 comença per *Anno Domini MCCLXXIV, XVII kals. novembris*.

Martene-Durand⁷ situen les contitucions 1 al 7 al *Synodus anni MCCLXI*, cloent la sèrie per *Actum est hoc III idus octobris anno Domini MCCLXI*; la constitució 8 hi apar sota el títol de *Synodus anni MCCLXVII* i es clou amb *Anno Domini MCCLXVII, IV idus octobris*; la constitució 9 hi correspon al *Synodus anni MCCLXXIV* i comença amb les paraules *Anno Domini MCCLXXIV, cal. novembris*. Mansi que, com sempre, copia Martene-Durand, coincideix amb les mateixes dates.

A més d'això, Martene-Durand, al peu de la constitució-exhortació 1 de les de Berenguer de Castellbisbal, hi afegeixen un *Actum et publicatum in concilio (sic) Gerundensi anno Domini MCCLVII, XIV cal. novembris*,⁸ que ens fa creure en una de les reiteracions de constitucions de sinets precedents, oi més quan es tracta d'aquella constitució que durant centúries s'havia anat llegint en tots els sinets.⁹

Tenint en compte que els sinets començaven el dimecres anterior a la diada de sant Lluç, o bé el mateix dia si s'esqueia en dimecres, i que els decrets sinodals es publicaven en la segona jornada, resulten cronològicament precisos els esments del còdex copiat per Villanueva, quan a les constitucions de 19 d'octubre de 1256, 13 d'octubre de 1261 i 12 d'octubre

⁶ XIII, pp. 179-187.

⁷ *Veter. Script. et Monum.* 1463-1468.

⁸ *Veter. Script. et Monum.* c. 1460-1463.

⁹ V. nota 4.

de 1267. En canvi resulta inexacta la datació de l'any 1274 que, segons Villanueva, seria el 16 d'octubre i segons Martene-Durand el primer de novembre, car les dues dates discrepen dels dies sinodals, que, aquell any, tenien de començar el 17 d'octubre i fer-se la promulgació de constitucions el següent dia 18; fins i tot és possible que en el manuscrit copiat per Martene-Durand portés alguna xifra davant la paraula *kalendas* i s'hagués omès en llur transcripció o que hi hagués alguna errada en el còdex copiat per Villanueva, cosa molt possible degut a les transmissions sofer-tes per l'original.

La constitució 10 del manuscrit de Girona, que la còpia de Villanueva fa obrir la sèrie de Pere de Castellnou, no figura en l'edició de Martene-Durand i, per tant, tampoc en la de Mansi. La constitució 11 només es troba als papers de Villanueva.

Hic incipiunt constitutiones domini Petri de Castronovo.

Quod clerici intersint divinis officiis et quod clericis alterius diocesis non recipiantur nisi per modum hic contentum

1. Item volumus et mandamus nichilominus statuentes, quod omnes clerici qui in aliquibus ecclesiis nostre diocesis sunt stabiliti, intersint assidue divinis officiis et horis canonicis ut moris est in dictis ecclesiis celebrare, nisi causa legitima et rationabili fuerint prepediti; alioquin precepimus clericis parrochialibus vel illi qui maior fuerit inter eos eidem, in virtute sancte obedientie iniungendo, ut moneant et inducant clericos antedictos quod ea que superius sunt expressa curent effectui mancipare eosdem ad hoc si necesse fuerit, trina monitione premissa, vice nostra per censuram ecclesiasticam compescendo.

Decretalium, III, IV. De clericis non residentibus in ecclesiae vel prebendae.

Quod clerici non presumant se facere promoveri sine licentia episcopi, et quod sine ea non utantur ordine ab alio recepto

2. Item statuimus quod nulli clericis nostre diocesis presumant recipere aliquem sacrum ordinem in nostra diocesi vel etiam aliena, sine nostra licentia specialia, nec presumant etiam post susceptum ordinem celebrare, donec literas sue promotionis nobis duxerint hostendendas, quod si fecerint, ipso facto executiones sui officii sint suspensi.

Constitutio de non recipiendis clericis aliene diocesis

3. Item volumus et mandamus insuper statuendo, quod aliquis prelatus vel clericus nostre diocesis non pressumat recipere aliquem clericum alterius diocesis sine nostris litteris testimonium perhibentibus de eodem, quod si fecerit, ab ingressu ecclesie per unum mensem noverit se suspensum.

v. CS. 1.

De officio advocacionis et quod clerici non interveniant in iuditiis pro aliis.

4. Cum cura seu sollicitudo pastoralis officii sic debeat circa statum et conversationem subditorum esse pervigil et attenta, quod hiis que salutem impediunt animarum paterna provisione penitus resecatis humilis devotio clericorum possit Deo dignis laudibus apta reddi, et eidem semper feliciter famuletur, nos Petrus, Dei gratia episcopus Gerundensis, quia intelleximus per querellam plurimum et clamorem, qui frequenter circumstrepit aures nostras, quod nonnulli monachi, canonici regulares, et etiam clerici seculares in sacerdotio constituti, ardore avaritie sive ambitione acquirende peccunie tali facti, tepidique officio exartatis, relictis propriis monasteriis et ecclesiis in quibus tenentur Dominum contemplari, non solum in causis ecclesiasticis, et coram iudice seculari in casibus a iure permissis, verum etiam in causis forensibus universis sine delatu coram iudicibus secularibus advocare presumunt, interponendo cavillationes frustratorias, allegationes iniquas, exceptiones frivolas et inanes, quibus mediantibus cause plus merito deferuntur partes que vexantur laboribus et expensis, propter que ecclesie a quibus stipendia recipiunt debitis obsequiis seu divinis officiis, et illi contra quos in ipsis causis existent iure suo cuius debitis defraudantur, in grave ipsorum animarum periculum et iacturam et in magnum scandalum aliorum. Attendentes quod que gravia sunt et absurda, non debemus sub dissimulatione silentii oculis coniunctibus pertransire, sed morbo huiusmodi medelam adhibere sceleriter sanativam, presenti decreto statuimus ut aliquis clericus, tam civitatis quam diocesis gerundensis, in sacerdotio constitutus, in aliquibus causis coram iudice ecclesiastico vel etiam seculari, advocare aliquatenus non presumat, preterquam pro seipso vel ecclesia sua, aut in causis coniunctorum aut miserabilium personarum que tamen pro scriptis non possint causas proprias gubernare, nec de suo conducere advocatum, in quibus casibus eis liceat coram utroque iudice postulare, ita tamen quod in duobus casibus predictorum, videlicet quando advocabunt pro coniunctis vel pro miserabilibus personis, gratis impendant patrocinium eis, nec inde aliquid recipiant pro mercede, nec etiam fiant secularis vel ecclesiastici negotii susceptores. Clerici etiam minores ordines adepti habentes beneficia quibus sit cura animarum annexa de

quibus valeat sustentari, non advocent nisi pro seipsis, vel ecclesiis eorundem, aut pro coniunctis vel miserabilibus personis, sine mercede, ut de sacerdotibus est predictum coram iudice seculari. Statuimus etiam ne aliquid monachi vel regulares postulent in causis ecclesiasticis vel forensibus, nisi proprii monasterii poscat utilitas, et tunc etiam eis hoc liceat imperantibus abbatibus vel prioribus eorundem, nec secularis nec ecclesiastici negotii susceptores existant, et quod nullus omnium predictorum audiat aliquas causas ab aliquibus eis commissas, nisi a nobis vel officiali nostro, vel a superioribus nostris, ipsis fuerint specialiter delegati. Nos siquidem volentes predicta universa et singula inviolabiliter observari in omnes illos qui contrarium faciant premissorum, auctoritate nobis tradita excommunicationis sententiam ex tunc hac scriptura indite promulgamus, ita quos ipso facto sint excommunicationis vinculo alligati.

Quod clericus habens beneficium requirens residentiam, non serviat pro alio clerico in eadem ecclesiam vel etiam aliena

5. Item statuimus et statuendo penitus inhibemus ne aliquis clericus habens quodvis beneficium ecclesiasticum ratione cuius teneatur in certo loco facere residentiam personalem, pro aliquo clerico faciat servitium alterius beneficii sive loci in eadem ecclesia vel etiam aliena, quod si fecerit, penam quam sustinere merentur sancte obedientie transgressores se noverit incursum; contingit namque multoties pro alieno servitio faciendo servitium proprium deperire.

Sabinen. 19 i 11.—CS. 1.

Constitutio declaratoria super officio advocacionis

6. Quoniam quidam sub ambiguitate constitutiones sinodales a nobis editas de sacerdotibus et curam animarum habentibus qui potius advocacionibus intendebant quam locorum sibi servitio commissorum intelligere cupientes, nos perversum eorum intellectum omnemque ambiguitatem renuentes, que obscura videntur eis volumus declarare, ut animarum periculum evitemus et ad eorundem commodum intendamus; verbum vero eis ambiguum scilicet *postulare*, sic interpretamur postulare in iudicio ut causam fovere ex proposito non presumant preterquam pro se ipso et hominibus suis et ecclesia sua et hominibus ecclesie sue; *coniunctarum* exponimus usque ad quintum gradum consanguinitatis et affinitatis inclusive; istud vero *nec aliquid inde accipiant*, declaramus ex pacto; hoc vocabulum *susceptores*, idest quod sint tamquam reus vel actores, nisi in casibus et personis superius de advocaciones expressis. Illi vero clause, scilicet *a nobis vel officiali nostro, vel a superioribus nostris*, adimus que secuntur: «vel nisi a viris ecclesiasticis eis cause tam civiles quam canonice

comitantur de quibus tantum possint cognoscere infra limites parrochie ecclesiarum suarum, vel nisi a secularibus dominis parrochiarum suarum qui iurisdictionem aliquam habere noscuntur causa subditorum suorum comittantur eisdem de hominibus, tantum qui fuerint infra limites parrochiarum suarum in quibus supradicti clerici beneficium vel ubi residentiam faciant personalem, nec extra limites parrochiarum suarum causas determinent a predictis omnibus siue clericis siue laicis eis commissas ut superius est expressum, ne sua loca vel ecclesie eisdem comisse propriis obsequiis defraudentur. De arbitriis vero dicimus quod possint suscipere sub modo in iuditiis contento. Preterea, sine omni obstaculo, liceat universis compositiones facere et tractare ad pacem et concordiam inter homines undecumque fuerint adinvicem reformare.

CS. 4.

Quod nullus clericus ludat ad ludum aliquem taxillorum

7. Nos Petrus Dei gratia Gerundensis episcopus, volentes periculis succurrere animarum, ut mores et actus clericorum in melius reformentur, de consilio et assensu nostri capituli, hac presenti constitutione duximus statuendum, quod nullus clericus civitatis vel diocesis gerundensis ludat decetero ad taxillos, vel ad ludum aliquem taxillorum, quod si fecerit, ex nunc ipsum excommunicationis sententie innodamus.

Sabinen. 8.

Quod tripudia et coree non fiant, nec inhoneste cantilene decantentur in ecclesiis

8. Cum ecclesie, que domus orationis vocantur, ad cultum Divini Nominis et laudes Christo Domino refferendas, non ad profana fuerunt institute, nos Petrus, Dei gratia episcopus Gerundensis, in plena Sinodo duximus statuendum quod tripudia et coree, seu turpes et inhoneste cantilene in ecclesiis non fiant, seu etiam decantentur. Si quis vero presentis constitutionis nostre temerarius transgressor extiterit, ipso facto tamdiu a perceptione sacramentorum et ingressu ecclesiae sit privatus, quosque per nos vel officialem nostum ad hec fuerit requisitus. Si vero aliquis in sua pertinacia seu malitia perseveraverit per tres menses, legitima monitione infra dictos tres menses eidem transgressori premissa, a suo proprio sacerdote excommunicationis sententia innodetur. Relaxantes penam interdicti et constitutionem que, super hoc, per nos fuerit promulgata; verum si alienos parrochianos in aliqua ecclesiarum nostre diocesis hanc constitutionem contigerit violare, per clericos earundem ecclesiarum hoc denunciatur delinquentium sacerdoti et ipse iuxta predictam formam contra eos procedere

teneatur. Et ne aliquis ab observatione huius constitutionis per ignorantiam se valeat excusare, volumus et mandamus ut presens constitutio per tres dies dominicos vel festivos in ecclesiis solempniter publicetur.

*Quod layci non presumant deffunctorum corpora
in cimiteris interdicti tempore sepelire*

9. Nos Petrus, Dei gratia gerundensis episcopus, residentes in Sinodo, inhibemus ne aliquis laicus tempore interdicti presumat sepelire in cimiteriis alicuius ecclesie aliquem deffunctum cum aliqua solempnitate vel sine solempnitate, statuantes quod qui contra hoc fecerit sit ipso facto excommunicationis sententia innodatus, et quod prius non absolvatur a dicta sententia, excepto mortis articulo, quam corpus per ipsum laicum sepultum manibus et expensis propriis fuerit exhumatum.

Decretalium III, XXVIII, 12.—Clementinarum III, VI, 1.

Ms. T-121, fols. 59-61, Arx. Dioces. Girona

*Ista constitutio est domini Petri de Castronovo et debuit
poni post constitutionem «Nos Petrus»*

Ut beneficiati recipiant ordines

10. Quia periculosum est ut ecclesie debitis servitiis defraudentur, idcirco nos Petrus, Dei gratia episcopus Gerundensis, volentes ipsis ecclesiis providere et ut clericorum vita et actus in melius reformatur, presenti constitutione dignum duximus statuendum quod omnes illi qui ex sui officii debito tenentur ad sacros ordines promoveri, recipiant ordines successive a die receptionis beneficii sibi collati, secundum quod beneficia exigunt que obtinent in ecclesiis antedictis, vel veniant coram nostra presentia hostensuri impedimentum legitimum si quod habent. Alioquin, ut pena istorum sit metus aliorum, ex tunc ut ex nunc excommunicationis sententia se noverint innodatos.

Sabinen. 19.

Ms. T-121, fol. 69 v., Arx. Dioces. Girona

11. Mandamus etiam in virtute obedientie, et sub pena excommunicationis, universis et singulis clericis parrochialibus, ut inquirent diligenter quis percipit decimam parrochiarum suarum, et pro ipsa decima teneatur, et quot domini sint in ea. Quo invento hoc nobis vel officiali nostro in scriptis significare procurent; et istud fecerint usque ad festum Nativitatis Domini proximo venientis. Ecclesia enim Gerundensis super dictis decimis defraudatur multipliciter

suo iure, cuius indempnitati volumus providere. Et hoc clerici faciant, et compleant diligenter, si canonicam evitare voluerint ultionem. Actum est hoc XXIII kalendas novembris anno Domini M C C L sexto.

Papers de Villanueva, vol. 62, fol. 12.

Real Academia de la Historia, Madrid.

BERNAT DE VILACERT (1279-1291)

No ens han estat trameses les constitucions sinodals d'aquest bisbe. Només hi ha notícia de la confirmació de decrets de sinets precedents, feta en el de l'any 1279. Tan el manuscrit de Sant Agusti de Barcelona copiat per Villanueva, com el que havien utilitzat Martene-Durand, responien a un recull de constitucions confirmades en l'esmentat sinet.

Aquest recull, que Martene-Durand encapçalen amb el títol de *Statutus Synodalis Ecclesiae Gerundensis*, conté constitucions de Berenguer de Castellbisbal, Pere de Castellnou i una, interpolada, de Pere de Rocaforti;¹⁰ aquesta interpolació no la veiem en la còpia del còdex agustiníà feta per Villanueva.

Segons la còpia de Villanueva, el manuscrit de Sant Agusti de Barcelona cloïa aquell aplec de constitucions sinodals gironines amb les següents paraules: *Praedictas siquidem constitutiones confirmat dominus Bnus. divina miseratione tunc episcopus Gerundensis et eas vult in suo robore perdurare. Actum est hoc in presenti synodo XIII kals. novembris anno Domini M CC LXX IX.*¹¹

El text utilitzat per Martene-Durand, fineix dient *Praedictas constitutiones confirmat dominus Benedictus nunc divina miseratione episcopus Gerundensis, et ipsas vult in suo robore perdurare. Actum est hoc XIV cal. novembris anno Domini MCCLXXIX.*¹² Mansi posa la mateixa cloenda, però alterant la data, que substitueix per la de l'any *MCCLXXIV.*¹³

La coincidència de data del manuscrit copiat per Villanueva amb la

¹⁰ Anys 1318-1324.

¹¹ Real Academia de la Historia, *Papers de Villanueva*, vol. 62, p. 15.

¹² *Veter. Script. et Monument.* cit., c. 1468.

¹³ XXIII, c. 935.

versió de Martene-Durand, deixa fora de dubte que es tracta del sinet de l'any 1279, cosa que reforça el fet de que el segon dia sinodal d'aquell any, o sia aquell en el qual es promulgaven constitucions, s'havia escai-gut amb tota precisió l'endemà de sant Lluç, o sia el 19 d'octubre. L'atribu-ció de Mansi al 1274, suposaria una contradicció quan la data de celebrar els sinets, car aquell any sant Lluç havia estat en dijous i, per tant, l'as-semblea tenia d'haver-se començat el dimecres dia 17; altrament, l'any 1274 encara era bisbe Pere de Castellnou. Es gairebé segur que la substi-tució de *X* per *V* es tracta d'una errada tipogràfica.

Pel que fa a l'identificació del bisbe, és evident que la transcripció de Martene-Durand (i d'aquesta passà a la del seu seguidor Mansi) obeïa a la mala lectura del nom *Bernardus*, car en tota aquella etapa no hi hagué cap bisbe gironí anomenat *Benedictus*, de semblant abreviació. Villanue-va havia copiat correctament *Bnus* = *Bernardus*.

En resum, es tracta d'una confirmació de sinodals precedents, feta pel bisbe Bernat de Vilacert en la segona jornada del sinet, o sia en 19 d'oc-tubre de 1279.

BERNAT DE VILAMARÍ (1292-1312)

D'aquest bisbe tampoc tenim notícies dels que hagués pogut cele-brar. Segons la còpia de Villanueva, en el còdex de Sant Agustí de Bar-celona, al marge de la constitució 10 de la sèrie de Pere de Castellnou, hi havia una nota que deia així: *Dominus Bernardus de Villamarino, Ge-rundensis episcopus, cassavit cum instrumento publico istam constitu-tionem*.¹⁴ El mateix Villanueva publica també una concisa referència d'aquesta derogació de la pena d'excomunió que Pere de Castellnou ha-via imposat als clergues que diferien la recepció dels ordes convingents al seu benefici o dignitat.¹⁵ No havem pogut trobar la data del sinet ni l'ins-trument en que s'havia pres tal acord. No obstant la derogació, aquella constitució del bisbe Castellnou fou inserida en la col·lecció de l'Arxiu Diocesà de Girona, redactada pocs anys després.

¹⁴ Papers de Villanueva, cit. vol. 62, p. 9.

¹⁵ *Viaje Literario*, XIII, p. 199.

GUILLEM DE VILAMARÍ (1312-1318)

D'aquest prelat no hi ha decrets sinodals en les col·leccions gironines. Villanueva dóna compte d'una interessant constitució en la que prohibeix als clergues determinades activitats, oficis vils i mecànics, negocis deshonestos, concórrer a les tabernes, etc., si volien seguir gaudint del privilegi clerical. El contingut d'aquesta constitució no fa esment de la seva possible condició de sinodal, ni de que sigui promulgada *in plena synodo*; la seva formalitat externa és de simple decret episcopal. Però vé dirigida a tots els clergues de la diòcesi i, especialment, als rectors de les parròquies i llurs lloctinents. Altrament, encara que no esmenti la publicació en sinet, la seva dada de *III idus octobris anno Domini MCCXVI*, 13 d'octubre de 1316, coincideix, amb tota precisió, amb la segona jornada sinodal d'aquell any.

Villanueva diu haver tret aquesta constitució *Ex codice Barchinon. apud Agustinian*. Però no l'havem trobada en les còpies d'aquell còdex de la Real Academia de la Història.

Per a l'estudi de tan interessant constitució, sigui o no sigui sinodal, remetem al text publicat per Villanueva.¹⁶

PERE DE ROCABERTÍ (1318-1324)

D'aquest bisbe, el còdex T-121 de l'Arxiu Diocesà, al foli 61 v., amb l'indicació marginal *Hic incipiunt constitutiones domini Petri de Rupebertino*, malgrat la pluralitat de decrets que significa la nota, ens en dóna una sola constitució, aclaratòria de la 3 de les de la sèrie del bisbe Pere de Castellnou. Aquesta sinodal vé indata.

Lès edicions de Mansi ¹⁷ i de Martene-Durand ¹⁸ insereixen aquesta constitució entre les de Pere de Castellnou, en l'aplec que el bisbe Bernat de Vilacert confirmà en el sinet de l'any 1279, sense discernir la interpolació que resulta evident pel seu mateix contingut, aclaratori d'una consti-

¹⁶ *Viaje Literario*, cit. XIII, p. 340-342, ap. LX.

¹⁷ *Sac. Conc. nova et ampl. col.*, XXIII, c. 937.

¹⁸ *Veter. Script. et Monument*, c. 1463-1467.

tuació promulgada per un altre prelat *bone memorie dominum Petrum predecessorem nostrum*, del qui va ser l'inmediat sucessor del mateix nom.

Aquesta interpolació no figura a la còpia que Villanueva va treure d'aquell aplec de constitucions en el còdex de Sant Agusti de Barcelona.

En canvi, el mateix Villanueva, insereix aquesta constitució única de Pere de Rocabertí, també indatada, en una altra còpia treta d'un còdex, avui perdut, de la Col·legiata de Sant Feliu de Girona.¹⁹

Romaguera insereix, incidentalment, com si fós sinodal, una constitució que confirma i transcriu literalment un decret del mateix bisbe Pere de Rocabertí sobre la manera de dividir els fruits beneficials quan els prebendats moren amb testament que data de 7 de desembre del 1317.²⁰ Aquesta constitució, que en realitat és de 7 de desembre del 1318, arribà a tenir efectes d'ordre civil i, fins i tot, és glossada en les col·leccions més antigues del dret consuetudinari de Girona i la trobem també en una miscel·lània jurídica de la batllia d'Arenys redactada a començaments del segle XVI. La seva redacció es mostra com a constitució simplement capitular i no sinodal; altrament, la seva data no correspon amb les de les jornades sinodals. Per tal motiu, no figura en les col·leccions de decrets sinodals, ni la podem incloure en la nostra edició.

Hic incipiunt constitutiones domini Petri de Rupebertino

Constitutio declaratoria quomodo clerici diocesis aliene ad missarum sollempnia et ad ministrorum suorum ordinum adminitantur

Quoniam constitutio per bone memorie dominum Petrum predecessorem nostrum edita, qua cavetur quod aliquis prelatus vel clericus gerundensis diocesis non presumat recipere aliquem clericum alterius diocesis sine litteris gerundensis episcopi testimonium peribentibus de eodem, quod si fecerit, ab ingressu ecclesie noverit se suspensum, gravia pericula et scandala plurima sepius dinoscitur attulisse ac aferre in posterum potest merito formidari. Idcirco, nos Petrus, Dei gratia gerundensis episcopus, futuris cupientes periculis de oportuno remedio providere, de nostri gerundensi capitulo consilio et assensu, predictam constitutionem in plena sinodo, ut sequitur, duximus interpretandam, declarandam, ac etiam decetero observandam: Statuentes ut nullus prelatus vel

¹⁹ Real Academia de la Historia, Papers de Villanueva, vol. 62, p. 34.

²⁰ *Constitutiones Synodales Dioecesis Gerundensis*, cit. p. 442.

clericus gerundensis diocesis presumat recipere aliquem clericum alterius diocesis in sua ecclesia vel capella ad missarum sollempnia publice celebranda, nec ad cure animarum officium, nec ad aliquid aliud sacerdotale officium exercendum sine litteris nostris vel successorum nostrorum, perhibentibus testimonium de eodem, ac sibi licentiam concedentibus ad missa et alia predicta officia exercenda, nisi esset persona bone conversationis et fame et nota prelati et clericis supradictis, in quo casu possint missarum sollempnia exercere. Ad privatas vero et secrete celebrandas, sacerdos quilibet aliene diocesis admittatur, dummodo primo sui episcopi hostendat literas de susceptis sacris ordinibus et de licentia ut possit in ipsis ordinibus ministrare. Qui vero contrarium fecerit, ab ingressu ecclesie per mensem virum presentis constitutionis auctoritate noverit se suspensum, nisi esset clericus alterius diocesis qui iret cum archiepiscopo vel episcopo, legato, abbate, vel alio prelato, aut nuntio seu embaxatore regis vel alterius principis aut magnatis; talis enim clericus seu clerici, absque exhibitione alicuius literis et absque hostensione licentie sui episcopi, in ecclesia vel capella ad misse officium et ad alia divina celebranda officia per totam nostram Gerundensem Diocesem libere admittantur, nec in hoc casu recipientes tales aliene diocesis clericos pene suspensionis predictae laqueo intendimus comprehendi aliquatenus nec ligari.

CS. P. de Castellnou, 3.

Ms. T-121, fol. 61 v., Arx. Dioces. Girona

ARNAU DE MONTRODON (1335-1348)

Dels breus pontificats de Pere d'Urrea (1325-1329) i de Gastó de Montcada (1329-1334), no n'han pervingut constitucions sinodals en les nostres colleccions. El mateix passa amb el de Gilabert de Cruïlles possessionat de la Seu a les acaballes de l'any 1334 i mor el 12 de juny de l'any següent.

En canvi, el seu successor Arnau de Montrodon, es distingeix per la seva activitat sinodal, deixant nombroses constitucions.

De les constitucions sinodals d'Arnau de Montrodon, en coneixem les que insereixen els folis 62-81 del còdex T-121 de l'Arxiu Diocesà de Girona, que prenem per base de l'edició, i una còpia treta per Villanueva d'un manuscrit, avui desaparegut, que hi havia a l'arxiu de la Col·legiata de Sant Feliu.²¹

²¹ Real Academia de la Historia. *Papers de Villanueva*, vol. 62, p. 19-34.

Els dos reculls coincideixen essencialment, sense altra variació que la d'avançar el manuscrit de Sant Feliu les constitucions 68, 69 i 70 a totes les demés; no hi ha, però, cap fonament per a tal ordre d'inserció.

El nucli fonamental de la col·lecció de constitucions sinodals continguda en l'esmentat còdex de l'Arxiu Diocesà, fou començat durant el pontificat d'Arnau de Montrodon, escrit tot d'una mateixa ma i amb un mateix criteri de composició, fins al seu foli 79, abastant a l'any 1344; al mateix foli 79, es reprenen les constitucions sinodals, ja de l'any 1344 endavant, que són escrites per mans diferents i despreocupant-se de la pulcritud de què donava mostra la part precedent del còdex.

Degut a això, les constitucions d'Arnau de Montrodon que figuren als folis 62-79, són molt difícils de situar cronològicament, perquè formen part d'una redacció conjunta, on no es fa esment de les dates de publicació. En canvi, en les posteriors del mateix prelat, que s'han anat incorporant al còdex successivament, s'hi troben prou detalls d'ordre cronològic.

Per tant, per datar les constitucions sinodals del primer grup, es fa necessari llur examen intern, del qual se'n desprèn:

a) Les 18 primeres constitucions (folis 62-65 vº), ofereixen una certa correlació amb la primera d'elles que comença amb les paraules *Cura pastoralis officii*, mentre que les restants s'inicien amb la paraula *Item*. La inserida en ordre 19—com sempre seguim la numeració de la nostra edició—, que disposa canviar la data anyal per a la celebració dels sínets, o sia que en lloc de dimecres abans de la festa de Sant Lluç, o en tal diada si s'escau en dimecres, siguin començats el dimecres següent a la dominica *In albis*, ens dóna un detall molt significatiu quan adverteix als prelats i clergues que no vindran obligats a concórrer des d'aleshores fins a la *quarta feria* després d'aquella dominica, començant per l'any 1337. Aquest ajornament, motivat pel traspàs d'un sinet a l'altre, dóna a comprendre que el de l'any 1366 restaria sense celebrar, per raó de la proximitat del 18 d'octubre amb el següent mes d'abril. Això ens fa creure que la constitució 19 sigui del sinet que s'hauria celebrat el 18 i 19 d'octubre del 1335, i que ho siguin també les altres que la precedeixen.

b) Les constitucions de la 20 a la 31 (folis 66-68 vº), també pressuposen una il·lació entre la primera d'elles *Super constitutione* i les restants que comencen per *Item* o per *preterea*. Després d'aquestes, hi apar

la 32, que no és en realitat una constitució sinodal, sino capitular, donada el 8 d'octubre del 1339, com a merament interpretativa i fora del sinet, o tal volta perquè fos en la fase consultiva per a la propera assemblea sinodal. Això en permetria sospitar que les precedents fossin d'abans d'aquella data i, per tant, dels sínets celebrats el 30 d'abril i 1 de maig del 1337 o bé el 22 i 23 d'abril del 1338.

c) Les constitucions inserides de 33 al 38 (folis 69 vº 71 vº), comencen totes per *Item* o per *Preterea*, sense cap altra que les encapçali, de manera que, si no hi ha una constitució eliminada, podriem considerar-les com de la mateixa sèrie que les del grup b).

d) Un conjunt de nou constitucions, de la 39 a la 47 (folis 71 vº 73), es mostra molt diferent de les demés; no semblen pas una transcripció literal com les altres, sinó més aviat un resum, on no es parla en primera persona del nom del bisbe, sinó del què el bisbe ha manat. Bona part de les constitucions d'aquest epígraf són interpretatives o aclaratòries. La darrera d'aquestes constitucions, o sia la 47, ens diu que, des de la 39, s'han incorporat a la colecció per manament del bisbe i que això s'ha fet el 8 d'abril del 1339, data que coincideix fidelment amb el segon dia sinodal d'aquell any. Això, a més de donar-nos una datació segura quan a les constitucions d'aquest epígraf, ens confirma el nostre punt de vista en quan a les constitucions 34, 37, 38 i 43 que, per les aclaracions, tenen de correspondre a un altre sinet precedent.

e) Una altra sèrie la formen les de la 48 a la 52 (folis 73-74), la primera de les quals comença *Cum propter indiscretas* i les restants li serveixen una il·lació precedides del mot *Item*. Ací es retorna a la redacció comú de les constitucions sinodals, parlant el bisbe en primera persona.

f) Un darrer grup d'aquestes constitucions difícils de datar compren des de la 53 a la 67 (folis 74-79), finint ací els decrets que venen escrits d'una mateixa ma des del començament, del còdex, en el qual s'inseriren, com veurem després, abans del 1344. Les constitucions d'aquest epígraf i les de l'anterior, es podrien situar al sinet del 1340, o bé en el de 1343, si tenim en compte que el bisbe Arnau de Montrodon estigué exiliat els anys 1341 i 1342²² i que cap de les constitucions s'expressa en nom de l'Ardiaca ni en el del vicari general.

Des del foli 79 endavant, ja no hi ha problemes cronològics. Les

²² VILLANUEVA, *Viaje Literario*, cit. XIV, pp. 7-9.

constitucions 68, 69 i 70 (folis 79-80), en llur començament ens diuen haver estat promulgades pel bisbe Arnau de Montrodon en el sinet de 15 d'abril del 1344. En això s'hi conforma també la còpia que Villanueva havia tret del manuscrit de Sant Feliu. La datació és exacta en relació amb els dies sinodals d'aquell any,

La constitució 71, darrera de les conegudes d'Arnau de Montrodon (fol. 81), vé sota l'indicació de correspondre al sinet de l'any 1348.

Hic incipiunt constitutiones domini Arnaldi.

*Quod clerici continue resideant in ecclesiis in quibus ratione
beneficiorum suorum ad residentiam sunt astricti*

1. Cura pastoralis officii exigit ut circa correctione subditorum nostrorum per editionem constitutionum nunc alias acomode intendamus. Igitur nos Arnaldus, Dei gratia Episcopus Gerundensis, sanctam Sinodum in Gerundensi Ecclesia celebrantes, statuimus et ordinamus, de consilio et assensu venerabilis nostri Capituli et Ecclesie Gerundensis, quod quilibet clericus nostre diocesis qui presit ecclesie sue parrochiali moneat et inducat clericus beneficia ecclesiastica obtinentes in ecclesia sua aut in capellis in quibus ipsa sua beneficia sunt constituta, quod infra suam parrochiam constitutis ut continuam residentiam faciant in ecclesiis seu capellis in quibus ipsa sua beneficia sunt constituta; quod si facere contempserint, iusto impedimento cessante, emparent eis, vice nostra et auctoritate, fructus eorum beneficiorum ac teneant eos tamdiu emparatos quosque assecuraverint in posse nostri quod faciant debitum servitium predicatorum suorum beneficiorum in ipsis beneficiis continuam residentiam faciendo, aut hostenderint dispensationem seu licentiam a nobis petitam et obtentam quod in dictis suis beneficiis non teneant personaliter residere.

Decretalium III, IX De cler. non resident. in eccl. vel preabend.

De illis qui per annum vel ultra in excommunicationem persistunt

2. Item mandamus clericis curam animarum habentibus predictae nostre diocesis, quod quilibet eorum prout ad officium seu septimanam suam pertinuerit, moneant parrochianos suos qui in excomunione per annum vel ultra, ratione comunionum vel alia quevis causa persisterint, quod ab ipsa excomunionis sententia procurent effectualiter se facere absolvi; alioquin denuntiantes eos in specie et nominatim excommunicatos in ecclesiis suis, denuntient nobis nomina

ipsorum excommunicatorum et causam quare sunt excommunicati, et tempus per quod in ipsa excommunicatione steterunt infra unum mensem a tempore publicationis presentis constitutionis continue numerandum.

CT. R. Téllez a. 1291.

Quod iniectio manuum in clericorum et ipsorum mors seu membrorum mutilatio intimentur episcopo vel eius officiali

3. Item quod quandocumque et quotienscumque, instigante diabolo, contigerit clericos per laicos vel etiam per alios clericos occidi, mutilari, vulnerari, vel manus in eos miti violentas, quod clerici curam animarum habentes illius parrochie in qua crimen predictum comissunt fuerit, prout ad officium et septimanam cuiusque eorum hoc pertinuerit, illud a nobis aut officiali nostro denuntiare ilico teneantur, et nomina iniuriantis et iniuriati, ac etiam seriem ira geste. Et idem fieri mandamus cum contigerit laicos per clericos mutilari, occidi vel vulnerari, vel manus in [m]iti violentas per ipsos clericos in eosdem laicos.

Sabinen. 8.—CT. A. ses Comes a. 1336.

Quod usurarii manifesti et fornicatores et peccatores alii publici moneantur trina monitione per clericos ut ab huiusmodi desistant

4. Item quod clerici moneant usurarios manifestos et in publica fornicatione iacentes seu perseverantes, in specie et nominatim trina monitione, et alios quoscumque peccatores in genere ut a dicta pravitate usuraria et fornicatione et aliis peccatis abstineant et cessent, et quod nomina ipsorum usurariorum et fornicatorum manifestorum nobis significant, et etiam illarum personarum cum quibus illa peccata comiserunt et committunt, et per quantum tempus in ipsis peccatis manserunt.

CS. B. de Castellbisbal 1 § 42.—CT. J. d'Aragó a. 1331.

Quod venditiones et alienationes decimarum episcopo vel eius procuratori denuntientur

5. Item quilibet predictorum clericorum prout ad septimanam vel officium suum pertinet, significet nobis aut procuratori nostro omnes venditiones, permutationes, obligationes et alias quascumque alienationes actenus de decimis infra suam parochiam factas infra unum mensem ac etiam imposterum facien-
das infra unum mensem a tempore quo ipse venditiones, permutationes, obligationes et alienationes fient, continue numerandum.

Sabinen. 19 et 22.

Quod bona clericorum ab intestato emparentur

6. Item quod predicti clerici faciant emparari per brachiumulare bona clericorum ab intestato decedentium infra parrochiam eis commissam, et quod etiam mortem ipsorum sic decedentium clericorum ab ecclesia cum testamento nobis denuncient quam primum comode potuerint aut officiali nostro, omni negligentia et desidia proculpulsis.

Quod instrumenta stabilimentorum benefactorum episcopo ostendantur

7. Item quod quilibet clericus ecclesie parrochiali presidens, nobis ostendat et exhibeat infra tres menses omnia testamenta et quascumque alias scripturas publicas sive autenticas, in quibus contineatur aliquod stabilimentum perpetuum alicuius beneficii ecclesiastici, sive anniversarium ac legatum ad pias causas factum, quod non fuerit completum sive ad effectum deductum, secundum testatoris aut ordinatoris ipsius dispositionem seu voluntatem.

Decretalium III, XXVI, 17.

De testamentis exequitione debite demandandis

8. Item mandamus districte et in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis, omnibus rectoribus, vicariis perpetuis et omnibus aliis clericis dicte nostre diocesis curam animarum habentibus seu regentibus, qui trina monitione canonica moneant omnes parrochianos suos heredes vel executores testamentorum seu ultimarum voluntatum defunctorum, qui executioni debita predicta testamenta aut ultimas voluntates dictorum defunctorum infra annum a tempore mortis ipsorum defunctorum minime demandarunt, quod ea seu eas infra tres menses post predictam monitionem continue sequentes demandent seu exequantur.

CT. R. Téllez an. 1306.—Decretalium III, XXVI, 17.

Constitutio super eosdem

9. Item similli monitione moneant heredes vel executores testamentorum et ultimarum voluntatum defunctorum, a quarum morte non est adhuc unus annus elapsus, quod infra tres menses post ipsum annum continue computandos, predictorum defunctorum testamenta seu ultimas voluntates nisi iam compleverint compleant, saltem quo ad pias causas, vel saltem quod infra idem tempus trium mensium, coram nobis vel alia persona deputanda seu deputata, causam legitimam ostendant quare hec facere non debeant, vel non possint. Et

quod etiam ipsi manumissores vel executores predictorum testamentorum seu ultimarum voluntatum post predictum tempus trium mensium, infra alios tres menses subsequentes nobis seu quicumque alii persone super hoc deputate seu deputante predicta testamenta, codicillos seu quaslibet ultimas voluntates predictorum defunctorum exhibeant seu ostendant, necnon etiam fidelem rationem de suscripte executionis officio reddere teneantur. Contra rebelles et contradictores auctoritate nostra, in specie et nominatim, de quibus de hoc eis constiterit, et alios in genere de quibus hoc eis manifestum non fuerit, generalem excommunicationis sententiam proferendo super qua proferenda eis comittimus vices nostras. Intentionis tamen nostra non extitit predicta sententia ligari vel comprehendi heredes impuberes, nec etiam manumissores seu executores predictorum testamentorum seu ultimarum voluntatum qui predicta manumissoria seu executione usi non sunt, nec ea uti intendunt.

CT. R. Téllez, a. 1306.—Decretalium III, XXVI, 17.

De sinodaticis vel cathedraticis

10. Item mandamus dictis clericis quod inquirent sive se de plano certificent et qui sunt de sua parrochia qui faciant sinodatica vel cathedratica, vel aliquem alium censum ratione ecclesie vel capelle, aut decime, nobis vel alicui archidiacono, aut alii persone, et quod illud infra unum mensem nobis significare procurent.

De horis canonicis in ecclesia cum capa vel superpellicis ducendis

11. Item statuimus et ordinamus quod quilibet clericus in sacris ordinibus constituti habens aliquod beneficium, dicet et recitet indutus superpellicio sive capa horas canonicas in ecclesia in qua est institutus, spatiose, non sincopando, prout ad hoc tenetur secundum Deum et formam seu tenorem Decretalium docentes de Ecclesia IIII et C. ti. C. *gravi nimirum* in Clementinis, nisi causa absentie vel infirmitatis vel alia rationabili fuerit ab hiis excusatus.

Decretalium III. XLI, 1 et 9.—Clementinarum III, XIV, 11.

Quod nullus religiosus vel clericus pro alio religioso vel clerico respondeat in Sinodo, vel compareat sine procuratore

12. Item quod nullus clericus, tam religiosus quam alius cuiuscumque conditionis aut status existat, audeat in convocatione Sinodi in Gerundensi Ecclesia celebrande pro aliquo absente prelato seu clerico comparere seu respondere, cum clerici in eadem singulariter vocantur, nisi a dicto absente comparendi et

respondendi cum instrumento publico vel per litteras eiusdem absentis super hoc plenariam habuerint potestatem.

§ Et quot quilibet abbas, prior, prepositus et de qualibet ecclesia parochiali unus clericus curatus die infrascripta annuatim ad sanctam Sinodum venire personaliter teneantur, nec per substitutum vel alium se valeant excusare, nisi fuerint legitime impediti, de quo impedimento fidem facere teneantur.

CT. P. d'Abalat an. 1240.

De presbiteris novitiis informandis

13. Item quod quilibet clericus teneatur instruere et informare novitios presbiteros in sua ecclesia beneficia obtinentes in et super quibus verbis conficitur Corpus et Sanguis Ihesu Christi, et baptismus datur seu confertur, et que orationes ad predicta et alia sacramenta ecclesiastica conficienda et tradenda sunt necessaria, ac etiam oportuna, secundum formam Ecclesie super hiis traditam sive datam.

Quod excommunicati publice non maneant coram ianuis ecclesie dum officium divinum sit in ecclesia, nec vadant ad exequias defunctorum, etc.

14. Item quod nullus clericus permitat seu sustineat excommunicatos publice stare dum missa et alia divina officia celebrantur preforibus suarum ecclesiarum, nec in ibi audire divina officia nec eos sequi ad exequias defunctorum, nec ad Eucaristiam sive extremam unctionem conferendas ipsis clericis divina officia celebrantibus, quod si contrarium fecerent non est dubium quin ipsi clerici illas penas incurrerent quas incurrerent si ipsis excommunicatis presentibus et existentibus in ipsa ecclesia divina officia celebrarent.

Sexti Decretalium V, XI, 18.

De cessatione a divinis per constitutionem sacri Concilii Tarrachone

15. Item quod quilibet clericus cesset a divinis presentibus suis parrochianis excommunicatis publice per constitutiones sacri Concilii Tarrachone contra invasores rerum ecclesiasticarum editas, licet per eosdem clericos in suis ecclesiis denunciati non fuerint excommunicati, dum tamen eis constet quod in ecclesia gerundensi vel in aliis locis eorum ecclesiis convicinis fuerint excommunicati denunciati, quoniam si contrarium facerent proculdubio illas penas incurrerent quas incurrerent si essent in eorum ecclesiis denunciati excommunicati, secundum

iura et constitutiones Tarrachone concilii super hoc promulgatas. Et nichilominus taliter per nos procederetur contra eos quod ipsis essent in correctionem et penam ac etiam ceteris in exemplum.

CT. J. d'Aragó an. 1329.

De sanctuariis per questores non portandis

16. Item quod aliquis rector sive quivis alius clericus non admittat in sua ecclesia, nec defferri permitat decetero in eadem vel extra per eius parrochiam, aliquod sanctuarium per nos vel per aliquos predecessores nostros usque ad presentem diem alicui seu aliquibus questui seu questibus, sive questoribus eorum cuicumque conditionis aut status fuerunt defferendum concessum, quas siquidem concessionem de presenti revocamus; exceptis questibus et questoribus ecclesie Sedis et sancti Felicis Gerundensis et beati Antoni Vienensis, nisi hoc per Sedem Apostolicam eis indultum fuerit specialiter et concessum.

De cartellis questuum et questorum

17. Item quod nullus clericus sive rector recipiat predictorum questorum cartellos, nisi fuerint sigillo nostro sigillati, vel transumptum eorum quod eis ostenderetur, nisi per ipsos clericos fuerit cum contentis in originali cartello sigillo nostro sigillato de verbo ad verbum fideliter comprobatum.

CT. R. Téllez an. 1291.

De predicatione questorum

18. Item quilibet clerici in sua ecclesia presidentes moneant quoscumque questores cuiuscumque status vel conditionis existant, qui ad suas ecclesias declinaverint, ne in predicando vel exponendo indulgentias questuum, quorum procuratores seu questores fuerint, per nos vel prelatos alios concessas, excedant fines eorum que in literis sigillo nostro sigillatas quas secus defferent continentur, nec aliquis aliud nisi contenta in ipsis literis tantum dicant seu predicent, licet in litteris nostris et aliis talis clausula vel quevis alia in effectu continentur; necessitates ipsius hospitalis, ecclesie seu capelle, et miracula que ibi sunt, exponere per eos libere permitatis. Et si iidem questores moniti contrarium fecerint, privilegia et litteras dicti domini episcopi per clericos ipsos sibi auferantur, et domino episcopo incontinenti mittantur.

CT. R. Téllez an. 1291.

De mutatione Sinodi

19. Cum non debeat reprehensibile iudicari si, secundum varietatem temporum, statuta varientur humana, presertim cur urgens necessitas vel evidens utilitas hec exposcit, ideo nos Arnaldus, divina miseratione episcopus gerundensis, attendentes pie per predecesores nostros gerundenses episcopos statutum fuisse ut sancta Sinodus, que secundum sacrorum statuta canonum, singulis annis semel in singulis diocesis per episcopos celebrari debet, in gerundense prefata ecclesia deberet celebrari quarta feria precedente festum beati Luche evangeliste, vel si eadem quarta feria dictum festum occurreret, eadem die predicta Sinodus celebrari deberet. Dictumque tempus, propter vindemias que ut plurimum emergunt in eo, ac sementarium fiendum, et quia est ut pluribus annis tempus pluviosum, et quia modici dies vigent; et ex hiis et aliis, sic prelati, sacerdotibus, et aliis qui ad dictam Sinodum venire tenentur, multum inconveniens ac etiam onerosum, de consilio et assensu nostri venerabilis capituli gerundensis, ordinamus ac constituimus hac constitutione imperpetuum valitura, ut dicta Sinodus in dicta nostra gerundensi ecclesia deinceps quarta feria post dominicam *In albis* futuris semper temporibus celebretur, precipientes omnibus et singulis prelati et clericis nostre diocesis presentibus et futuris qui ad predictam Sinodum venire sunt astricti, ut ad dictam quartam feriam post dominicam *In albis* pro dicta Sinodo celebranda conveniant, et ad eam tantum convenire et non ad aliam teneantur, sub penis et obligationibus quibus antea tenebantur astricti ad predictam quartam feriam vel ipsa die sancti Luche. Declarantes eosdem prelatos et clericos non esse ad dictam Sinodum venire astrictus hinc ad quartam feriam post dominicam *In albis* anno quo computabatur Millesimo CCC° XXX° septimo predictis ex tunc imperpetuum in suo robore valituris.

Sabinen. 2.

*Quod coniugati clerici non ligentur sententiam
excomunionis propter ludum taxillorum*

20. Cum super constitutione bone memorie a domino Petro predecesore nostro clericos ludentes ad taxillos edita, per quam ludentes excomunionis sententiam innodatur, dubitatum fuerit pluries et a pluribus an in ea comprehenderetur clerici coniugati. Ideo nos Arnaldus, Dei gratia gerundensis episcopus, sanctam Sinodum in ecclesia gerundensi celebrantes, volentes tollere dubium supradictum, de nostri consensu capituli, declaramus dictos clericos coniugatos sub ea nullatenus comprehendi volentes eos licet ad taxillos ludant dicta excomunionis sententia innodari.

Sabinen. 8.—CS. P. Castellnou 7.

Quod clerici non ludent in publico nec in ecclesia

21. Preterea cum visitando monasteria et aliquas ecclesias nostre diocesis parrochiales innuerimus quod nonnulli clerici sue proprie salutis obliti, plus diligentes infamiam quam procurare bonam famam, discurrunt per plateas et vias publicas ludendi al ludum de *tindaurell* vocatum, et ad ludum de *palet*, et de *bitles*, et quod deterius est, aliquotiens predicta faciunt in cimiteriis et ecclesiis que sunt domus orationis. Ideo nos, huic morbo nolentes, et quia aliquotiens plus timetur ab aliquibus dispendium pecunie quam salutis, statuimus quod nullus clericus civitatis vel diocesis gerundensis in sacris ordinibus constitutus ludet deinde in ecclesia, plateis, vel viis publicis, ad aliquem ludum in quo pecunia currat, nec etiam in cimiterio. Et qui contra fecerit, solvat nobis pro qualibet vice decem solidos Barchinone.

Sabinen. 8.

Quod nullus in ecclesia sepeliatur

22. Item cum invenerimus quod infra ecclesias sepeliuntur interdum corpora que deberent in cimiteriis sepeliri, et rectores ecclesiarum propter metum dominorum locorum seu aliorum petentium non audeant contradicere, immo inviti habent dicta corpora sepelire, statuimus quod decetero nullus sepeliatur in ecclesia sine nostra et successorum nostrorum licentia speciali. Qui vero contrarium fecerit sepeliendo, mandando, vel faciendo corpora eadem aliter sepeliri, ab ingressu ecclesie se noverit esse suspensum.

Quod clerici curati non comitant auctoritate propria curam animarum aliis.

23. Preterea, attendentes quod nonnulli rectores et clerici curati, inconsulto episcopo gerundensi, non sine animarum periculo, committunt quandoque vices suas, et sic, per commissiones huiusmodi, multarum anime dampnabiliter sunt decepte, cum illi quibus taliter vices suas comittunt non possint aliquem solvere vel ligare, eo quia solus episcopus potest de iure comuni curam comitere animarum, volentes, quantum cum Deo possumus, animarum salute consuere et earum periculum evitare, mandamus ut aliquis decetero talia facere non presumat, nisi ad modicum tempus quod non trascendat XV dierum, aliter tam committens quam recipientes penam viginti solidorum pro qualibet vice incurrat, ultra penas a iure institutas.

Sabinen. 11 § 2.

Quod clerici arma non portent neque tripudiant

24. Item cum aliqui religiosi et clerici beneficia obtinentes in sacris ordinibus constituti, inverecunde et inhoneste et publice, et absque aliqua rationabili causa, portent, tam intus ecclesiam quam extra, enses seu gladios de *cinta*, seu *dartz*, tripudianteque cum laicis publice quandoque, in eorum et cleri opprobrium et scandalum plurimorum, statuimus quod nullus decetero talia facere presumat, aliter qui contrafecerit incurrat penam viginti solidorum pro qualibet vice nobis applicandam.

Sabinen. 8.

Quod clerici incurrant banna per curiam secularem imposita pro fructibus conservandis, erario episcopi aplicanda

25. Preterea cum quandoque pro conservandis fructibus et dampnis non inferendis, banna per loca, villas et parrochias, per laicos imponantur que a laicis contra banna ipsa facientibus exiguntur, clerique in casibus in quibus laici banum ipsum solverent, propter clericale privilegium se excusant, et ad prestationem eisdem se asserant non teneri, non debeatque esse licitum clericis dampna dare, maxime in casibus quibus laicis prohibetur. Idcirco, presenti constitutione ordinamus quod in dictis casibus clerici penam incurrant similem quam incurreret laicus, si contra bannum faceret supradictum, nostro erario applicandam, et nichilominus de dampnis datis satisfacere teneatur.

Quod filii presbiterorum non deserviant in divinis

26. Item quia ex eo quod filii clericorum patribus deserviunt in divinis, inter laicos contra ipsos clericos scandalum generetur, et quia tales filios et filias publice in propriis vel ecclesie secum tenent, statuimus ne aliquis sacerdos teneat secum filium vel filiam quem vel quam procreaverit ex quo fuerit ad sacros ordines promotus, nec talis filius eidem deserviat in divinis. Qui vero contrarium fecerit, penam quinquagintorum solidorum Barchinone incurrat, nostro erario aplicandam.

CT. A. ses Comes, an. 1336.

Quod clerici curati non arrendent fructus beneficiorum suorum laicis

27. Item cum parrochiales ecclesie per clericos, non per laicos, administrari debeant seu etiam gubernari, statuimus quod nullus rector seu clericus curatus vendat alicui laico fructus sue ecclesie, in totum vel in partem, sine nostra vel successorum nostrorum licentia. Si vero contrarium factum fuerit, talis vendi-

tio nullam obtineat roboris firmitatem, et idem rector seu clericus in trangressionis penam dimidiam partem fructuum illius anni amitat qua venditionem fecerit supradictam, nostro erario aplicandam.

Sabinen. 19.—N. obs. Decretalium III, XVIII, 2.

Quod layci non teneant arma infra ecclesiam

28. Item cum ecclesie domus Dei dicantur, et in eis ad Dominum sit orandum, nec armis utendum sit infra eas, volumus ac omnibus rectoribus ecclesiarum nostre diocesis dicimus quatenus quilibet eorum moneat parrochianos suos, et eis sub penam excommunicationis iniungant, ut infra ecclesiam, nisi sint milites vel officiales iurisdictionem exercentes, arma non teneant. Et si contrarium fecerint, trina legitima monitione premissa, contra ipsos per excommunicationis sententiam procedant.

*Quod clerici beneficiati teneant condirecta hospitia
beneficiorum et habitent in eisdem*

29. Item quod nonnulli abbates, priores, rectores, seu vicarii et alii beneficiati ecclesiarum nostre diocesis, relictis domibus ecclesiarum seu beneficiorum suorum in quibus inhabitare debent, alias proprias domos de bonis ecclesiarum et beneficiorum emunt vel hedificant, et permittunt domos ecclesiarum et beneficiorum suorum ruere seu perire, statuimus ut omnes abbates, priores, rectores, vicarii et beneficiati nostre diocesis in domibus ecclesiarum seu beneficiorum suorum inhabitent et morentur, et eas secundum possibilitatem ecclesiarum seu beneficiorum suorum operentur seu teneant condirectas. Contrarium vero facientes, tamdiu ipsi beneficiis sint suspensi donec ad morandum in dictis domibus redierint et iuxta possibilitatem ecclesie seu beneficii hedificaverint seu reparaverint domos illas, fructus vero beneficiorum a quibus taliter suspensi fuerint in reparatione ipsarum domorum penitus convertantur.

CT. A. ses Comes an. 1336.

*Quod lampade et alia luminaria ecclesie cum
diligentia ministrentur et attendantur*

30. Item cum plures rectores nostre diocesis sint in attendendo luminaria, tam cere quam olei, que tenere debent in ecclesia, plurimum negligentes; ideo mandamus quatenus quilibet eorum teneatur ponere candelas accensas assuetas in quolibet altari, et nichilominus accendat lampades per se vel per alium, aliter procederetur contra ipsos iustitia mediante.

Contra questores

31. Preterea quia sacri canones, ficmentis variis et falsis, etiam documentis, quibus questores simplicium animos conantur decipere incessanter, cupientes occurrere statuerunt ne ipsi questores populo predicarent abusionibus multis et variis quibus in suis utuntur predicationibus, viam precludere cupientes, et cum questores ipsos in nostra diocesi excessisse nimium invenerimus in predictis, indulgentias non veras immo fictas et falsas populis predicando, ac reliquias seu sanctuaria deportando, que reliquie portari publice prohibentur et publice venerari, nisi prius per Romanam Ecclesiam fuerint approbate. Ideo nos, Arnaldus, Dei gratia gerundensis episcopus, predictis ne fiant decetero in nostra diocesi providentes, et abusus huiusmodi per quos multa insecuntur pericula animabus et censura vilescit ecclesiastica, et clavium Ecclesie auctores deducitur in contemptum, volentes omnimode aboleri, presenti constitutione mandamus omnibus sacristis, ebdomedariis et aliis clericis quibuscumque, ne decetero in suis ecclesiis vel parrochiis permittant questorem aliquem predicare; set ipsi sacriste, ebdomedarii et clerici, cum dictos questores ad suas ecclesias declinare contingat, indulgentias in earum litteras contentas populo curent exponere simpliciter et succinte, verbis superfluis quibuslibet resecatis, nec permittant ipsos questores reliquias seu sanctuaria populis ostendere, nec ea populo venerari, immo quod hec non debeant fieri, per eos populi in ecclesiis publice instruantur cum talia que per predictos questores fiunt idolatriam sapere videantur. Et volentes ipsorum questorum audaciam freni temperie cohibere, mandamus ne cartellos eorum admittant, nec contenta in eis populis annuntient, cum in eis plura falsa invenerimus contineri, nisi cartellos nostro sigillatos sigillo. Et ut predicta nostra mandata effectum debitum sortiantur, volumus et mandamus quod predicta sic complete, sic inviolabiliter observent, quod si etiam in litteris invenerint supradictis premissis contineri contrarium, illud ullatenus non observent, cum falso modo sigillum dictum appositum invenerimus aliquotiens in predictis.

CS. Montrodon 16, 17, 18.—CT. R. Téllez an. 1292.

Declaratoria facta super constitutionibus edita pro officio advocacionis

32. Cum quod medicamenta morbis hoc exhibeant iura negotiis, et non numquam sit a iudicio discordet effectus, ut quod credebatur conietura prodesse in experimento inveniatur inutile, nosque Arnaldus, Dei gratia gerundensis episcopus, qui animarum nostrorum subditorum tenemur periculis providere, et ea que animabus ipsis parata sunt pericula, ex nostro officio quantum nobis sit

possibile amovere, ne periculoso incidant in eadem, ex constitutione per dominum Petrum predecessorem nostrum edita, que incipit *Cum cura seu sollicitudo pastoralis officii etc.*, et ex constitutione que ad declarandum predictam per eundem predecessorem postmodum fuit facta, qui incipit *Quoniam quidam sub ambiguitate etc.*, que tunc animabus utiles credebantur, experimento invenerimus animabus subditorum plura fuisse pericula subsecuta et parata subsequi ad futurum. Idcirco, volentes aliqua declarare super constitutionibus supradictis, et aliqua detrahere de eisdem, de consilio nostri capituli, illud quod dicitur in constitutionibus supradictis quod clericus aliquis civitatis vel diocesis gerundensis, in sacerdotio constitutus vel non constitutus, qui curam habeat animarum, in aliquibus causis coram iudice ecclesiastico vel etiam seculari advocare seu postulare aliquatenus non presumat, prohibitionem ipsam sic intelligimus et interpretamur, et etiam sic debere intelligi: Declaramus, videlicet, quod non advocet seu postulet veniendo ad iudicium seu locum ubi ius redditur ibi coram iudice advocati officium excercendo, nisi pro seipso et hominibus suis, et ecclesia sua, et hominibus ecclesie in qua beneficium obtinebit, et pro convictis et miserabilibus personis, ut continet constitutio supradicta. Si autem in hospitio seu camera, clericus in sacerdotio constitutus vel non, qui curam habeat animarum, super aliqua causa scribat, dictet, seu ordinet, que per partem postmodum in iudicio offerantur, seu etiam proponantur, talem non intelligimus nec volumus sub dictis constitutionibus comprehendendi. Illud autem quod in eisdem constitutionibus continetur, quod dicti clerici non fiant secularis vel ecclesiastici negotii susceptores, sic intelligimus, interpretamus et etiam declaramus debere intelligi: Quod pro laicis non fiant secularis vel ecclesiastici negotii susceptores, idest in causis spiritualibus vel secularibus laicorum, procuratores ullatenus non existant; in causis autem clericorum vel ecclesie, ipsos quo minus in iudiciis ecclesiasticis vel secularibus procuratores possint existere nolumus prohiberi.

Immo non obstantibus dictis constitutionibus, cuilibet clerico super hoc licentiam impartitur, cum negotia ecclesie fidelius, utilius et diligentius per clericos quam per laicos pertractentur. Arbiter etiam possit esse qualibet clericus, et compromissum in se factum recipere, quotiens partes concordaverint compromittere in eundem, et eas possint audire clerici supradicti, et iudices esse si ab episcopo vel officiali seu vicario eiusdem eis vel a viris ecclesiasticis comitantur. Et idem possint religiosi, si a dictis episcopo, officiali vel vicario, vel suo prelato commissio eis fiat, et procuracionem idem religiosi possint recipere, prout iura eisdem hec permittitur. Revocantes, de nostri capituli consilio et assensu, quo ad casus per nos superius expressatos penas contentas in constitutionibus supradictis si sub eis poterant comprehendendi, nec in eis sententias contentas extendi aliquatenus volumus ad eosdem.

*Et de hijs mandarunt dictus dominus episcopus et capitulum sibi et cui-
cumque qui habere voluerit fieri publicum instrumentum.*

*Que acta fuerunt in presentia dicti capituli gerundensis et de eius consilio
et assensu propter hoc specialiter ad sonum campane, ut moris est congrega-
ri per dictum dominum episcopum, die sabbati intitulata VIII° idus octobris
anno domini M^o CCC^o XXX° nono.*

CS. P. Castellnou 4 et 6.

*Ut clerici compleant mandata domini episcopi et eius vicarii vel officialis
aut delegati ipsorum, et quod sine peccunie exactione
citent infra suam parrochiam constitutum.*

33. Item quod quilibet clericus compleat mandatum sibi a domino episco-
po factum vel eius vicario seu officiali, aut etiam a quolibet delegato eorundem,
sive alterius ipsorum, de excommunicando aliquam personam seu personas infra
tempus ad hoc ei assignatum, ipsum mandatum nullatenus transgrediendo, nec
etiam prorrogando. Et hoc faciat absque aliqua peccunie exactione sive recep-
tione, nec aliquid recipiat pro citando aliquem infra suam parrochiam consti-
tutum.

*Quod clericus suo vel alieno nomine excercens officium notarie
recipiat salaria moderata.*

34. Item quod quilibet clericus nostre diocesis cuiuscumque conditionis et
status existat, habens seu regens proprio vel alieno nomine notarias seu scriba-
nias, nullatenus exigat sive petet seu recipiat inmoderatum salarium sive pre-
tium pro instrumentis, actis, sive aliis scripturis ab eo factis seu in posterum
faciendis.

*Quod clerici curati in suis septimanis non absentent se a suis ecclesiis
et parrochiis, non dimisso ibi ydoneo substituto quod ad modicum
tempus spatium facere possunt.*

35. Item cum ex eo quia plures clerici curati diocesis nostre a suis eccle-
siis et parrochiis causa eundi ad forum et alias sepiissime se absentant, nullo
pro se relicto idoneo substituto, qui pro eis, si casus acciderit, possit animarum
regimen exercere, multa quenque pericula animabus ipsorum parrochianorum
eveniant et contingant. Ideo nos Arnaldus Dei gratia gerundensis episcopus,
volentes dictis periculis obviare, statuimus quod decetero nullus clericus cura-
tus nostre diocesis in septimana sua, idest eo tempore quo ad ipsum onus exer-

citii cure animarum in sua parrochia competere dinoscatur, exeat seu deserat parrochiam suam, nisi prius ibi demiserit idoneum substitutum qui in eius absentia vices suas compleat diligenter. Et qui contrarium fecerit, penam XL solidorum piis usibus applicandorum prefer alias penas super hoc a iure impositas eo ipso incurrat.

Sabinen. 11.

*Quod clerici non emant domos mulierculis cum quibus
carnaliter comiscantur*

36. Item cum nonnulli clerici nostre diocesis, in grande suarum [animarum] periculum, concubinis suis seu aliis mulieribus cum quibus peccant publice carnaliter, de bonis suis seu verius de bonis ecclesiarum suarum, que ipsi clerici potius deberent in utilitatem ipsarum ecclesiarum convertere, vel in usus pauperum dispensare, emunt domos in quibus ipsas mulieres faciunt habitare, et domos in quibus ipse mulieres habitant intrant sepe, ac ipsas mulieres dicti clerici ad sua hospitia venire faciunt et procurant. Ideo, nos dictus episcopus, attendentes quod ex predictis grave inter clericos et laicos scandalum oriatur, volentes super hiis in posterum providere, statuimus quod decetero nullus clericus qui beneficio ecclesiastico sustentetur, alicui mulieri cum qua publice peccat, vel de qua sit graviter diffamatus, emat domum aliquam infra terminos sue parrochie constitutam, vel domum in qua ipsa mulier habitat, intret sine iusta causa et per canones approbata, vel eam ad domum quam ipse clericus habitat venire seu intrare faciat seu permittat. Qui vero contrarium fecerit, penam quinquaginta solidorum per nos piis usibus applicandam ipse pro vice qualibet se noverit incurrisse.

Sabinen. 7.

Ut clerici compleant mandatum contentum in litteris quas signarunt

37. Preterea quia quamplures clerici nostre diocesis quibus nostre vel officialium seu comissariorum nostrorum littere diriguntur, licet litteras ipsas recipiant, et in signum quod ea que in eis sibi mandantur complebunt, subscribant ipsa nostra vel dictorum officialium vel comissariorum mandata in dictis litteris sit per eosdem clericos subscriptis, contenta complere negligunt et postponunt, ex quo sepe contingit iustitiam deperire, et illis gravamen inferre ad quorum instantiam littere diriguntur. Ideo nos dictus episcopus ordinamus quod quilibet clericus ad quem decetero dicte littere diriguntur, et qui subscriptionem in ipsis litteris duxerint apponendam mandata in eis contenta curet quam primum

comode poterit adimplere, alioquin pene viginti solidorum per nos in piis usibus applicandorum subiaceat, et nichilominus alias pro tali inobedientia ad nostrum arbitrium punietur.

CS. Montrodon 33.

*Hic continentur casus quos dominus episcopus sue
absolutioni specialiter reservavit*

38. Preterea cum ad vitandas penas sacrorum canonum ac conciliorum Terrachone, quibus cavetur quod rectores et curati, de casibus reservatis episcopis non possint nec debeant se intromittere, expediat clericos curatos ne contingat eos in incertum vagari, scire casus episcopis reservatos in confessionibus audiendis. Ideo nos Arnaldus, misericordie divine episcopus gerundensis, in nostra Sinodo generali residentes, de consilio et assensu nostri capituli, casus nobis reservatos volentes expresse et specialiter annotare, eos ut duximus exprimendos:

- § Videlicet homicidium, nisi in casu deffensionis.
- § Sacrilegium.
- § Comutationem votorum.
- § Ecclesiarum incendiarios et fractores earum.
- § Falsarios litterarum apostolicarum, archiepiscoporum vel episcoporum, et instrumentorum publicorum.
- § Testimonium iuratum contra veritatem scienter ferentes, et hoc procurantes.
- § Non ordinatum in diaconum, sollempniter et publice in missa Evangelium legentem.
- § Per saltum promotum, aliquo ordine pretermisso.
- § Ab alieno episcopo sine licentia sui episcopi ordinatum vel tonsuratum.
- § Clericum vel laicum scienter corpus excommunicati quocumque tempore, vel etiam tempore interdicti corpus etiam non excommunicati, in cimiterio sepelientem, et hec scienter operam dantem.
- § Oprimentem seu perimentem prolem suam studiose vel negligenter.
- § Abutentem ostia consecrata vel crismate.
- § Corruptentem monialem vel aliam virginem cum violentia.
- § Peccatum sodomiticum comittentem.
- § Et se cum brutis etiam comiscentem.
- § Matrimonia clandestina contrahentem et etiam eis interessentem.
- § Et incestum cum matre et sorore, vel nepote, vel consanguinea germana, seu amicta comittentem.

§ Restitutionem male ablatorum in casu in quo testator nichil ordinaverit per aliqua ficta de eisdem.

§ Ac etiam sortilegia facientes.

In predictis casibus nobis reservatis, rectores ecclesiarum et vicarii eorundem absolvendi potestatem sibi noverint interdicta, set moneant et inducant secreta parrochianos suos in predictis delinquentes quod ad nos veniant pro salute animarum suarum remedium postulando. Quod si ad hoc induci nequiverint rector seu vicarius suus quantius poterit super hoc consilium exposcat et hoc in ecclesiis; si autem publice fuerint precise ad nos ipsos venire compellant, nisi provenire non possin vinentium rector vel vicariis antedictis ad nobis significare procuret; in mortis articulo, in omnibus et singulis supradictis casibus, rectores et vicarii eorum licentiam habeant absolvendi, proviso quod si convaluerint infirmitate ad nos remittantur pro penitentia iniungenda; in ceteris autem casibus et singulis nobis de iure vel consuetudine reservatis, rectoribus et curatis absolvendi licentiam impertimur.

Sexti Decretalium V, X, 2.

Declaratio constitutionis predictae

39. Fuit declarata dicta constitutio quo ad illud verbum *sacrilegium* positum circa principium ipsius constitutionis, videlicet quod ipsum sacrilegium habet locum quantum ad res quando fit seu committitur cum externa actione quantum vero vicem ad personas intelligitur generaliter et indistincte.

CS. Montrodon 38.

Alia declaratio ipsius constitutionis

40. Item fuit declarata ipsa constitutio per ipsum dominum episcopum quod ad casum qui loquuntur de oppresione seu peremptione prolis studiose vel negligenter, videlicet quod illam negligentiam intelligitur de notabili negligentia, seu neclectu. Et fuit iniunctam quod ipsam constitutionem quilibet habeat et observet, cum sit multum necessaria ad habendam propter periculum quod esset si clerici absolverent parrochianos suos vel alios de casibus episcopalis.

CS. Montrodon 38.

Quod constitutiones de quibus in presenti constitutione fit mentio inviolabiliter observentur

41. Item mandavit dictus dominus episcopus quod quilibet inviolabiliter observet illam constitutionem ab ipso factam super complendo eius mandato seu eius vicarii et officialis, que incipit *Item quod quilibet clericus compleat*

mandatum etc. Item alia constitutione super eodem factam que incipit *Preterea per quamplures clerici nostre diocesis etc.* Adiciendo nichilominus quod qui in subscriptionibus quas idem clericus fecerit de predicto mandato adimpleto seu implendo, in litteris quas super hoc contigerit ipsum recipere, inserat diem receptionis ipsarum litterarum et completi mandati seu adimplendi.

CS. Montrodon 33 et 37.

Quod sacramentum Eucharistie devote ministretur et quod fideles muntii pro crismate et oleo recipiendis a clericis destinentur

42. Item fuit mandatum clericis predictis per dominum episcopum memoratum quod humiliter et devote ministrent Eucharistiam suis parrochianis, et aliis quotiens contigerit et necessarium fuerit ministrare. Et que tempore assueto mittere pro crismate et oleo benedicto mittant bonos et fideles nuntios pro eisdem.

Declaratio qualiter abbates et alii prelati venire ad Sinodum sunt astricti

43. Item fuit declaratum per ipsum dominum episcopum, qualiter abbates et alii prelati in confirmatione sua, inter alia, iurent ad sanctam Sinodum venire, nisi fuerint prepetitione canonica prepetiti, ut in c. *Ego N. Episcopus de iu. in.* continetur, propter quod sequitur quod illi qui venire contempserunt et contempnunt ad sanctam Sinodum, cesante impedimento legitimo, sunt periuri. Et ideo fuit mandatum ipsis licet absentibus et eorum procuratoribus presentibus, sub virtute dicti iuramenti prestiti, ut permittitur, per eosdem, quod decetero ad dictam Sinodum veniant, nisi fuerint prepetitione canonica prepetiti. Quam quidem prepetitionem seu impedimentum, ante celebrationem ipsius Sinodi, per litteras vel nuntium ad hoc habentem mandatum sufficiens, habeant domino episcopo intimare.

Per quem modum receptatrices excommunicatorum per constitutiones sacri Concilii Tarrachone per clericus sunt vitandi

44. Item fuit mandatum dictis clericis per dominum episcopum sepedictum quod si eis constiterit evidenter quod aliquis earum parrochianus receperit ad habitandum et hospitandum aliquem qui excommunicatus fuerit per constitutionem sacri concilii Tarrachone contra invasores, raptores et depredatores rerum et bonorum ecclesiasticorum editas, et ipsa denuntiatio facta fuerit in eorum ecclesiis et parrochiis, secundum tenorem constitutionis sacri concilii Tarracho-

ne que incipit *Preterea etc.*, quod absque alio mandato denuntient predictos receptores dictorum excommunicatorum excommunicatos publice in ecclesiis suis ex quo de predicta receptione et habitatione eis ut premittitur constiterit evidenter.

CT. J. d'Aragó an. 1334.

Cum clerici dum dicunt horas non portent capucium in capite

45. Item statuit et mandavit predictus dominus episcopus quod quilibet clericus beneficiatus beneficio quod residentiam requirit, et maxime si fuerit in sacris ordinibus constitutus, dicat horas in ecclesia ubi residentiam faciat, superpellitio indutus, et quod dum hore dicentur ac superpellitium induet non portet capucium in capite, set utatur si voluerit almutia vel birreto. Et quia multi in hoc delinquerunt et de presenti delinquent, quod nichil videtur prodesse obedientia humilibus, si contemptus contumacibus non obesset, quicumque contrarium fecerit premissarum aut ea renuerit adimplere, incurrat pro qualibet vice penam decem solidorum Barchinone, per eundem dominum episcopum piis usibus applicandorum.

Declaratio cuiusdam constitutionis facte contra questores

46. Item dictus dominus episcopus declaravit finem constitutionis illis per ipsum edite que incipiat *Preterea quia sacri canones ficmentis variis etc.* asserens sue intentionis esse quod clerici tenebantur admittere litteras et cartellos suo sigillo sigillatos a veris procuratoribus questuum, ita videlicet quod sigillum per ipsos cum diligentia recognoscatur, et instrumenta procuratoria videantur, et hiis que apparent suo sigillo sigillata cum omni reverentia obedirent, quoniam per verba in fine constitutionis apposita intellexit fraudibus obviare, et veritati nullatenus contrahire.

CS. Montrodon 16, 17, 18, 31.—CT. R. Téllez an. 1299.

Consequentia premissorum

47. Premissa siquidem omnia et singula ordinata et iniuncta ac declarata supra, per eundem dominum episcopum ab illa constitutione que incipit *Fuit declarata etc.*, usque hic voluit et mandavit idem dominus episcopus reponi et inseri inter alias constitutiones sinodales editas per eum et predecessores suos, quod fuit factam VI idus aprilis anno Domini M° CCC° XXX° nono.

CS. Montrodon 39.

Qualiter littere citatorie subscribantur per clericos vel signentur

48. Cum propter indiscretas subscriptiones litterarum nostrarum, vicarii seu officialis nostri, factas per rectores ecclesiarum parrochialium nostre diocesis, plures processus in nostra curia et dictorum vicarii et officialis fuerint anulatis, cum magnis dispendiis partium qui in ipsis curiis causas ducunt. Ideo, statuimus, de consilio nostri capituli, et etiam in virtute sancte obedientie precipimus, dictis ecclesiarum rectoribus quatenus decetero nullam dictarum litterarum nostrarum, vicarii et officialis nostri signent vel subscribant, nisi in ipsa subscriptione ponant hoc: *mandatum complevi vel in signum mandati completi subscribo.*

Ut in ecclesiis annuatim eligantur operarii quibus unus clericus adiungatur

49. Item cum, propter deffectum operariorum sive procuratorum operis ecclesiarum parrochialium nostre diocesis, ipse ecclesie in refectionibus, libris et aliis necessariis frequenter dampna et dispendia patiantur. Ideo statuimus quod, in singulis parrochiis nostre diocesis, singulis annis eligantur per universitatem uniuscuiusque parrochie duo operarii ex parrochianis ipsius ecclesie, quibus adiungatur unus ex clericis ecclesie ipsius parrochie, qui se intromittant de negotiis ipsius ecclesie et cuncta necessaria ipsi ecclesie, tam in reparationibus, quam in libris, ornamentis, et aliis necessariis ipse ecclesie, provideant et audiant rationes seu computa operariorum anni preteriti, habeantur potestatem faciendi eis finem generalem si apparuerit eis bonum computum reddidisse, super quibus eorum conscientias intendimus onerare.

Quales nuntii sint ad recipiendum sacrum crisma mittendi

50. Item statuimus quod decetero nullus per rectores ecclesiarum nostre diocesi in die Cene mittatur ad sacrum crisma recipiendum in Ecclesia Gerundensi, nisi sit persona ecclesiastica que excesserat etatem XIII annorum, et de qua sit presumendum quod nullam fraudem in ipso crismate vel oleo infirmorum seu cathecumenorum faciat vel comittat, nec unus preterquam pro quatuor vel quinque ecclesiis possit petere vel recipere dictum crisma vel olea supradicta. Et qui contrarium fecerint, tanquam falsarius puniantur.

Quod rectores et curati scribant annuatim matricula nomina illorum quorum confessiones duxerint audiendas

51. Item, cum dicat Sapiens per Spiritum Sanctum, rectoribus ecclesiarum agnosce vultum peccatoris tui, et quilibet curatus propter sacramenta ecclesiastica que suis parrochianis habet tradere et etiam ministrare, debent scire

conscientias singulorum. Ideo statuimus et districte precipiendo mandamus quod singuli rectores ecclesiarum parrochialium nostre diocesis singulis annis scribant, seu scribe faciant in matricula nomina singulorum parrochianorum suorum qui ad sacramentum confessionis accesserint illo anno, et utrum in ipsa confessione absoluti fuerunt a suo confessore vel non, ad hoc ut constitutio *Omnis utriusque sexus etc.*, deponi, et semper valeat observari.

C. Lateranen. IV, 10.—Decretalium V, XXXVIII, 12.

Ut quilibet clerici beneficiatus vel in sacris constitutus teneatur unum manumissorum suorum clericum instituere in eius ultima voluntate

52. Item statuimus quod quilibet clericus beneficiatus vel existens in sacris ordinibus in suo testamento habeat inter alios manumissores ponere seu deputare saltem unum clericum manumissorem seu executorem, qui clericus sit in sacris ordinibus constitutus et de iurisdictione nostra existat ad hoc, ut ad reddendum iustam rationem de gestis et administratis, posset per nos compelli facilius et distringi ne voluntates defunctorum indebite diferantur.

Ut questus pauperum verecundorum per neminem auctoritate propria usurpentur, sed per rectorem et probos homines cuiuslibet parrochie alicui ydonee comittatur

53. Quoniam propter importunitatem falsorum questorum et propriis iniantium utilitatibus, fidelium devotio plerumque minuerit seu decrescit, ideo statuimus quod decetero in aliqua ecclesia nostre diocesis nullus assurgat ad petendas elemosinas a Christi fidelibus pro pauperibus verecundis, nisi prius a rectore et a probis parrochianis ipsius ecclesie fuerit specialiter deputatus.

Constitutio sacri Concilii Tarrachone qui mulctat clericos in excommunicatione obdormientes ad religiosos extraditura et mandatur ut inviolabiliter observetur

54. Item cum in sacro Concilio Tarrachone salubriter statutum fuerit quod clerici in excomunionem sententia non debeant obdormire, quod si fecerint sint mulctandi certis pecuniis in constitutione dicti sacri concilii que incipit *Item cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis etc.*, ipsam constitutionem precipimus inviolabiliter observari, eandem ad religiosos nostre diocesis extendentes.

CT. R. Téllez an. 1292.

*Si vendita vel alienata fuerit decima ad eius expensis
domino episcopo intimetur*

55. Item statuimus quod quilibet rector seu curatus parrochialis ecclesie nostre diocesis diligenter quolibet anno inquireat in sua parrochia ad quos pertinet decima ipsius parrochie et quota parte, et verum fuerit vendita distincta, vel alienata, aut obligata pro dote vel donatione propter nuptias, vel alias in toto vel in parte, et pro qua parte; quod si invenerit, incontinenti illud per suas litteras ad expensas nostras nobis significare procuret.

CS. Montrodon 27.

*Ut questores operis Sedis et sancti Felicis Gerunde
ceteris questoribus preferantur*

56. Item cum Gerundensis Ecclesia sit mater et precipua totius diocesis gerundensis, et opus fabrice ipsius ecclesie sit valde sumptuosum in tantum quod absque subventionibus fidelium nequit ullatenus expediri, ideo mandamus universis ecclesiarum rectoribus nostre diocesis, in virtute sancte obedientie, quatenus in questibus in eorum ecclesiis faciendis primo et principaliter admittant questores operis ipsius Ecclesie Gerundensis, et ipsos in suis ecclesiis parrochianis spiritualibus recommendent seu representent; et secundo loco questores ecclesie sancti Felicis per aliis quibuscumque questoribus admittant et eosdem populis representent.

*Ut nundine vel mercata non fiant neque teneantur
diebus dominicis vel festivis*

57. Item cum omnis dies dominici et festivi sint specialiter deputati ad laudem et gloriam Dei et sanctorum, et iura prohibeant ne mercatum in eis fiat, ideo universis et singulis rectoribus nostre diocesis mandamus, in virtute sancte obedientie, quatenus in suis ecclesiis tertio moneant omnes et singulos parrochianos suos ne in diem dominicis vel festivis mercatum, *firas* vel nundinas teneant vel faciant. Et si contrarium duxerint faciendum in eos, excommunicationis sententiam proferant, dicta monitione premissa.

Decretalium I, IX, 1.

*Ne per rectores vocentur clerici alieni die invocationis maioris altaris
fraudulenter in ecclesiis in quibus capellani ipsarum
expensas ipsius diei sunt facere assueti*

58. Item cum ex quadam consuetudine, quarundam ecclesiarum nostre diocesis capellani ipsarum die invocationis ipsius maioris altaris teneantur pro-

videre clericis earundem et etiam alienis qui ea die ex devotione conveniunt ad ecclesias supradictas, clerici earundem ecclesiarum attendentes quod alius facit sumptus, volentes propter ea se de alieno ostendere liberales, invitant nunc hos nunc illos quod ad dictum festum conveniant, ex quibus dicti capellani gravantur ultra quam fuerit consuetum; quare in virtute sancte obedientie precipimus et mandamus quod a talibus de cetero debeant abstinere.

*Quod clerici non sollempnizent matrimonia
in fraudem operis Ecclesie Gerundensis*

59. Insuper cum aliqui clerici nostre diocesis, in fraude operis Ecclesie Gerundensis, cui a predecessoribus nostris deputate sunt elemosine illorum qui clandestinis matrimoniis intersunt, frequenter et ea celebrant quasi indifferenter sine licentia nostra, vicarii vel officialis nostri, bannis prius non indictis, prout iura precipiunt fieri, celebrant matrimonia et nubentibus in faciem ecclesie benedictionem impendant. Ea propter sub pena excommunicationis, et in virtute sancte obedientie, predicta decetero fieri prohibemus, nisi demum hoc fieret in ultimis diebus quibus nuptie debent claudi.

Qualiter secundo nubentibus est benedictio impendenda

60. Preterea cum super benedictione impendenda in facie ecclesie secundo nubentibus, pluries fuerit dubitatum, an et qualiter deberet impendi, dictaque dubitatio satis fuerit per dominum Iohannem papam XXII dilucide declarata, ipsam declarationem sequentem: Statuimus quod si unus ex secundo nubentibus in primis nuptiis realiter fuerit benedictus et alius non, licet detur ipsa benedictio super ambos. Et idem fiat si neuter ipsorum in primo matrimonio fuerat benedictus, et si ad secunda vota duxerit convolandum, ubi vero ambo coniuges in primo matrimonio copulantur, eodem modo benedici debebunt, set cum ipsi coniuges iam alias ambo in primo matrimonio benedicti fuerint, cum secundo iure prohibente non debeant benedici, debent ad ecclesiam convenire cum suis oblationibus et per sacerdotes eis missam de Sancto Spiritu decantari; qua expleta legatur super eos Evangelium beati Iohannis; quibus peractis, clerici petant ab eis, tam in comestionibus quam aliis laudabilem consuetudinem observari, et ad hoc etiam si resisterent per censuram ecclesiasticam auctoritate nostra per ipsos clericos compellantur maxime cum per ipsos clericos non steterit, quominus ipsi secundo nubentes qui iam aliter fuerant benedicti ad ipsam benedictionem recipiendam idonei non existant.

Extravag. Joan. XXII nondum typis excusa (V. Per. lib. 5 ordin. T. in lib. 5 col. 4; Sanch. *De sancto matrimonio* lib. VII, disp. 82 a num. 14-26).

*Quod quilibet curatus sub pena L solidorum penes suam
ecclesiam constitutiones habeant sinodales, ad
expensas operis ecclesiarum*

61. Item cum parum esset constitutiones facere nisi servarentur, et servari non possent nisi scirentur, ideo statuimus quod omnes rectores ecclesiarum nostre diocesis infra annum a presenti Sinodo in antea computandum, habeant et habere teneantur in suis ecclesiis omnes et singulas constitutiones sinodales nostras et predecessores nostrorum, et quicumque in predictis negligens fuerit, incurrat penam quinquaginta solidorum Barchinone nostro erario applicandam. Et hec fieri volumus ad expensas operis ecclesiarum diocesis supradicte.

*Ut clerici infra biduum vel triduum compleant litteris quas
signarunt a die significationis in antea numerandam*

62. Quoniam ex multorum frequenti querela percepimus plura dampna, pericula et scandala, ex aliquorum clericorum nobis subditorum negligentia vel contemptu, multis circa interdum insontibus, ex et pro infrascriptorum transgressione hactenus provenisse, idcirco nos Arnaldus, Dei gratia episcopus Gerundensis, in presenti Sinodo residentes, de nostri capituli consilio et assensu, statuimus, sancimus et ordinamus quod si clerici quicumque nostre diocesis non compleverint, infra duos vel tres dies ad longius postquam subscripserint litteras nostras, vel vicari aut officialis nostri, mandatum in ipsis litteris contentum, quod ultra dampna et interesse ad que parti que ex hoc lesa fuerit teneantur, incurrant pro qualibet vice que in hoc delinquerint, penam decem solidorum nobis applicandorum, aliter etiam per nos vel vicarium aut officialem nostrum puniendi, prout meruit contemptus vel negligentia transgressoris.

*Ut nullus clericus recipiat emolumentum aliquod pro signandis litteris, nisi
haberent exire domum, vel ecclesiarum, pro mandato completo*

63. Item quia frequenter ex aliquorum avaritia vel abusu, prout intelleximus in et super sequentibus per aliquos clericos nostre diocesis, fiunt exactiones illicitae, et meta exceditur rationis, statuimus et sancimus quod si clerici quicumque nobis subiecti pro subscriptione per eos in nostris vel vicarii aut officialis nostri litteris facienda, aut mandato in eis contento, pro quo non oportet eos extra suam domum vel suam ecclesiam proficisci, complendo aliquid, exegerint aut receperint, etiam a nolente dare, ultra restitutionem ad quam de omnibus que inde habuerint teneantur, eo ipso incurrent qualibet vice quam in hoc delinquerint penam decem solidorum nostro erario applicandam.

*Quod questores operum Sedis et sancti Felcís Gerunde
ceteris questoribus preferantur*

64. Ordinamus ob reverentiam gloriose Virginis sancte Dei Genitricis Marie, sub cuius invocatione et in honorem et laudem Omnipotentis Dei et eiusdem Virginis gloriose sita est in civitate Gerunde katedralis sedes, que omnium ecclesiarum Gerundense Diocesis noscitur esse mater, necnon et gloriosorum martirum qui eandem civitatem suo glorioso martirio decorarunt, quorum corpora in ecclesia sancti Felcís eiusdem civitatis quiescunt, quod in festivitibus Natalis et Pasche Domini, Assumptionis ipsius Virgine gloriose, et in festivitate altaris maioris cuiuslibet ecclesie dicte diocesis, questum, elemosinam, seu quodvis aliud petendi, querendi, seu accaptandi genus, querere, petere seu quomodolibet exercere quosque illi qui questum, elemosinam, seu accapitum pro opere dictarum Sedis et ecclesie sancti Felcís et illis ecclesie in qua hec levantur aut levabuntur, in quolibet ecclesia dicte diocesis perquisiverint, saltem semel querendo cum suis pelvibus sive bacinis, ut moris est totam ecclesiam et loca in quibus hec sunt fieri assueta; in aliis etiam anni festivitibus dicta tria opera seu eorum levantes acapita seu elemosinas congregantes, precedant inquirendo omnes alios levantes seu levatores, salvis tamen privilegiis omnibus questorum vel quorumcumque aliorum a Summo Pontifice vel alio superiori super hiis potestatem habente obtentos, vel obtinendorum, que in suo robore nullatenus violentur.

C. S. Montrodon, 56.

Quod infrascripta oratio dicatur in fine horarum die Iovis Sancta

65. Item, ad Dei gloriam et divini cultus augmentum ac nostrorum el comissi nobis gregis peccaminum veniam obtinendam, de nostri Gerundensi capituli consilio et assensu, statuimus et ordinamus quod in diebus mercurii Sacre Ebdomade ad matutinis qui dicuntur post completorium eiusdem die, et pro die iovis crastina, et in ipsa die iovis dicatur ad omnes horas in fine, videlicet finito psalmo *Miserere mei Deus*, sequens oratio, sine *Dominus vobiscum*, et sine *Benedicamus Domino*. Oratio: *Respice quesumus Domine super hanc familiam tuam, pro qua Dominus noster Ihesus Christus non dubitavit manibus tradidit nocentium et crucis subire tormentum.*

*Declaratio seu emendatio constitutionis facte super benedictione
secundum nubentibus impendenda*

66. Item ordinamus quod constitutione iam dudum in alia Sinodo per nos edita super secundo nubentibus, quo ad eos quorum alter benedictionem receperit nuptialem in suo robore permanente quo ad alios tamen secundo nubent-

tes quorum uterque iam alia fuerit benedictus, ipsa constitutione ut sequitur emendata: Statuimus et ordinamus quod cum ipsi secundo nubentes quorum uterque iam alia fuerit benedictus ad ecclesiam hoc de causa accesserint, fiat eis officium quod sequitur in hunc:

Incipit officium de secundis nuptiis:

§ Primo enim benedicentur arre ut in primis nuptiis, et postquam sacerdos communicaverit, veniant illi qui coniugendi sunt, et velet eos et dicat: *In nomine Patris etc. Bene ☩ dic domine hos famulos tuos L. et L. quos secunda coniugali velatione ad instar apostolici precepti digneris matrimonio iungi. Habeant ergo meritum prime coniunctionis, et sit in eis virtus continentie, per divinum timorem, et fecunditas filiorum, meritum in coniugio patriarcharum, maneat in eis pax, mansuetudo et lenitas, sint unus spiritus atque corpus, gratia meritorum repleti et optatos fructus consequantur coniungi, per Christum dominum nostrum. Amen.*

§ Deinde, vertat se sacerdos ad altare et dicat comunicandam, et post comunionem, sicut in primis nuptiis. Dicta missa, sacerdos vertat se ad nubentes et dicat: *In nomine Patris etc. Descendat Domine super hos famulos tuos illo et ille, bene ☩ dictio tua sicut ros et pluvia super faciem terre, ut se veraciter diligentes et sincere Tibimet servientes videant suorum filios filiorum, et post diuturnum vite huius cursum perveniant ad regna celorum. Amen.* Postea dicat Evangelium beati Iohannis, quo finito dicat *In nomine Patris etc. Ambulate in pace.*

CS. Montrodon 60.

Decem precepta

67. Primum est, non habeas deos alienos, idest alii dii tibi non erunt preter Deum. Per hoc preceptum prohibentur idola, sortilegia, divinationis et auguria, sompnia et alia superstitiosa confidentia que sint in alio quam in Deo.

§ Secundum: Non assumes nomen Dei in vanum, idest nec falso, nec dolose iurabis per nomen Dei.

§ Tertium: Memento ut diem sabbati, idest diem dominicam, sanctifices. Idest, a peccatis et omnibus operibus abstineas.

§ Quartum: Honora patrem tuum et matrem tuam. Idest, honorem et reverentiam eis exhibeas, et necessaria si indigeant eis ministres.

§ Quintum: Non occides per manu nec mente odiendo eum, nec ore tractando, nec in extrema necessitate alimenta negando.

§ Sextum: Non mecaberis In hoc precepto est prohibitus omnis illicitus coitus, sive sit adulterium vel fornicatio simplex, vel incestus, vel peccatum contra naturam.

§ Septimum: Non furtum facies. Per hoc preceptum est prohibita omnis usurpatio rei aliene sive furtum, sive rapina, sive violentia, sive usura, sive adquisitio alia dolo vel fraude facta.

§ Octavum: Non falsum testimonium dices. Per hoc preceptum est prohibitum omne mendacium.

§ Nonum est: Non concupisces rem proximi tui.

§ Decimum: Non concupisces uxorem proximi tui.

Item tenetur scire quilibet sacerdos, de necessitate, articulos Fidei. Et secundum unum modum dicuntur esse XII^{eim}, propter duodecim apostolos qui, per inspirationem Spiritus Sancti in unum congregati, singuli singulos posuerunt articulos:

§ Beatus enim Petrus apposuit primum dicens: Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem celi et terre.

§ Andreas posuit secundum: Et in Ihesum Christum filium eius unicum dominum nostrum.

§ Iacobus Zebedei posuit tertium: Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Marie virgine.

§ Iohannes: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus.

§ Thomas: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis.

§ Iacobus Alphey: Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Patris omnipotentis.

§ Philipus: Inde venturus est iudicare vivos et mortuos.

§ Bartholomeus: Credo in Spiritum Sanctum.

§ Matheus: Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum comunione.

§ Simon: Remissionem peccatorum.

§ Taddeus: Carnis resurrectionem.

§ Mathias: Vitam eternam. Amem.

Secundum vero alium modum, vel aliam distinctionem, dicuntur esse XIII^{eim} articuli. Septem pertinentes ad divinitatem, et septem ad humanitatem:

§ Primus est: Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, creatorem celi et terre.

§ Secundus: Et in Ihesum Christum, filium eius unicum, Dominum nostrum.

§ Tertius: Et in Spiritum Sanctum.

§ Quartus: Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum comunione.

§ Quintus: Remissionem peccatorum.

§ Sextus: Carnis resurrectionem.

§ Septimus: Vitam eternam. Amen.

§ Primus est: Qui conceptus est de Spiritu Sancto.

- § Secundus: Natus ex Maria virgine.
- § Tertius: Sub Pontio Pilato mortuus et sepultus.
- § Quartus: Descendit ad inferos.
- § Quintus: Tertia die resurrexit a mortuis.
- § Sextus: Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Patris omnipotentis.
- § Septimus: Inde venturus est iudicare vivos et mortuos.

Sacramenta Ecclesie:

- § Primum: Baptismus.
- § Secundum: Confirmatio.
- § Tertium: Ordo sacerdotalis.
- § Quartum: Eucharistia.
- § Quintum: Matrimonium.
- § Sextum: Penitentia.
- § Septimum: Extrema confirmatio sive unctio.

Dona Sancti Spiritus:

- § Spiritus sapientie.
- § Intellectus.
- § Consilii.
- § Et fortitudinis.
- § Scientie.
- § Et pietatis.
- § Et spiritus timoris Domini.

Septem vitia:

- § Superbia.
- § Invidia.
- § Ira.
- § Accidia.
- § Avaritia.
- § Gula.
- § Et luxuria.

Opera misericordie:

- § Visitare infirmos.
- § Scibare esurientes.
- § Potare sitientes.
- § Redimere captivos.
- § Vestires nudos.
- § Dare hospitium pauperibus.
- § Sepelire mortuos.

In predicta volumus quod sciat quilibet sacerdos, vel rector, seu vicarius ut super ipsis possit instruere populum sibi commissum in predicationibus, et hoc frequenter quando ei videbitur expedire, nam magna culpa est rectoris cuiuslibet quod parrochiani sui precepta legis et articulis Fidei ignorent; et ex hoc, est graviter corrigendum.

*Constitutiones per Dominum Arnaldum et fuerunt
publicata in plena Sinoda celebrata in ecclesia XVII
kalendas madii anno Domini M CCC XL IIII.*

*Constitutiones facte per dominum Arnaldum, et fuerint publicate in plena
Sinoda celebrata in Ecclesia Gerundensi XVII kalendas madii
anno a nativitate Domini M CCC^o XL° IIII*

68. [C]um ex eo quod in constitutione per dominum Petrum bone memorie predecessorem nostrum edita, que incipit *Quoniam quidem sub ambiguitate etc.*, facta ad declarationem cuiusdam sue constitutionis incipientis *Cum cura seu sollicitudo etc.*, caveri noscatur quod clerici civitatis vel diocesis gerundensis in sacerdotio constituti, vel alii minores ordines adepti, curata beneficia obtinentes causas tam canonicas quam civiles a viris ecclesiasticis sibi commissis, seu arbitria, vel causas arbitrales determinare nequant seu de eis cognoscere extra limites parrochiarum suorum ne sua loca vel ecclesie eisdem commisse propriis obsequis defraudentur, ut in quadam constitutione nostra predictarum constitutionem declaratoria incipienti *Cum quod medicamenta morbis etc.* caveatur quia arbiter possit esse quilibet clericus, et compromissum in se factum recipere quotiens partes concordaverint compromittentes in eundem, et causas audire, et iudex esse, si eidem ab episcopo vel officiali seu vicario eiusdem vel a viris ecclesiasticis comittantur, fuerit a nonnullis in dubium revocatum, an per dictam nostram declaratoriam generaliter et indistincte editam dicte declaratorie constitutioni predecessoris nostri predicti super cognitione et decisione dictarum causarum certam formam tradenti, ut superius est expressum fuerit derogatum. Et propterea nobis extiterit supplicatum ut super dubio huiusmodi dignaremur de opportuno remedio providere, idcirco nos Arnaldus, Dei gratia episcopus gerundensis, predictae supplicationi benigniter annuentes, considerantes quod constitutio debet adeo esse clara, quod per eius obscuritatem subditorum animabus laqueus non paretur, ut unde ius seu constitutio prodiit, eius interpretatio quoque procedat, presenti constitutione de consilio et assensu nostri venerabile capituli gerundensis declaramus quod quilibet clericus possit esse arbiter, et compromissa per quoscumque in se facta ubique libere recipere,

decidere ac etiam terminare, et iudex esse et causas quascumque, tam canonicas quam civiles, si ei ab episcopo seu vicario vel officiali eiusdem, seu a viris ecclesiasticis comittantur, audire, decidere, ac etiam diffinire ubicumque sibi magis visum fuerit expedire. Dictis constitutionibus ipsius predecessoris nostri non obstantibus ullo modo, quarum penam in casibus superius per nos declaratis interpretamus et declaramus locum non habuisse ullatenus nec habere.

CS. P. Castellnou 4 et 6.—CS. Montrodon 32.

Constitutio revocatoria diversarum penarum in aliis contentarum

69. Cum ad officium pertineat presidentis constitutiones a se vel predecessoribus suis factas corrigere, et pro varietate temporum et necessitatibus subiectorum in melius reformare. Ideo nos Arnaldus, Dei gratia episcopus gerundensis, attendentes quod dudum de consilio et assensu nostri venerabilis capituli constitutiones plures fecimus penas peccuniarias continentes, quas contra eas facientes incurrerent ipso facto. Considerantes et paterne pensantes affectu, quod per exactionem penarum huiusmodi, nostri subditi incurrerent easdem, presertim hiis temporibus nimium gravarentur. Volentes propterea ipsorum subditorum nostrorum necessitates et gravamina quantum nobis possibile fuerit sublevare, et eos paterna et caritativa affectione tractare, de consilio et assensu dicti nostri capituli, penas peccuniarias supradictas in dictis nostris constitutionibus contentas vigore et auctoritate presentis constitutionis subducimus et penitus revocamus ipsis constitutionibus quo ad alia in suo vigore et robore permansuris. Volentes insuper gratiam facere nostris subditis qui in penas predictas vel earum aliquam actenus inciderent, ipsas penas eis penitus remittimus gratiose, nisi ante constitutionem huiusmodi exacte fuerint ab eisdem, seu ipsi in eas extiterint sententialiter condemnati.

70. Quia non nunquam quod probabilis coniectura profuturum credidit consequens experientia nocivum hostendit, non debet reprehensibile iudicari si constitutiones a nobis vel predecessoribus nostris editas vel aliqua in eis contenta revocemus, modificemus vel aliter imutemus, si ea personarum et temporum circumstantiis, provida circumspectione pensatis, obbese viderimus potius quam prodesse. Sane dudum dominus Petrus bone memorie predecessor noster, statuit quod clerici ludentes ad taxillos vel ludum aliquem taxillorum essent eo ipso excommunicationis vinculo innodati. Nos autem Arnaldus Dei gratia episcopus gerundensis, attendentes quod preffata constitutio, que pro reformandis moribus clericorum, qui per conversationem honestam normam in moribus ceteris dare debent, fuit provide edita, antiqui hostis invidia procurante tendit ad noxam, eo

quod plures clerici excommunicationis sententiam in dicta constitutionem latam minime formidantes ludendo ad ludum taxillorum incidunt dampnabiliter in eadem et absolutione forsitam non obtenta.

Ista constitutio fuit edita per dominum Arnaldum, Dei gratia episcopum supradictum, in Synodo in Gerundensi Ecclesia, anno Domini M CCC XL octavo celebrata.

CS. P. Castellnou 7.—CS. Montrodon 20-21.

71. Cum cura seu sollicitudo pastoralis officii sic debeat circa statutum et conversationem subditorum esse pervigil et attenta hiis que salutem impediunt animarum, paterna permissione penitus resecatis humilis devotio clericorum possit dignis laudibus aptam reddi, et eidem semper feliciter famuletur, nos Arnaldus, miseratione divina episcopus gerundensis, attendentes quod non debet reprehensibile iudicari si secundum varietatem temporum statuta varientur humana, presertim cum evidens utilitas vel urgens necessitas hoc exposcat, licet olim ex constitutione per nos edita crediderimus providisse, quod ex sacri crismate vel olei infirmorum seu cathecuminum in contemptum Fidei Christiane vel alias abutendo nil orribile vel nepharium posset aliquatenus atemptari, tamen cordis amaritudine refferentes ab aliquibus fidedignis percepimus quod ex insolentia et non diligenti custodia que de iure debet in talibus adiberi. Quidam in animarum suarum non modicum detrimentum ab hoc sacro crismate et predictis oleis abutuntur. Unde ne talia decetero atemptentur, presenti constitutione statuimus ec etiam ordinamus quod decetero nullus per rectores ecclesiarum nostre diocesis gerundensis in die Iovis Cene mittatur ad sacrum crisma recipiendum in ecclesia gerundensi, nisi in sacris fuerit ordinibus constitutus et de quo sit verisimile presumendum quod nullam fraudem faciat vel comitat in crismate vel oleis supradictis, nec unus nisi pro quatuor ecclesiis petere vel recipere dictum crisma vel olea antedicta. Item quod quicumque rectorem nostre diocesis habeat paramentum in quo, cum receperit dictum crisma vel olea prelibata, paramentum illis possit claudere, taliter quod in itinere vel in loco in quo tenebuntur in ecclesia aliquis neffarium vel orribile non possit fieri. Et si contrarium decetero atemptetur, rector mitens talem insufficientem vel sint suffincta paramento in virginti solidos puniatur, et missus tanquam falsarius habeatur.

CS. Montrodon 50.

Ms. T. 121, fols 62-81 v., Arxiu Diocesà de Girona.

BERENGUER DE CRUILLES (1348-1362)

Consta que aquest bisbe celebrà un sinet el 6 i el 7 d'abril del 1350, del qual no en coneixem cap constitució. Per un *liber notularum* de l'Arxiu Diocesà,²³ sabem que en aquell sinet es prengueren acords en defensa dels drets de l'Església, seguir procediments judicials contra els autors d'agressions i mort en persona de clergues i fer una talla per pagar les despeses que portaria el procés. Acabada la segona jornada del sinet, els concorrents es reuniren al palau episcopal, a toc de campana, on atorgaren poders.

Al foli 82 del còdex T-121 de l'Arxiu Diocesà, comencen les constitucions d'aquest bisbe, sota el títol general de *Constitutiones per dominum Berengarium Dei gratia episcopum gerundensem facte. Sunt hec que sequuntur*, que en una part sense datar, que arriba fins el foli 83 vº, vé escrita d'una mateixa mà i és comprensiva dels decrets 1-4. El darrer d'aquest capítols, o sia el 4, no és pròpiament una constitució sinodal, sinó una referència d'orientació litúrgica sense la forma de decret.

Aquesta primera part indatada, caldrà situar-la amb anterioritat a l'any 1352, car les següents constitucions perfectament datades són de tal any. En aquest període de 1348 a 1351 també s'hi tindrà de colocar una constitució que no apar a la col·lecció, però de l'existència de la qual no podem duptar, car en la 6ª datada del 1352 el bisbe Berenguer de Cruïlles ens diu que *olim fuit per nos facta ordinatio*, en la que havia prohibit que els clergues jugessin a bitlles i al tindaurell i altres jocs que no fossin escacs i seure amb meretrius els dies que celebressin missa, sota severíssimes penes que modifica amb la nova constitució.

Al foli 84-84 vº del còdex, hi ha les dues constitucions, 5 i 6, publicades el 19 d'abril, segon dia del Sínode de l'any 1352.

Al foli 84 vº, insereix la constitució número 7, publicada en la segona jornada sinodal de l'any 1353, o sia el 3 d'abril.

Als folis 85-88, hi han les constitucions sinodals publicades el 23 d'abril de 1354, que són les 8-19 de la sèrie d'aquest prelat.

²³ Liber Notularum a. 1350, fol. 232.—Arxiu Diocesà de Girona.

Al 16 d'abril del 1355, com de costum segona jornada del sinet, li correspon les constitucions 20-22, que són als folis 88-90 del còdex.

Als folis 90 vº-91, hi venen quatre decrets sinodals, 23-26, que semblen posats al llibre en una mateixa inserció; no duen data de publicació. Tenint en compte que els que més endavant aparen ja datats en folis successius com d'any 1359, aquells quatre caldria situar-los d'entre el 1356 i 1358, en quins anys la *feria quinta*, segona jornada sinodal, on de costum es feien les publicacions de constitucions, era 5 de maig de 1356, 20 d'abril de 1357 i 12 d'abril de 1358; es podria creure que pertanyessin a aquestes dades, correlativament i separada els 23, 24-25 i 26. Després d'aquest segueix un foli en blanc en les dues cares.

L'escriptura es repren al foli 93, amb les constitucions 27 i 28 d'aquesta sèrie de Berenguer de Cruïlles, datades del 2 de maig del 1359.

Les constitucions del bisbe Cruïlles fineixen amb dues més, números 29 i 30 de la seva sèrie, que són als folis 94-94 vº del còdex. En la referència de la publicació, la data apar borrada en part i es veu ser del 16 d'abril de l'any *Mº CCCº sexa...* No obstant, es pot suplir fàcilment aquesta llacuna, si tenim en compte que en tota la desena d'anys començada pel 1360, l'únic en que el segon dia del sinet en que es feia la publicació de constitucions, o sia el dijous següent a la dominica *in albis*, s'escaigués el 16 d'abril, havia estat el mateix 1360. Altrament l'espai que resta per completar en el manuscrit entre *sexa...* i *Presentibus*, permet també aquesta interpretació, car admet el grafisme *gesimo*.

*Constitutiones per dominum Berengarium Dei gratia episcopum
Gerundensem, sunt hec que sequuntur*

1. Statuimus et ordinamus quod nullus clericus cuiuscumque status vel conditionis existat exeat episcopatum nostrum sine nostri licentia et permissu; qui contra fecerit simplex clericus amittat X solidos, et curatus triginta.

2. Item quod nullus [clericus] portet arma nisi itinerando, nec vestes rubeis, nec inhonestas, nec *aligots lonchs*, idest *manegues*, sed rotundas vel nullas, nec caligas rubeas, virides, nec squaquatas, nec capucia cum superpellicio, nec *almuças* nisi nigras, et barbas et tonsuras rasas saltem de tribus in tribus septimanis, nec portent sotulares inhonestos, nam media pars pedis notabiliter vide-

tur ut in pluribus, nec portent colaria in vestibus, nec sint nimis scollate. Et portent omnes clerici vestes talares, omnes autem curati et circa regentes pro se vel pro alijs habeant et teneantur semper portare vestes multum honestas, ita tamen quod superior vestis semper sit clausa. Venientes ad Synodum semper debeant portare superpellicium, et cum superpellicio ibi esse. Qui autem contra aliquod premissorum fecerit, si simplex fuerit clericus, penam X solidorum, si curati, penam XXX solidorum, se noverit incurrisse. Et quod de vestibus compleverint hinc ad festum Penthecostem proximam.

Sabinen. 8.—CS. Montrodon 24.

3. Cum nulli reprehensibile videatur adiudicari si constitutiones a predecessoribus suis vel alijs editas, vel aliqua ex eas contenta revocat, modificat, vel alias immutat, si causa personarum et temporum circumstancijs provida circumspectione pensatis obesse videantur potius. Idcirco nos Berengarius, Dei gratia episcopus gerundensis, attendentes quod dudum quedam fuit edita constitutio per reverendum in Christo patrem dominum Sabinensem episcopum, quod omnes sacerdotes, diaconi, subdiaconi et omnes beneficiati, qui in domibus suis vel alienis tenerent publice concubinas, quod denuntientur suspensi, et concubine eorum sententiam incurrerent excommunicationis. Attendentes etiam quod plures clerici, propter varietate temporum et personarum, hostis antiqui invidia procurante, incurrerint suspensionum sententias pro premissis, et ligati in eis, nulla obtenta absolutione, immiscent se divinis, in eorum animarum non modicum detrimentum. Attendentes etiam nobis esse licitum dictam constitutionem modificare et in penam aliam comutare, prout patet per quandam literam reverendissimi in Christo patris ac domini Egidii Divina Providentia sanctorum Cosme et Damiani diachoni cardinalis, quo data fuit Avinione quarto kalendas iunii pontificati domini Innocentii pape quarti,²⁴ anno Domini M° CC° L° primo. Idcirco volentes in quantum cum Deo possimus periculo animarum subditorum

²⁴ Aquest rescripte del Cardenal Egidí és relativament abundós en les col·leccions canòniques catalanes d'aquesta època. En el còdex T-119 de l'Arxiu Diocesà de Girona és al foli 43 a continuació del concili de Lleida de l'any 1229, i la seva data diu ésser de *Quatrue* a 1 de juny del 1251. En la compilació del bisbe Ennec de Valterra, que veurem més endavant, s'hi torna a consignar la data del primer de juny i l'expedició des de *Quatrue* (c. 27). En el llibre de la Cadena de l'Arxiu Capitular de Barcelona, aquest rescripte hi és al foli 72, amb la mateixa data, però expedit a *Janue*. En les col·leccions de Tarraconenses (v. relació d'edicions de la part introductòria del nostre estudi) a l'igual que en la de Tejada Ramiro, hi apar la mateixa data, però amb *Genuae* com a lloc d'expedició. En la constitució sinodal amunt transcrita, veiem el *Quatrue* substituït per *quarto*, passant així la data al 29 de maig, i donant *Avinione* com a lloc d'expedició.

nostrorum providere, de voluntate et assensu venerabilis nostri capituli, tenore presentis nostre constitutionis, suspensionum et excommunicationum sententias latas pro predictis vigore dicte constitutionis predicti domini Sabiniensis episcopi, revocamus penitus et annullamus easdem sententias in penas peccuniarias nostro arbitrio inflingendas comitentes. Mandantes tamen omnibus et singulis presbiteris et clericis dicte nostre diocesis, ne propter huiusmodi comutationis faciant materiam delinquendi. Item etiam revocamus sententiam excommunicationis latam in quadam constitutione qua cavetur quod omnes clerici qui ex sui beneficii debito tenentur ad sacros ordines se facere promoveri recipiant suos ordines successive a die receptionis beneficii sibi collati, secundum quod beneficia que habent exigunt et requirunt, que incipit *Quia periculum est ut ecclesie debitis servitiis defraudetur, etc.*, que quidem constitutio fuit edita per dominum Petrum de Castronovo predecessorem nostrum. Et easdem revocationes facimus ne aliquis propter ignorantiam sive negligentiam suspensionum seu excommunicationum sententias in eadem constitutionibus per nos sic revocatas et vigore earundem latas possint incurrere ullomodo. Et nichilominus ad superhabundantem cautelam, et ut periculo animarum subditorum nostrorum melius provideatur, revocamus et annullamus generaliter omnes alias et singulas, tan suspensionum quam excommunicationum sententias in quibuscumque aliis constitutionibus per quoscumque predecessores nostros editas sive factas, excepto tamen quod non revocamus nec revocare intendimus constitutionem editam contra clericos ludentes ad taxillos, nec sententiam excommunicationis in eis latam, necnon predictas constitutiones per dictos predecessores nostros quod ad alia in eis contenta, immo easdem in eorum firmitatis et robore volumus permanere.

Sabinen. 7.—CS. Castellnou 7, 10.—V. n. 24.

4. In secundis nuptiis, quando utraque nubentium sint iam alias benedictus, fiat officium isto modo:

Dicatur misse officium ut in primis, et post offertorium benedicat presbiter arras et dicat *Adiutorium nostrum in nomine Domini. Salvos fac servos tuos Domine. Mitte eis Domine auxilium de sancto. Domine exaudi orationem meam, etc.*

Oremus: Domine Deus omnipotens qui in similitudinem sancti connubii Ysaach cum Rabecha per intercessionem arrarum famuli tuo Abrahe copulare iusisti ut per oblationem meruimus numerositas cresceret filiorum, quesumus omnipotentiam tuam ut ad hanc oblationem arrarum quam hic famulus tuus ille dilecte sponse sue illi offerre procurat, sanctificiter accedas, per Christum dominum nostrum. Pater noster, etc.

Oremus: Bene ☩ dicit Domine has arras quas hodie tradit famulus tuus ille,

in manu ancille tue illius, quemadmodum benedixisti Abraham cum Sarra, Ysaach cum Rabecha, Iacob cum Rachel, et dominum Ihesum Christum timeant et adorent, Teque in bonis operibus possidere mereantur in secula seculorum. Amen.

Postea vir accipiat anulum mulieris et apprehendens manum eius dexteram ponat in quarto digito dicens *In nomine Patris, etc. Pax tecum, pax tecum*, et idem dicat et faciat uxor viro. Deinde finiatur missa, et ipsa completa, veniant nubentes et veletur vir per scapulas et puella per capud cum stola vel casula, et dicat presbiter *Domine exaudi orationem meam, etc. Oremus: Bene & dic Domine hos famulos tuos illum et illam quos secunda coniugali velatione ad instar apostolici precepti digneris matrimonio iungi, habeant meritum prime coniunctionis, sit in eis virtus debite continentie et fecunditas filiorum, pax et mansuetudo, ut gratia meritorum repleti optatos fructus consequantur coniugii, per Christum Dominum Nostrum. Amen.* Postea dicatur Evangelium sancti Iohannis.

Quando autem vir aut uxor non fuerit aliter benedictus, super non benedictum vel non benedictam tantum et ad partem benedictio celebretur, et ipsa missa finita dicatur proximedicta oratio supra utrumque *Benedic Domine hos famulos etc.* ne possint dici iterum benedicti.

Cf. CS. Montrodon 60, 66.

5. Nos Berengarius Dei gratia episcopus gerundensis, attendentes quia frequenter ex aliquorum sagionum seu nuntiorum iuratorum Curie officialati nostri Gerunde, avaritia ignania vel abusu in et super inscriptis, ut intelleximus, plures exactiones illicite comittunt et meta exceditur rationis, statuimus et presente constitutione ordinamus, quod quicumque clerici civitatis vel nostre diocesis gerundensis quibus littere nostre, vicarii, officialis nostri Gerunde seu delegati vel delegatorum nostrorum vel eorundem, per ipsos sagiones seu nuntios iuratos vel alios etiam presentabuntur et eas in signum mandati completi in eis contenti signaverint seu subscribent, apponant seu subscribantur in litteris ipsis diem et horam quibus per eos signate fuerint vel subscripte, ut eas deffertibus quod eis procurandis de iustis salariis, pedagiis et labore suis satisfieri valeat, prout decet; alioquin quoscumque clericos contrarium facientes, penam quinque solidorum Barchinone quotiens comitatur incurrere volumus, nostro erario applicandam. Preterea cum propter ipsorum sagionum et nuntiorum iuratorum negligentiam, ignaniam, vel contemptum, multis circa hec insontibus perceperimus dampna pluries provenisse, statuimus et ordinamus eadem constitutione, quod quicumque sagiones seu nuntii iurati dicte curie qui litteras signandas receperint, eas omnes per clericos quibus dirigentur, seu ad quos pervenerint, iuxta earum sicut subscribi seu signari faciant, saltem infra decem dies

postquam eas receperint, nisi fuerint prepeditione legitima prepediti, de qua si conventi inde fuerint, vel exposita de eis querimonia coram nobis vel dictis vicario vel officiali nostro, facere habeant promptam fidem seu excusationem iuratoriā ad nostra seu vicarii vel officialis nostri cognitionem, ut inde reperti culpabiles, per nos vel eos pena debita puniantur.

CS. Montrodon 33, 48, 70.

6. Cum nulli reprehensibile videatur adiudicari si constitutiones, ordinationes vel litteras a predecessore suis vel se editas seu factas, vel aliqua in eis contenta, revocat, modificat, vel aliter inmutet, si tunc personarum et temporum circumstantiis, provida circumspectione pensatis, obesse videatur potius quam prodesse. Idcirco nos attendentes quod olim quedam fuit per nos facta ordinatio ne aliquis clericus civitatis et nostre diocesis gerundensis die qua missam celebraverint luderet ad *bittles*, antilena sive *tindaurel*, nec ad aliquem ludum preter scachorum, et illud etiam secrete exercere ut puta in camera vel in domo, nec quod sederent cum meretricibus vel mulieribus de lupanari; alioquin quod incurreret excommunicationis et certam pecunie penas. Ea propter volentes, in quantum cum Deo possumus, pericula animarum subditorum providere, tenore presentis constitutionis, dictarum excommunicationis sententiam, que iam per nos immediate post eius prolationem sublata extitit, ne contrafacientes incurrerent irregularitatem, revocamus penitus et annullamus, ea idemque penam et sententiam in penam quinque solidorum Barchinone quam quemlibet contrarium facientem nostro erario applicandam incurrere volumus quotiens comitatur ducimus comutandas. Mandantes tamen universis et singulis presbiteris civitatis et dicte nostre diocesis presentibus et futuris, in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis, ne propter revocationem et comutationem huiusmodi sumant materiam delinquendi.

Facte fuerint et publicate in dicta Gerundensi Ecclesia predictae due ultime constitutiones XIX^a die aprilis anno a Nativitate Domini M CCC L secundo, presentibus testibus venerabilibus viris fratre Arnaldo sancti Stephani de Balneolis, fratre Francisco sancte Marie de Rosis, fratre Francisco sancti Felicis Guixellensis, Dei gratia monasteriorum abbatibus, et Dalmatio de Monte et Geraldo Pacani canonicis, hac etiam Ferrarri et Iacobo Alberti presbiteris de capitulo dicte ecclesie gerundensis et pluribus aliis.

CS. B. de Cruïlles 3.

Quod clerici non ludent ad ludum taxillorum nec de exachs

7. Quia non reffert quid ex equipollentibus fiat, nec lex verbis sed rebus imposita censeatur, nos Berengarius Dei gratia episcopus gerundensis, atten-

dentes dominum Petrum bone memorie gerundensem episcopum predecessorem nostrum, tam sancte provide statuisset quod nullus clericus civitatis vel diocesis gerundensis ludat ad ludum aliquem taxillorum, facientes contrarium excommunicationis sententia innodando, admimadvertentes quod ex ludo quorundam fictitie, et invicem ac similitudinem et elusionem forsitan dicti statuti adinventorum taxillorum, quos vulgo vocant *exachs*, eadem mala pericula et scandala et fore iidem ludi sequentur et sequi ac fieri possunt, qui et que ex ludo verorum etiam taxillorum, de nostri capituli consilio et assensu, predictum statutum domini Petri predicti, et penam excommunicationis predictam, extendimus et eam servari et extendi statuimus, in et ad ludum dictorum exachorum sive *exachs*, clericos qui ad eos seu ad ludum aliquem eorum ludent imposterum excommunicatione sententia innodantes, sicut et in casu quo per dictam constitutionem ex ludo taxillorum excommunicationis sententia innodatur.

Fuit publicata predicta constitutio in publica Synodo in Ecclesia Gerundensi celebrata III^a die aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o quinquagesimo tertio, presentibus venerabilibus dominis fratre R.^o monasterii sancte Marie Vilebertrandi, fratre A.^o monasterii sancti Stephani de Balneolis, Dei gratia abbatibus, R.^o de Stagno clavigero Sedis, Dalmatio Corone capellanus sancti Felicis Gerundensis ecclesiarum, et pluribus aliis testibus ad hec vocatis.

Sabinen. 8.—CS. Castellnou 7.—CS. Montrodon 20, 21, 70.—CS. Cruïlles 3, 6.

*Quod persone discrete, et vasa apta et clavibus clausa, mitantur
pro crismate et oleo sacris die Iovis Cene*

8. Nos Berengarius Dei gratia episcopus Gerundensis, attendentes et considerantes cum per reverendum patrem dominum Arnaldum bone memorie predecessorem nostrum, salubriter sententia fuit provida synodalis constitutio continens, quod nullus per rectores ecclesiarum nostre diocesis in die Iovis Cene Domini ad sacrum crisma recipiendum in nostra gerundensi ecclesia mitentur nisi persona esset ecclesiastica que XIII° sue etatis annum excederet et de qua presumendum esset quod nullam fraudem in ipso crismate sacro vel infirmorum seu catechumenorum oleis comiteret, nec unus preterquam pro quatuor vel quinque ecclesiis posset de eis petere vel recipere de crismate vel oleis memoratis. Verum cum fidedignorum relatu nobis facto perceperimus quod nonnulli ipsorum rectorum dictam constitutionem minime observantes, sed quod tales mittunt pro eisdem crismatis et oleis suscipiendis, et in talibus vasis inmundis et non pure tenendis, quod detestabilem est dicendum, cum adeo ipsa vasa sint imunda et non sub clave tenta, quod non sacra nec etiam usualis ad bibendum aqua in eis esset deferenda, et quod ipsis crismate et oleis sic receptis, et indis-

crete tenendis, et portandis tam per vias quam per domos, et per imunda loca aliqua sparsa fuere, et forte per imponentes in eis manus, machinatores et nepharia, quod dolendum summe est, inde comissa fuerint in maximum dedecus, et irreverentiam sacrorum huiusmodi quibus mediantibus sacri baptismatis sacramentum conficitur adque datur, et non modicum etiam tam mitentium quam recipientium quam etiam in hiis comitentium periculum animarum. Idcirco nos huiusmodi perniciosus periculis salubriter providere volentes, statuimus, mandamus tenore presentis scripture, ac etiam ipsos rectores ecclesiarum civitatis et nostre diocesis gerundensis ac quoscumque alios ad premissa obligatos monemus firmiter et districte in virtute sancte obedientie et sub pena excommunicationis, quatenus tales mitant decetero personas ecclesiasticas ita providas et discretas, quod ipsa sacra crisma et olea sciant provide recipere et tenere nitide et portare, et ipsa eorum vasa adeo sint pura et nitida quod deceat sacrum in nitido conservari. Quibus ea portantibus expresse iubemus ne portando ipsa sacra crisma et olea, vel alterum ex eis per callum iudeorum seu ante domus eorum transeant, nec cum aliquo iudeo vel iudea vel alia infideli persona verbum vel colloquium aliquod habeat ullo modo. Et nichilominus quod in tali mitantur et portentur teca, sive *estoyg*, facta seu faciende ad expensas operum fabricarum ecclesiarum, vel illorum quorum intersit ipsa vasa simul cum crismate et oleis que possint cum clave claudi, et ipsa[m] clave[m] semper tam portando quam tenendo infra ecclesias et extra teneri et conservari, ne per impositionem in ipsis crismate vel oleis manuum infidelium vel aliorum possint nepharia seu machinationes aliquas pertractari. Et qui contrarium fecerit premissorum, tam in mitendo quam recipiendo, ut in dicta continetur constitutione, tamquam falsarius punietur. Et nichilominus quotiens ipsum contrarium faciat, penam XX^{ti} solidorum Barchinone incurrat, nostris usibus absque remissione aliqua applicandam.

Sabinen. 9.—CS. Montrodon 50, 71.

*Quod clerici non teneant in domibus propriis mulieres cum
qui carnaliter peccent*

9. Item nos dictus episcopus, clericorum incontinentiam extirpari cupientes, eosdem singulos clericos civitatis et nostre diocesis gerundensis in sacris ordinibus constitutos qui secum in domibus suis teneant mulieres cum quibus carnaliter peccent, expresse admonemus et penam centum solidorum Barchinone eorum singulis imponimus nostro erario applicandam, nisi facient que mandamus, ut mulieres ipsas a se et suis domibus expellant infra unum mensem a monitione presenti in antea numerandum, et quod eas decetero secum in suis domibus non teneant. Et huiusmodi mensis spatium, eorum singulis, pro pri-

mo, secundo, tertio et peremptorio termino assignamus. Alioquin ultra dictam penam peccuniarum, ex nunc pro ex tunc et ex tunc pro ex nunc, contra eorum singulos premissorum contrarium facientes, monitione canonica precedente, proferimus excommunicationis sententiam in hiis scriptis.

Sabinen. 7.—CS. Montrodon 36.

*Quod clerici ecclesiarum civitatis Gerunde habitent et comedant
in hospitiiis suis et suorum beneficiorum*

10. Preterea cum quamplures clerici, specialiter ecclesiarum Sedis et sancti Felicis et ecclesiarum aliarum etiam civitatis Gerunde, proprias eorum ecclesias deserentes et divinis earum officiis non interessentes, cum eorum consanguineis vel amicis laycis in civitate, in eorum hospitiiis continue comedant et iaceant, quodque quasi continue in domibus ipsorum laycorum de die comorantur, cum in eorum ecclesiis et suis et beneficiorum suorum domibus deberent precipue reperiri, et idcirco nos dictus episcopus talium clericorum incurie providere volentes, eosdem clericos tam seculares quam religiosos primo, secundo, tertio et peremptorio admonemus, ut decetero a talibus abstineant se, quod ad domos seu hospitia sua seu suorum beneficiorum si quas vel si qua habent, vel clericorum aliorum iuxta ecclesias ipsas pro comedendo et iacendo in eis continue se transferant per totum presentem mensem, taliter quod horis debitis, cum aliis clericis ut decet simul et continue divinis officiis valeant in suis ecclesiis pro suis beneficiis interesse, etiam decetero publice continue per plateas cum laycis non sedeant, nec ludos de *taules* nec de *graescha* publice inspicientes iuxta ludentes comorando in dictis plateis. Alioquin nos, ex nunc pro ex tunc et ex tunc pro ex nunc, contra eos in hiis scriptis, dicta monitione legitima, et eorum mora et culpa precedentibus in hiis scriptis, excommunicationis sententiam promulgamus, eosque penam X librarum Barchinone incurrere volumus, nisi fecerint que mandamus in et super bonis eorum nostro erario applicandam.

Sabinen. 8.—CS. Castellnou 7, Montrodon 20, 21 et 70, Cruïlles 3, 6 et 7.

Quod prelati et clerici veniant annis singulis ad Synodum

11. Item admonemus expresse, et in virtute sancte obedientie, et sub pena excommunicationis, omnes et singulos abbates, priores, prepositos et clericos curatos civitatis et nostre diocesis, tam presentes quam absentes, primo, secundo, tertio et peremptorio, quod decetero ut tenentur, ad Synodum annis singulis veniant, nisi fuerint legitime prepediti de quorum prepeditione ante et celebrationem Synodi per octo vel alios certos dies, quod legitimas habeant excusationes nobis facere habeant promptam fidem. Alioquin nos contra inobedientes nostre monitionis huiusmodi, ex nunc pro ex tunc, dicta monitione legitima eorumque

culpa precedentis proferimus excommunicationis sententiam in hiis scriptis. Et nichilominus eorum singulos abbatum, priorum, et prepositorum XXV librarum, et singulos curatos clericos quinquaginta solidos Barchinone, penam quam eis de presenti imponimus, incurrere volumus, erario applicandam quotiens comitatur.

CT. P. Albalat an. 1240.—CS. Montrodon 12, 19, 43.

Quod rectores et clerici ad Synodum venientes in ecclesia stent sine armis et honeste, cum birretis et superpelliciis

12. Item cum aliqui ex ipsis rectoribus et cunctis aliis qui ad sanctam nostram et nostre gerundensis ecclesie annis singulis Synodum sollicite, humiliter et honeste venire tenentur ad ipsam elate et inhoneste cum armis et sine superpelliciis et birretis quibus in dicta ecclesia est utendum, et cum eis diurnis officiis et predicationibus que in ipsa Synoda celebrantur et fiunt humilitate debita insistendum veniant. Idcirco nos eorum incurie et inhonestati obviare volentes, cum hac presenti constitutione mandamus clericis ipsis qui ad Synodum ipsam veniant, ut arma aliqua infra dictam nostram ecclesiam, que aliquo modo ab aliis videri possint non teneant, nisi forte ad deffensionem sui corporis, et iusta causa timoris. Sed induti superpelliciis cum birretis suis, vel almutiis nigras, et barbis tunc vel de propinquo rasis, in ipsa ecclesia divinis officiis et predicationibus ipsis continue et devote insistant et attenddant, aliter qui premissorum contrarium fecerit, arma ipsa amitent, et de inobedientia nostro arbitrio punientur.

Sabinen. 8.—CS. Montrodon 11.

Quod falsi questores capiantur, invocato, si necesse fuerit, brachio seculari

13. Quoniam propter importunitatem falsorum questorum, et propriis inhiantium utilitatibus fidelium devotio plurimum minuat et tepescit, reverendus pater dominus Arnaldus bone memorie predecessor noster, statuit quod, in antea in aliqua ecclesia nostre diocesis, nullus assurgat ad petendas elemosinas a Christi fidelibus pro pauperibus specialiter verecundis, nisi prius a rectore et a probis parrochianis ipsius ecclesie fuerit specialiter deputatus. Verum cum huiusmodi falsos questores, non tantum pro pauperibus verecundis falsa suggestionem proposita, set pro aliis pro eorum inordinatis voluntatibus indifferenter, tam infra ecclesias quam infra parrochias ipsius diocesis nostre petant et acquirant, nullas nostras vel maiorum nostrorum literas testimoniales, set alias falsas portantes, et omnimode veritate carentes, et populis hostendentes ac veras indulgentias, contra Deum et in suarum animarum periculum, et fraudem Christifidelium continere nuntiantes errores, palam et publice seminant, et veritates

mendaciter fingunt et asserunt, quod quicumque qui mensuras quasdam quas secum portant et ostendant, plenam eis suis bladis dederit unam, duas aut plures amicorum eas damnum animas a purgatorii penis liberavit. Ea propter eorum inghunciet deceptioni fidelium providere cupientes, nos Berengarius Dei gratia episcopus gerundensis, vobis rectoribus et clericis curatis ecclesiarum nostre diocesis gerundensis et venerabilibus locatenentibus expresse in virtute sancte obedientie dicimus et mandamus etiam quotiens huiusmodi falsos questores infra ipsas ecclesias, vel parrochias vestras, etiam noveritis eosdem, invocato si necesse fuerit auxilio super hiis brachii secularis, capiatis seu capi faciatis, nobis per vos seu secularem curiam de suis excessibus puniendos, sub fidei custodia cum omnibus que secum portaverint transmitendos, nam parati sumus eosdem adducentibus captos satisfacere de iusto salario et labore.

Decretalium V, XXXVIII, 14. — CT. R. Téllez an. 1291. — CS. Montrodon 16, 17, 18, 31, 46, 53.

Quod minimis non fiant littere generales

14. Item cum nonnulli pro minimis a nostra vel nostri officialatus curia littere generales obtinere procurant, et fidelium earum vigore animas illaquare non formident; idcirco, auctoritate presentium scriptorum, ordinamus ne aliquis propter huiusmodi litterarum generalium obtentum pro minima re sive rebus que valorem quinque solidorum non excedant, a nobis seu a dicti nostri officialatus curia impetrare seu obtinere presumat. Nec volumus quod sententia seu sententiis in litteris ipsis latis seu earum auctoritate ferendis pro re seu rebus dictorum quinque solidorum valorem non excedentibus aliquis innodetur et huiusmodi tales litteras nec earum sententias tenere volumus rebus minimis, nisi in ipsis de presenti constitutione expressa mentio habeatur. Declaramus tamen quod hii qui ad exsolutionem seu restitutionem eorundem tenentur passis iniuriam satisfacere de raptis seu ablatiis integre teneantur, si in foro anime seu penali absolvi volunt, cum non dimiti debeat peccatum nisi restituatur ablatum.

Decretalium II, XIII.—Sexti Dec. II, V.

Quod populus in XL^a et aliis temporibus communicet si communicare voluit

15. Ceterum cum aliqui rectores seu curati clerici civitatis et nostre diocesis gerundensis, propter avaritiam seu occupationem oblationum a Christifidelibus habendarum in ipsorum rectorum et clericorum animarum dampnabile detrimentum infra Quadragesimam suum populum communicare et Corpus Christi recipere faciant in Pascha, iterato non comunicaturum, quod vergit in sacri precepti dominici transgressionem. Ideo eosdem clericos et rectores admonemus

in virtute sancte obedientie districte, ut huiusmodi transgressionem decetero non comitant, si punitionem debitam voluerint evitare. Per hoc tamem prohibere non intendimus quod non possit populus ipse communicare, si voluerit, imo communicare possit, et in XL^a et aliis temporibus, prout sibi Dominus ministrabit, sed quod saltem in Pascha recipiat Corpus Christi.

CS. Montrodon 51.

Quod periuri non absolvantur, nisi cum licentia domini episcopi

16. Preterea cum plures ex ipsis clericis et rectoribus seu religiosis dictarum civitatis et nostre diocesis, quibus forsitan per nos seu nostros vicarios in generali concessa fuerit licentia quod possent absolvere periurio irretitos non tum eos ab ipso periurio, sed etiam falso per eos in iudicio vel extre contra proximum facto testimonio, inter periurium et falsum testimonium non decernentes indiscrete in suarum animarum periculum maximum et non modicam proximi fraudem et lesionem absolverunt et absolvere non formidant; quare eosdem clericos, rectores et religiosos ipsos admonemus ac eis sub obstestatione divini iudicii inhibemus ut aliquos sibi confitentes ab aliquo falso testimonio in iudicio seu extra per ipsos facto, vigore licentie eis super hoc per nos seu nostros vicarios concessæ vel concedente aliquatenus, in fraudem vel dampnum passi iniuriam absolvere non presumant, donec debita facta fuerit restitutio passis iniuriam quam facere sunt astricti. Et in hoc casu etiam cum licentia a nobis expresse obtenta et non aliter absolvere possint.

Decretalium II, XXIV, 10, 12.

Quod matrone sive obstetrices informantur de baptizandis pueris in mortis articulo constitutis, forma debita observata

17. Item cum animabus parvulorum baptizandorum non modicum imminet periculum propter matronarum seu obstetricium que in eorum nativitatibus sunt presentes, cum propter earum indiscretam provisionem intervenientibus casibus infirmitatum vel aliorum periculorum que frequenter occurrunt absque baptismo ipsi decedant parvuli, idcirco presentium scriptorum serie, universos clericos curam animarum infra dictas civitatem et nostram diocesem gerundensem exercentes, districte admonemus ac eis in virtute sancte obedientie dicimus et mandamus ut dictas matronas et obstetrices in suis ecclesiis admoneant, ut circa ipsos parvulos talem exhibeant diligentiam, ut cum in eorum nativitatibus intererunt, et in mortis articulo fuerint, aut de eorum vita desperetur, cum pura et naturali aqua et intentione sacramentum baptismi conferendi, baptizent eosdem talia verba proferendo et dicendo: *Ego te baptizo in no-*

mine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen, qui vol aytant dir: Yo't bateyg en nom del Pare e del Fiyl e del Sanct Spirit. Amen.

Decretalium III, XLII, 3.—Decreti III, III, 16 et 21, IV, 35.

Quod docentes pueros litteras doceant eos X precepta divina, VII peccata mortalia, VII opera misericordie, XIII articulos Fidei et VII sacramenta ecclesiastica

18. Item cum fideles Christi in observatione legis salutifere debite sint et sollicite instruendi, statuimus et mandamus expresse universis et singulis clericis et aliis pueros litteras edocentes, quatinus eosdem docibiles pueros in eorum principiis postquam llegere et dictiones coniungere sciverint, doceant et informent que et qualia sint X precepta divina, VII peccata capitalia seu mortalia, VII misericordie opera, XIII articuli Fidei, et VII sacramenta ecclesiastica, ut observatis observandis, et vitatis vitandis, que debet scire quilibet fidelis, post huius vite terminum sempiternam gloriam propter eorum docentium doctrinam valeant adipisci.

Ne prelati vel rectores, nec clerici, faciant fiols ne fioles

19. Nostro pastorali incumbit officio animabus subditorum nostrorum salubriter providere et evitanda specialiter a clericis in sacris ordinibus constitutis, qui exemplar esse debent utile laycorum, et ne sub spem boni, nulla eis nec aliis mala suspitio sequi possit evitemus, hinc est prout fideli percepimus relatu, nonnullis ipsorum clericorum per invidentes clericis ipsis eis assurgit infamia diversos coniugum compadres facere se procurant, ut inita compaternitate inter eos magis cum mulieribus cum quibus ipsa fuerit contracta compaternitas materiam seu opportunitatem habeant fabulandi, et quod pro earum familiaritate inimici humani generis procurante, quod est destestabile, carnaliter comiscentur, quodque inde subsequitur infamia inter eos, quam ab eis, tamquam pius pater cupimus penitus evitare. Necnon etiam aliqui ex laycis ipsos clericos procurant suos esse compadres, ut bona sua ab eis emulceant, que sunt non in suos, sed pauperum usus debite convertenda. Nos igitur premissis attentis, et quod sunt salubriter evitanda omnes et singulos clericos ipsos cuiuscumque status, conditionis aut prelationis existant civitatis et nostre gerundensis diocesis in sacris ordinibus constitutos, admonemus firmiter et districte ne cuiusquam filium seu filiam ad sacros babtismales fontis teneant babtitzandum seu babtitzandam. Et quia nichil videretur prodesse obedientia humilibus si contemptus contumacibus non obsesset; quicumque qui contrarium fecerit premissorum pro qualibet vice, videlicet abbas seu prelatus Dorum, prior seu pre-

positus CCC^{orum}, canonicus cathedralis seu collegiate ecclesie CC^{orum}, clericus curam animarum habens vel regens pro alio Centum, et quivis aliis clericus simplex obtinens beneficium, L solidorum penam incurrat, nostris usibus applicandam.

Fuerunt editae et publicatae per dictum dominum episcopum in Synodo per eum celebrata XXIII^a die aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o L^o quarto, presentibus testibus venerabilibus fratre Arnaldo sancti Stephani de Balneolis, fratre Francisco sancti Felicis Guillexensis Dei gratia abbatibus, et Dalmatio de Monte canonico, Iacobo Ferrarii presbitero de Capitulo, et Francisco de Casalibus clericis Ecclesie Gerundensis.

*Ne prelati clerici nec religiosi intrent monasteria monialium,
nec ipse eos admitant in ipsis monasteriis*

20. Cum sollicitudo pastoralis nos urgeat ut subditorum nostrorum animarum de quibus instructo examine reddituri sumus rationem, periculum evitemus, et intellexerimus fidedigno relatu quod propter frequentationem nimiam et familiaritatem quas quamplures tam clerici quam layci habent in monasteriis monialium exemptis et non exemptis nostre diocesis, cum monialibus eisdem fama eorum ac earum multipliciter fuerit denigrata, et scandala plurima fuerunt temporibus preteritis infra dictam nostram diocesem et alibi subsequuta, que in quantum ab Alto nobis permittitur cupimus evitare, et saluti animarum omnium et conservationi bone fame ipsarum monialium que suam integritatem Domino Ihesu Christo devoverunt providere, ut propter discursum ipsorum laycorum et clericum ad earum monasteria et frequentationem huiusmodi aliqua eis sinistra suspitio subsequatur. Idcirco statuimus, et presenti constitutione omnes et singulos laycos, priores, prelatos, abbates, monachos, predicatores, minores, carmelitas et alios religiosos et clericos cuiusvis status, ordinis, religionis seu conditionis, sive exempti seu non exempti existant, necnon etiam abbatissas, priorissas, administratrices, officia tenentes et singulares omnes alias moniales monasteriorum ipsorum, et cuiuslibet eorundem, sive exempte vel non exempte, et cuiusvis ordinis, religionis, et conditionis existant, admonemus ne ipsi vel aliquis ex ipsis aliquod earum monasterium, vel eius teptus, nec intus ianuam principalem ipsorum, vel alicuius ex eis intrent nisi ad ecclesias seu capellas monasteriorum ipsorum per ianuam ipsam et non per aliam ianuam necessarie intrari habeant, nisi tantum in ecclesiis ipsis seu capellis, et causa orandi tantum intrent, nec infra monasteria eadem vel eorum aliquod comedant, bibant, iaceant, nec etiam in aliquo loco secreto in suis monasteriis vel domibus vel locis suis cum eis confabulentur, exceptis procuratoribus et nuntiis dictorum monasteriorum qui pro utilitate comuni monasteriorum ipso-

rum et earum monialium, qui cum eis, in loco non secreto et extra dictum monasterium, loqui possunt; cumque etiam abbatissas, priorissas, administratrices, officia tenentes, et singulares moniales ipsas admonemus ne laycum, clericum vel religiosum aliquem cuiusvis ordinis, religionis, status vel conditionis existat; infra ipsum monasterium ad premissa ne aliquid predictorum admitant, sub excomunionis pena quam contra quoscumque et quascumque contrarium premisorum facientes in hiis scriptis promulgamus. Et nichilominus abbatissas, priorissas, et administratrices ipsas que contra premissa fecerint, ab earum spirituali et temporali administratione sint suspense donec a nobis inde absolutionis beneficium meruerint obtinere. Presentem enim constitutionem, ne super in ea contentis possit aliquis ignorantiam allegare, volumus et mandamus quod per singulos rectores seu clericos curam animarum habentes qui infra suas parochias monasterium monialium habent, presentem constitutionem in suis ecclesiis legant et publicent per duos dies dominicos continuos vel festivos, ut animarum pericula evitentur.

Decretalium, III, I, 8.

Quod intrate habite de stabilimentis ponantur in ecclesia gerundensi per prelatos et clericos qui eas receperunt

21. Quia nostra interest et nostro incumbit officio locis et beneficiis ecclesiasticis nostre diocesis salubriter providere et ne suis iuribus debitis defraudentur, statuimus et ordinamus quod quicumque prelati et clerici tam seculares quam religiosi, qui de permutationibus, venditionibus, seu stabilimentis per eos ex terris, hospitibus, domibus seu aliis bonis immobilibus qui et que quo ad directum dominium seu proprietatem pro suis dignitatibus, officiis seu beneficiis tenentur seu tenebuntur factis, aliquas pro intracta receperint seu recipient pecunie summas, que in propriam utilitatem et commodum ipsarum dignitatum et beneficiorum, converti debeant per eos infra duos menses post earum receptionem proxime subsequentes, in ipsarum dignitatum et beneficiorum utilitatem et commodum, integre convertantur aut eas convertendas cum obtulerit se facultas, immediate post lapsos dictos duos menses ponant in thesauraria nostre gerundensis Ecclesie in teca iam ad hec specialiter deputata. Statuentes nichilominus quod aliquis prelatus vel religiosus seu clericus aliquis nullas facere audeat permutationes, venditiones seu stabilimenta aliqua de premissis, vel aliquo premissorum, nisi prius a nobis licentia petita et obtenta, que si aliter facte seu facta fuerint permutationes, venditiones, seu stabilimenta huiusmodi, nullius sint firmitatis. Et nichilominus quicumque qui premissa facere omiserit seu distulerit lapsis dictis duobus mensibus, et qui contrarium facere attempta-

verit predictorum, penam CC solidorum, et ipsam incurrere pro qualibet vice, volumus, quotiens contrarium fecerint premissorum, nostro erario applicandam.

CS. Montrodon 5.

Quod prelati nec clerici dent ad redemptionem homines vel feminas suas nisi causa nubendi vel ducendi uxores

22. Ceterum cum nonnulli prelati et religiosi ac clerici seculares civitatis et nostre gerundensis diocesis, qui ratione dignitatum, officiorum, administrationum, seu beneficiorum suorum, homines habent et personas proprias, quas sue proprie voluntati et utilitati inhiantes, et ad dampnum et preiudicium ipsarum suarum dignitatum, administrationum et beneficiorum suorum non advertentes, homines et personas ipsas, nulla iusta causa precedente seu cogente, ad redimendum donant. Idcirco eorum inordinate voluntati in hac parte providere cupientes, statuimus ne aliquis prelatus vel religiosus, seu secularis clericus, cuiusvis fuerit status vel conditionis, in dampnum vel preiudicium suarum dignitatum, officiorum, administrationum vel beneficiorum suorum, nullum hominem vel feminam suam ad redimendum se ab eius dominio dare presumat, nisi pacto inito et precedenti et cogenti, ut ipse homo vel femina se redimere et exire habeat mansum, bordam seu hospitium ipsius domini sui, vel causa dicendi uxorem vel nubendi viro alterius domini. Et quicumque fecerit premissorum, et quotiens ipsum fecerit, penam CC^{orum} solidorum Barchinone nostro erario applicandam incurrere volumus ipso facto.

Fuerunt edite et publicate per dictum dominum episcopum in Synodo per eum celebrata XVI^a die mensis aprilis anno a Nativitate Domini M CCC^o L^o quinto.

Ista fuit per dominum Enecum episcopum, ad Capituli instantiam, expresse specialiter revocata die XX aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LX° VIII°.

Decretalium, III, XIII, 4-5; III, XLIX, 3.

23. Quamvis circa multa invigilare debeat sollicitudo pastoralis officii, ferventiori tamen zelo ipsam ad ea convenit propensia excitari, que in periculum animarum subditorum nostrorum vergere dinoscuntur, hanc est ex causa plures iudei civitatis et diocesis gerundensis officio curritoris vel alios utentes diversa inter fideles clam et machinose tractent matrimonia, et in ipsis tractandis innumerabiles comisceant et enormes fraudes, videlicet quod mediante pecunia, subornationes et corruptiones, offerunt amicis illorum, qui matrimonialiter copulari intendunt, ut fiant matrimonium inter eos. Ex quibus distentio et discor-

dia inter tales coniuges et eorum amicos non sine causa in posterum oriuntur; qua propter, non volentes huiusmodi peccatum distentiones et discordiam amplius tolerare, nos Berengarius Dei gratia episcopus gerundensis, de consilio et assensu nostri venerabile capituli ecclesie gerundensis, sanctam Synodum in eadem celebrantes, statuimus, precipimus et mandamus quod matrimonia per iudeos vel infideles a modo antedicto aut alio non tractentur. Si quis vero contrarium cum eis fecerit premissorum, sive clericus sive laycus fuerit, excommunicationis sententiam quam contra tales, canonica monitione premissa, in hiis scriptis promulgatam, incurrat eo facto. Et nichilominus peccuniam ratione premissa fraudulentur seu machinose in deceptione unius partis receptam seu recipiendam, resarcire teneantur, absolutionem nobis super hiis tantummodo reservata.

24. Clamosa querela plurimorum relatu frequenter percepimus quod, propter ignorantiam, contemptum seu negligentiam clericorum super infrascriptis obligatorum, que potius inobedientia dici potest, dampna quod plurima pericula et scandala ex et pro infrascriptorum transgressione hactenus provenerunt, ideo nos Episcopus premissae diocesis, venerabili capitulo approbante, sancimus et ordinamus quod quicumque clericus qui ratione sui beneficii aut alias, litteras nostras vicariorum aut officilium nostrorum subscribere et signare tenetur, eas signet et subscribat requisita incontinenti et certitius comode si poterit dilatione cessantis, constitutione synodali iam super hiis edita que incipit *Quoniam ex multorum frequenti etc.*, fideliter observando. Et nichilominus sententiam excommunicationis si ei literatorie prefigatur contra parrochianos eiusdem, canonica monitione premissa, in scriptis et coram duobus testibus fidedignis, sedendo amore, favore et timore reiectis, proferat ipsamque sententiam iuxta mandatum in dictis litteris ei iniunctum, in ecclesiis sibi creditis publicet. Et circa tenorem ipsarum litterarum diligenter attendat; et si habuerit in mandatis nomina illorum quos monuerit et citaverit, in eius subscriptione nominet et apponat ut melius iustitia facilius inveniatur. Quod si contrarium fecerit premissorum, penam decem solidorum nostro erario applicandam, quotiens peccaverit, in premissis incurrat.

CS. Montrodon 62.

25. Item ut persone monite et citate, suas si habeant rationes et defensiones iustas clarius ponere possint, de approbatione dicti venerabile capituli nostri, statuimus et ordinamus quos de quibuscumque monitoriis et citatoriis litteris detur copia et translatum completum sicut fuerit originale parti citate, ad expensas eiusdem, si petierit et eam habere voluerit, non ita confuse et abbrevia-

te datur quasi per omnes copia ipsarum litterarum quod vix potest percipi vel intelligi substantia ab eisdem. Contrarium vero faciens requisitus, penam decem solidorum pro qualibet vice incurrat, eo ipso erario nostro applicandam.

26. Loqui veremur et tacere non expedit quin facinora comissa corrigantur, relationeque veridica intelleximus quos sagiones seu nuntii iurati curie officialatus nostri Gerunde, avaritia seu ignavia super infrascriptis, exactiones illicitas fraude et machinationes in eorum comisso officio in maximum dampnum plurimorum et ipsorum sagionum animarum periculum et iacturam comittunt, quod quia aliqui ex eis litteras eis traditas ipsi sagiones seu nuntii alia tacendo, propria manu subscribunt, necnon loca quibus per clericos signantur poni per eos non permittunt, ut pedagia habeant que non merentur. Volentes igitur, quantum nobis est possibile, super hiis debitis providere, statuimus, de voluntate ipsius venerabilis capituli nostri, et ordinamus quod quisque sagio seu nuntius iuratus nostre curie officialatus Gerunde, que nunc est vel pro tempore fuerit, semel quolibet anno in principio anni iurate habeat ad Sancta Dei Evangelia quod bene, legaliter et fideliter se habeat in officio suo, et litteras cum fidelitate et veritate ei comissas procuret eorumque loca in quibus littere fuerint signatis, si forte in eis non contineatur, exprimere et nominare habeat requisitus; nec amodo dicti sagiones seu nuntii litteras propria scriptura signent. Quod si contrarium fecerint premissorum, a dicto officio perpetuo decernimus esse privatos. Et nichilominus quod talem signantes propria scriptura litteras predictas, canonica monitione premissa, excommunicationis sententiam incurrant, quam nos in hiis scriptis promulgamus, absolutione eorundem nobis tantummodo reservata.

CS. Cruïlles, 5.

De scribanis

27. Consuetudinem quacumque in scriptis contrariam, tanquam doloris machinationibus quas in hiis et aliis succrescente hominum malitia de die in diem, pontificalis nobis iniunctum exequendo officium, pululare conspitiis, iter vitantem volentes, quantum in nobis sit, a nostra diocese extirpari, et iura communia circa hec cautius providentia observari, de nostri venerabilis capituli consilio et assensu, statuimus et statuto nostro perpetuo ordinamus, quod nullus clericus, vel quivis alius nomine ecclesie, monasterii vel loci religiosi aut cuiuscumque prelati vel clerici aut religiose ecclesiasticeve persone, obtinens vel regens aliquam scribaniam vel quodcumque beneficium vel officium cuius pretexto possit vel habeat testamenta, aut instrumenta nuptialia, vel quecumque alia in formam publicam, aut etiam in mundum redigere, audeat vel attemp-

tet scripturam aliquam, non sue seu non sui regiminis tempore sumptam, etiam si eam in notis vel protocollis, aut quibusvis aliis scriptis alicuius sui precessoris vel predecessoris repperit in publicam formam, aut etiam in mundum redigere, nisi prius ordinarii iudicis huiusmodi scribanie in vel sub qua scriptura talis sumpta vel reperta fuerit, vel nostra, aut vicarii generalis vel officiali principalis nostri, in casu quo extra scribaniam aliquam vel per non habentem aut non regentem sacribaniam sumpta et reperta fuerit, ad id accedat auctoritas et consensus aliter enim conficiendo, seu in publicam formam aut etiam in mundum redigende in posterum scripture huiusmodi, volumus in iudicio ecclesiastico aut etiam temporali seu seculari, quod sub districtu vel iurisdictione exerceatur vel regatur ecclesie, fidem aliquam adhiberi. Conficientem vero seu in formam publicam aut etiam in mundum redigentem, deinceps aliter dictam scripturam si clericus fuerit, vel alius ab ecclesiastico foro aut etiam ecclesie iurisdictioni submissus, tanquam falsarium seu instrumenti vel scripture huiusmodi falsatorem decrevimus puniendum.

Cf. TH. MIERES, Consuetudines Dioecesis Gerunden. rub. *De test. et ult. volunt.*

De violariis clericorum

28. Quia sacro docemur eloquio negotiatorem clericum quasi pestem vitandum, negotiationem illam in clerico saltem beneficiato, vel in sacris ordinibus constituto, que peccuniam talis clerici per emptionem alterius annue pecunie sub vulgato nomine *violari* vel censualis mortui germinari satagit, pestifera reputantes, statuimus quod nullus clericus, religiosus vel secularis beneficium vel officium ecclesiasticum obtinens, vel in sacris ordinibus constitutus, per se vel alium emere vel emi facere, decetero audeat vel attemptet, directe vel indirecte, publice vel occulte, aliquos creditus vel certam pecunie summam annuam, ex contractu qui comitent in nostris civitate et diocese et dictis violarium vel censuale mortuum vocitatur, et quod quicumque talis clericus huiusmodi violarium vel censuale mortuum actenus emerit, contractum seu emptionem ipsius infra unum annum proximum dissolvat, penitus et retractet, nisi ad nostri cognitionem a dissolutione et retractatione huiusmodi excusetur. Contrarium vero faciens huiusmodi violarii et censualis mortui, sortem seu pretium et interesse seu annuos redditus eiusdem eo ipso amittat. Quod quidem pretium et interesse seu annui redditus dicti violarii et censualis mortui, ecclesie in qua talis clericus beneficiatus vel religiosus extetiret, et si beneficium vel officio careat ecclesie cuius parrochianus fuerit, vel monasterio in quo Deo Sancto dicaverit, eo ipso penitus acquirantur, ad nostra seu nostri vicarii cognitionem in utilitatem eiusdem ecclesie vel monasterii convertendi.

Fuerunt facte in dicta Gerundensi Ecclesia predictae due ultime constitutiones per dictum dominum Episcopum gerundensem, et publicatæ secunda die madii anno a Nativitate Domini M° CCC° L° nono, presentibus testibus venerabilibus fratre Bernardo sancti Stpehani de Balneolis, fratre Petro sancti Petri de Gallicantu Gerunde, Dei gratia monasteriorum abbatibus, et venerabilibus Poncio et Guillelmo de Sancto Vincentio, et Galcerando de Montecurvo, canonicis ecclesie gerundensis et pluribus aliis.

(*Add. i. m.*): Fuit Pasca dicto anno die XXI aprilis et dicta dies II^a madii fuit feria quinta sancte Synodi Ecclesie Gerunde.

(*Add. i. c.*): In quodam instrumento scripto in notis Raimundi Bruguera, quondam notarii Gerunde, continente venditione certe annue pensionis censualis ad XII denarios pro libra, factum per syndicos civitatis Gerunde, in quo ipsi venditores asserunt prefatum dominum Berengarium de Crudilliis, de consilio plurium in Sacra Pagina et periti canonico et civili professorum, determinaverat quod censualia ipsa ad dictus XII denariorum eodem pro libra contractu, erant iusta et absque peccato licita fuit, ac etiam dictum instrumentum sub die XIX novembris anno a Nativitate Domini M CCC LIIII. Et quia dicta constitutione fuit facta post dictum instrumentum dicta assertio venditorum falsissima approbatur.

Decretalium, V, XIX, 3.—Cf. Pragm^a. Petr. III an. 1355 (Const. y altr. Drets de Cat^a, IV, XV, 11).

29. Quia nonnulli clerici civitatis et nostre diocesis Gerundensis ecclesiarum, duo aut plura obtineant beneficia ecclesiastica, quorum quodlibet residentiam exigit personalem, nostro quod incumbat officio scire an beneficia ecclesiastica in ipsis civitate et diocesi nostre canonice teneantur, ea propter presenti constitutione²⁵ omnibus et singulis clericis cuiusvis status et conditionis existant, duo aut plura beneficia huiusmodi infra ipsas civitatem et diocesem nostras tenentes, dicimus et mandamus quatenus infra duos menses post editionem presentis constitutionis proxime computandos, quos ad infrascripta peremptorie eis et cuilibet eorum assignamus, coram nobis fidem faciant legitimam de titulis si quos habent, quibus eis sit licitum ea insimul retinere, alioquin lapso ipsorum duorum mensium spatio, contra clericos ipsos, preterquam illos qui talia auctoritate dispensationis a nobis inde obtente, obtineant beneficia, quibus per presentem constitutionem in aliquo derogari nolumus, nec dispensationes inde per nos eis iam factas revocari, nos ad privandum illos et singulos qui duo aut plura beneficia obtinuerint sine dispensatione nostra procedemus iustitia mediante.

CS. Castellnou 5—CS. Montrodon 1.

²⁵ Presentem constitutionem.

De absentantibus se sine licentia et de facientibus servitium pro absente

30. Ceterum cum propter officium detur beneficium, nullique sit licitum clerico se preter sui maioris expressam licentiam, vel legitima exigente causa a suo beneficio personalem requirente residentiam aliquatenus absentare, ea propter de consilio venerabilis nostri capituli huius presentis constitutionis edicto, statuimus ne aliquis prelatus, clericus, religiosus, aut secularis cuiusvis status aut conditionis seu prehemientie existat a suo monasterio, officio, ecclesia, aut beneficio residentiam personalem ut premittitur requirente, se decetero aliquatenus non absentet, a nobis licentia se inde absentandi primitus non obtenta, et dimisso ad nostri cognitionem in monasterio, officio, ecclesia, seu beneficio, servitore ydoneo, qui servitium et officium debitum faciat pro eodem. Contrarium vero facientem, si prelatus fuerit quinquaginta librarum, si vero prior conventualis, viginti quinque, si autem rector aut clericus beneficium seu officium habens et quicumque pro absente servitium vel officium preter nostram licentiam inde faciens, quinque librarum Barchinone, penas ipso facto incurrere volumus, per nos in pios usus convertendas, aut nostro erario applicandas. Statuentes nichilominus et huiusmodi statuti serie expresse mandantes universis et singulis prelatiis, prioribus, et aliis in dignitate constitutis, et rectoribus et clericis quibuscumque dignitates, beneficia seu officia in ipsis civitate vel diocesi obtinentibus, et a suis monasteriis, ecclesiis, beneficiis et officiis, preter nostram licentiam absentibus, ut infra duos menses post presentem diem in antea subsequentes, ad ipsa earum monasteria, ecclesias, beneficia, et officia redeant personalemque residentiam in eis faciant prout decet; alioquin a perceptione fructuum, redditum, proventum et iurium suorum, ex tunc et in antea donec premissa compleverint, noverint se suspensos, per nos in pios usus, et in utilitatem monasteriorum, officiorum, ecclesiarum et beneficiorum huiusmodi convertendorum, nisi interim iustam legitimam causam absentandi se inde hostenderint et probaverint coram nobis.

Fuerunt facta et publicate in plena Sinodo per dictum dominum episcopum in Gerundensem Ecclesiam celebrata XVI^a die aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o Sexa[gesimo] presentibus testibus venerabilibus fratre Bernardo sancti Stephani Balneolarum, fratre Francisco sancti Felicis Guixellense, Dei gratia monasteriorum abbatibus, venerabili Petro Ferrarii presbitero de capitulo, Philippo de Palatio, clerico Gerundense et pluribus aliis.

CS. Castellnou 1.—CS. Montrodon 1.

Còdex T. 121, fol 82, Arxiu Diocesà de Girona.

ENNEC DE VALTERRA (1362-1369)

El seu pontificat és un dels més breus, però ha deixat molt de record en l'aspecte jurídic. Es possessionà de la Seu de Girona els darrers mesos de l'any 1362 i, per tant, no pogué començar els seus sinets diocesans fins el 1363. Les seves constitucions, en el còdex T-119 de l'Arxiu Diocesà, són inserides a continuació de les tarraconenses dels anys que el precediren.

Al foli 77 de l'esmentat manuscrit hi ha un grup de set decrets sense rúbrica, però amb títol posat pocs anys després de l'inserció d'aquells, que diu *Sequentes novem constitutiones sunt antique et in reliquarum subsequentium editione totaliter annullate. De tempore domini Eneci Dei gratia episcopi Gerundensis*. Aquestes set constitucions primeres no porten data i, a continuació d'elles, segueix un ample espai en blanc, sens dubte reservat per a una inserció que no s'arribà a fer. Com que, després de l'espai en blanc, apar, com veurem, una constitució datada concretament de l'any 1365, les set abans esmentades poden correspondre al sinet de 12 i 13 d'abril de 1363 o al de 3 i 4 d'abril del 1364; també caldria fixar en un d'aquets sinets una constitució del mateix bisbe Valtorra no inserida en la col·lecció, a la qual fa referència la de l'any 1365 que la deixà sense efecte.

Al foli 78 vº figura, sota la rúbrica *De non intrando monasteria monialium*, una vuitena constitució, que la nota de publicació posada més tard atribueix a un sinet celebrat el 15 de març de l'any 1365, cosa que no podríem admetre sense reserves, car aquell any els dies sinodals, dimecres i dijous de la dominica *In albis*, s'escaigueren el 23 i el 24 d'abril. No creiem que l'inexactitut sigui precisament en l'indicació de l'any. En tot aquest pontificat, la tercera i quarta *feriae post dominicam In albis*, mai no coincidiren amb el 15 de març. Amb tal datació, trobaríem un sinet anticipat a la vigília del tercer diumenge de Quaresma; per tant, és gairebé segur que l'errada sigui en el dia i el mes.

Al mateix foli 78 vº segueixen altres tres constitucions, referides al sinet del 1367, promulgades el dijous dia 29 d'abril d'aquell any. Excepcionalment, apar registrada al *Liber notularum* d'aquell any.²⁶ El text

²⁶ *Liber Notularum* 48, fol. 149. Arxiu Diocesà de Girona.

d'aquell registre coincideix del tot amb el de la col·lecció canònica, llevat d'algunes petites variants ortogràfiques que no mereixen la pena de llur esment en una edició crítica; en la nostra publicació seguim l'integritat de l'assentament del *Liber notularum*, que ens explica la fase del consell amb el Capítol. Però també donem la capçalera i la cloenda de l'inserció d'aquestes constitucions en la miscel·lània canònica, on hi apar la publicació en el sinet.

A mes de les constitucions que deixem esmentades, el dijous 29 d'abril mateix d'aquell any 1367, *in plena sinodo*, es publicaren 11 constitucions del concili provincial presidit per l'arquebisbe Pere de Clasquerí i celebrat a Tarragona el 13 de febrer, que són als folis 45 vº-49 vº del còdex T-119. El bisbe Valterra, en el sinet, a continuació de la publicació de les tarraconenses, atorgà 40 dies d'indulgència als seus diocesans que practiquessin els actes de pietat recomanats per la primera d'aquelles constitucions conciliars. El fet de la constància expressa de la publicació i el de que en la nostra colecció canònica hi constin també les votacions i reserves dels pares conciliars, que no es troben en les edicions tarraconenses, els hi dona un doble interès, que ens mou a inserir-les en la present edició.

La tasca més important d'Ennec de Valterra, fou la compilació de les sinodals precedents, promulgada el 20 d'abril, segona jornada del sinet de l'any 1368. Aquesta nova col·lecció vé inserida al còdex T-119 de l'Arxiu Diocesà de Girona, des del foli 81 vº fins el 102. Consta de 44 constitucions i un proemi; en aquest explica els motius de la seva redacció que foren, principalment, posar al dia totes les constitucions sinodals de la Diòcesi de Girona, tan les fetes pel mateix bisbe Valterra com pels seus predecessors, per tal de resoldre dubtes, prolixitats i incerteses. Amb aquell aplegament en un sol cos, restaven sense efecte i anul·lades les redaccions anteriors; romanien, però, en vigor, les constitucions roborades amb jurament, les confirmades per la Seu Apostòlica i els costums lloables de l'Església de Girona. No coneixem els autors materials de la seva redacció; el proemi diu només que les constitucions han estat *cum nostro Capitulo diligenter recognitas, ac cum maturitate pensatis fructuosum effectum earum statuantes*, afegint que es promulguen *in sancta Sinodo constituti, de consilio et assensu dicti nostri Capituli*. I a l'acabament consta que *Fuerunt publicate hec constitutiones in sancta Synodo Ecclesie Gerundensis, XXª die mensis aprilis anno a Nativitate Domini Mº*

CCC° LX° octavo, reiterant que sunt per decretum et mandatum predicta revoke omnes alie precedentes.

La compilació recull fonamentalment la sèrie de constitucions sinodals del bisbe Arnau de Montrodon que, en alguns moments, segueix en llur mateix ordre d'inserció, adaptant-hi les de Berenguer de Cruïlles; les sinodals anteriors són més escasses. Alguns capítols serveixen la mateixa redacció de les constitucions sinodals recollides, altres són refundicions i adaptacions i alguna és reformada. Cada constitució hi ve precedida de la seva rúbrica, observant que, de les antigues, moltes venen refoses en una sola i algunes passen a simple paràgraf de les de la mateixa matèria.

El conjunt no disposa d'una sistemàtica perfecta ni molt menys. Una exacta distribució de les constitucions per matèries, ben ordenada en llibres i títols i esment de procedència, no la començarem a veure en els reculls sinodals de Girona fins als inicis del segle XVII.²⁷

El bisbe Valterra fou traslladat a la Seu de Segorb a començaments de l'any següent, 1369 i, més endavant, fou arquebisbe de Tarragona. El seu pontificat a Girona, fou certament curt i ple d'incidents. però deixà aquesta compilació, que es la primera que es feu a la nostra diòcesi. Aquesta fita clou una etapa de les de la nostra història canònica, amb la que donem fi al nostre treball.

*Sequentes novem constitutiones sunt antique et in reliquarum
subsequentium editione totaliter annullate*

De tempore domini Eneci Dei gratia episcopi gerundensis

1. Cum in sacris canonibus sit inhibitum quod nullus possit curam animarum comitere nisi solus episcopus vel cui ipse delegaverit, ordinamus quod nullus abbas, prior, prepositus vel quicumque alius in dignitate, personatu vel officio constitutus, curam comitat animarum in aliqua parrochia, quantumcum-

²⁷ Ens referim a la compilació que manà publicar el bisbe Arévalo de Çuaço l'any 1606. V. l'epígraf b) de la relació d'edicions del capítol I d'aquets treball. L'acord de fer-la es prengué al sinet de l'any 1605, comissionant els clergues Jaume Vinyals, Rafael Cols, Jaume Felip Gibert i Jaume Salamó, que enllestiren la tasca el 3 de gener del 1606, amb el notari del vicariat Francesc Planes. Aprofitaren la compilació d'Enec de Valterra, però procuraren identificar, en quant els fou possible i no sempre amb prou exactitud, les procedències de les constitucions.

que sit sibi subiecta; si quis autem predictorum curam animarum decetero committere attemptaverit sine nostra licentia spetiali visa ad XV dies, iuxta constitutionem predecessoris nostri que incipit *Preterea attendentes*, vel nisi alius super hoc privilegiatus existat, de quo privilegio infra mensem a die publicationis presentis constitutionis fidem facere teneatur, ipsum ex tunc ut ex nunc, eum ipso facto excommunicamus. Et nichilominus recipientes curam a talibus preter divinam ultionem quam pro deceptione animarum sibi traditarum incurrere merentur, ipsum ab exercitio cure suspendimus tamdiu donec de commissis puniatur, et de novo a nobis cure exercitium obtinuerit.

CS. Montrodon, 23.

2. Item cum dispensationem super pluralitate beneficiorum obtinende sint ambitiose nec in merito restringende, idcirco inherentes constitutioni predecessoris nostri qua cavetur quod habentes duo vel plura beneficia infra duos menses tenerentur facere fidem de titulis beneficiorum suorum vel de dispensatione si quam habent, verumtamen post dictam constitutionem multi duplicia beneficia obtinuisse noscuntur, mandamus quatenus non solum de titulis beneficiorum vel dispensationibus, si quas habent, verum etiam de possessoria suorum beneficiorum omnes beneficiati teneantur nobis fidem facere, si quam a nobis vel a predecessoribus nostris habuerint, docentes etiam qualiter de manu exsecutorum eis datorum realem possessionem habentur. Et si quis in premissis negligentes fuerint vel fidem de possessione sua et titulo non fecerint infra mensem, eo ipso ipsum vel ipsos iuris auctoritate, tanquam intrusii ius si que ad hec in illo beneficio propria auctoritate occupato amittatur.

CS. Montrodon, 1.

3. Item mandat dominus episcopus quod nullus principalis curatus exerceat curam animarum, nisi habeat licentiam cum littera a domino episcopo vel eius vicario, volentes tamen quod constitutio de comitenda cura ad XV dies a predecessore nostro edita, in sua maneat roboris firmitate.

CS. Montrodon, 23.—CS. Cruïlles, 30.

4. Licet super portatione armorum provisum fuerit per bone memorie Arnaldum et Berengarium predecessores nostros, verumtamen quia in executione dictarum constitutionum non servatur effectus immo, quod deterius est, clerici tam in sacris ordinibus constituti quam alii, in vilipendium dictarum constitutionum, cessare recusant a portatione armorum, set quod peius est in conspectu prelati, tam in ecclesia quam extra, necnon in palatio episcopali publice portare non verentur; volentes dictas constitutiones plene sortiri effectum, ordinamus

quod aliquis clericus in sacris ordinibus constitutus decetero non audeat arma publice portare, excepto causa iusti timoris, vel itinerando extra civitatem, de quo timore nobis fidem faciat veridicam et non fictam, et tunc de licentia nostra deffensionis arma concedatur, alias contrafacientes non solum perdant arma set XX^{ti} solidorum penam inminenter incurrant, sine spe misericordie, maxime in presentia nostra cum illos contingat introyre.

CS. Montrodon, 24.—CS. Cruïlles, 2.

5. Statuimus et ordinamus et sub pena privationis mandamus quod omnes obtinentes beneficia quibus certus ordo est annexus, qui a die colationis sibi facte, promoti non fuerint infra mensem, teneantur nobis ostendere an infra annum quo adepti sunt promissionem se fecerint ad ordines quos requirit suum beneficium promoveri; monentes primo, secundo, tertio et perempte, omnes et singulos qui de cetero in nostra diocesi beneficia obtinuerunt in quibus certus ordo requiritur, quod infra annum a tempore adepti possessionis, sub pena privationis, se faciant ad dictos ordines promoveri.

Sabinen. 19.—CS. Castellnou, 10.

6. Qui secundum iura mendicantes, predicationibus et confessionibus audiendis deputandi, in scientia debent esse sufficientes, et per suos maiores antequam dictis predicationibus et confessionibus se exponant, nobis presentare debeant; idcirco statuimus quod aliquis curatus non recipiat aliquem de ordinibus mendicantium ad predicandum vel confessiones audiendum sine litteris nostris, aliter contrarium facientes, penam L solidorum incurrant nostro erario applicandam.

Cf. Wernz, F. X., *Ius Decretalium*, III, 31.42.

7. Item statuimus quod fiat oratio continue in missa maiori per quamlibet parrochiam pro pace dicendo officium, prout in talibus actenus extitit ordinatum.

De non intrando monasteria monialium

8. Considerantes, nos episcopus gerundensis, quod dudum revocavimus sententias excommunicationis latas per constitutiones sinodales contra intrantes monasteria monialium nostre diocesis, ex qua revocatione plura scandala provenerunt, presertim circa infrascripta, ideo volentes futuris periculis et scandalis obviare, de consilio et assensu nostri venerabilis capituli, constituimus et ordinamus quod aliquis homo, clericus secularis, vel religiosus, seu laycus, cuiuscumque status, gradus seu conditionis existat, de cetero non audeat esse vel intrare intus aliquod monasterium monialium nostre diocesis, causa hospitandi,

comedendi, bibendi, vel iacendi, de die vel de nocte, publice vel occulte, aliquin contra contrarium facientes excommunicationis sententiam promulgamus, a qua absolvi non possint per aliquem, preterquam in mortis articulo, nisi de nostra vel vicarii nostri licentiam specialem. Et nichilominus quod abbatisse, priorisse, administrices et quecumque alie moniales eorundem monasteriorum que aliquos receperint vel admiserint ad predicta, vel aliquod eorundem eidem excommunicationis sententie volumus subiacere, mandantes universis et singulis clericis nostre diocesis quod presentem constitutionem legant, et publicent, et denuntient quilibet in sua parrochia, per duos dies dominicos continuos vel festivos ne per aliquem ignorantiam valeat allegari.

Fuit publicata in Sinodo plena celebrata in ecclesia Gerundense XV die mensis martii anno a Nativitate Domini M CCC LX quinto, presentibus me Nicholao Figuera clerico et notario publico ipsius domini Episcopi Gerundensis, et testibus videlicet Petrus de Podio et Iohannes Ianerii clericis ipsius Ecclesie Gerundensis beneficiatis, et pluribus aliis in maxima copia congregatis.

CS. Cruïlles, 20.

Ms. T-119, fols 77-78 v., Arxiu Diocesà de Girona

Noverint universi quod anno a Nativitate Domini M CCC LX septimo, die iovis XXIX mensis aprilis qua sancta Sinodus fuit celebrata in kathedrali ecclesia gerundense, reverendus in Christo pater et dominus Enecus, Dei gratia episcopus gerundensis, de consilio et assensu honorabilis Capituli Ecclesia Gerundensis, more solito ad trinum tactum cimbali convocati et congregati in Thesauraria ipsius ecclesie, in quoquidem capitulo interfuerunt capitulariter venerabiles et discreti viri domini Guillemus de sancto Vicentio canonicus, Raymundus Alberti, Bernardus Olive et Petrus de Montecurvo, presbiteri de ipso Capitulo, quorum consensum ego Nicolaus Figuera clericus et notarius publicus ipsius domini episcopi recepi et in editione et publicatione constitutionum et ordinationum infrascriptarum una cum testibus inferius nominatis presens fui, fecit et ordinavit ac edidit et statuit, et etiam per me dictum notarium etiam in plena Sinodo immediate celebrata in prefata ecclesia legi, publicari et denuntiari fecit et mandavit constitutiones et ordinationes sequentes:

9. Cum causa ex constitutione domini Arnaldi bone memorie predecessoris nostri, quam ex laudabili et approbata consuetudine, annis singulis quarta feria post dominicam *In albis* in nostra Gerundensi ecclesia Sinodus celebretur et debeat celebrari, ad quam prelati et clerici nostre diocesis venire tenentur et aliqui ex eis temere venire non curent, et ob hoc incurrunt excommunicationis sententiam et alias penas peccuniarias in statuto domini Berengarii bone memorie

predecessoris nostri contentas, et subsequenter irregularitates et alia pericula animarum quibus in quantum possumus volumus obviare. Idcirco de consilio et assensu nostri venerabile Capituli, statuimus et ordinamus quod omnes et singuli prelati et clerici dicte nostre diocesis presentes et futuri qui ad predictam Sinodum venire sunt seu erunt astricti, ad dictam quartam feriam pro dicta Sinodo celebranda conveniant, quos omnes et eorum singulos tenore presentis statuti nunc pro tunc vocamus et admonemus, ac in virtute sancte obedientie et sub infrascripta pena iniungimus et precipimus ut annis singulis dicta quarta feria personaliter intersint in dicta Sinodo celebranda, nisi fuerint legitime prepediti, de quarum prepeditione ante celebrationem Sinodi per aliquod saltem duos dies nobis faciant promptam fidem. Alioquin inobedientem seu inobedientes huiusmodi nostre monitionis et mandati, si abbas, viginti, si prior, seu prepositus vel aliter prelatus existat, XV librarum, si autem clericus curatus, quinquaginta solidorum Barchinone, penam quam eis et eorum cuilibet de presenti imponimus incurrere volumus ipso facto, nostro erario applicandam quotiens comittatur. Sententiam autem excommunicationis in dicto statuto prolatam penitus tollimus, levamus et revocamus.

CT. Albalat an. 1240.—CS. Montrodon, 12, 19, 43.—CS. Cruïlles, 11.

10. Item quod quilibet clericus qui venerit ad Sinodum intersit dicta quarta feria et quinta feria sequenti in missa et in sermone; aliter incurrat penam quinque solidorum applicandam equis partibus nostro erario et operi nostre Ecclesie Gerundensis.

11. Quoniam constitutio per bone memorie dominum Arnaldum predecessorem nostrum edita qua cavetur quod quilibet clericorum curam animarum habentium diocesi gerundensi prout ad septimanam vel officium suum pertinet, significet nobis aut procuratori nostro omnes venditiones, permutationes, obligationes et quascumque alias alienationes hactenus factas de decimis infra suam parrochiam, infra unum mensem, ac etiam in postea faciendas infra unum mensem a tempore quo venditiones, permutationes, obligationes et alienationes fiant in antea numerandum; negligenter et male extitit observata et etiam observatur, ex quo proveniunt et insurgunt pericula animabus multorum dictas decimas sine firma et minus debite possidentium, et dampna seu preiudicia nobis et nostre dignitati episcopali, que sine temporalibus consistere diu non potest. Et insuper delictum inobedientie dictorum clericorum predictae constitutionis et mandata transgressorum impunitum sepius omittatur. Ideo volentes circa premissa providere et predictam constitutionem firmiter roborare, de consilio et assensu nostri venerabilis capituli, predictam constitutionem innovantes,

constituimus et ordinamus, et in virtute sancte obedientie precipimus et mandamus, quod quilibet clericus curatus diocesis gerundensis, prout ad septimanam vel officium suum pertinerit ad expensas nostri significet nobis aut procuratori nostro omnes et singulas venditiones, permutationes, et quascumque alias alienationes dictarum, secundum modum et formam superius expressos.

De quibus omnibus dictus dominus episcopus mandavit et requisivit fieri unum et plura publicum et publica instrumentum et instrumenta, per me Nicholaum clericum et notarium publicum supra et infra scriptum, que fuerunt acta die, loco et anno predictis, presentibus et ad premissa vocatis pro testibus honorabili et providenti viro domino Bernardo de Brugerolis archidiacono de Silva, et discreto Bonanato de Ponte, presbitero beneficiato in Ecclesia Gerundensis.

CS. Montrodon, 65.

Liber notularum 48, fol 149; Arxiu Diocesà de Girona

Die iovis XXIX^a mensis aprilis que die fuit celebrata sancta Sinodus in Cathedrali Ecclesie Gerundense, reverendus in Christo pater et dominus domnus Ennecus, Dei gratia episcopus gerundensis, cum consensu sui honorabilis Capituli, more solito convocati et congregati, cuius consensu ego Nicholaus Figuera clericus et notarius publicus ipsius domini episcopi recepi et in editione et publicatione constitutionum infrascriptarum presens fui, fecit et ordinavit ac edidit et per me dictum notarium etiam in plena Sinodo legi, publicari et denuntiari fecit et mandavit constitutiones seu ordinationes tres inferius proxime insertas, presentibus et vocatis ac rogatis pro testibus honorabili et prudenti viro domino Bernardo de Bruguerolis archidiacono de Silva, et discreto Bonanato de Ponte presbitero beneficiato in Ecclesia Gerundense, anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LX° septimo. Tenor vero ipsarum trium constitutionum est ut sequitur:

(Segueixen a continuació les tres constitucions sinodals que venen transcrits en el document que precedeix).

Omnes supradicte constitutiones sunt antique, licet per dictum dominum Enecum fuerint edite, tamen per alias subsequentes per eundem de honorabili capituli consensu editas sunt, vel, revocate, vel de novo edite, ut in earum prosecutione apparet.

Ms. T-119, fol 78 v.; Arxiu Diocesà de Girona

In nomine Dei, amen. Fuerunt publicate die sabbati XIII^a die februerii anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LX° septimo, in Concilio Terracone celebrato.

Ad muneris Metropolitani nobis desuper officium disponente domino, licet inmeriti evocari, circa curam ecclesiarum, monasteriorum, ac priorum locorum,

solercia reddimur indeffesa solliciti ut iuxta debitum eiusdem pastoralis officii ipsorum occurramus dispendiis et divina cohoperante clementia animarum profectibus salubriter intendamus. Scita igitur sanctorum patrum ac sacra precepta apostolica specialiter nobis facta de presenti concilio celebrando, devote ac humiliter exequentes ad laudem Divini Numinis, clerici populi que profectu, constitutiones ac ordinationes subscriptas, nos Petrus miseratione divina sancte Tarrachone Ecclesie archiepiscopus, sacro aprobante Concilio, ordinamus:

In primis ad divinum explendum obsequium reverentiam tam debitam quam devotam sacratissimo Ihesu Christi Corpori inpendendam celestemque iram placandam, ac Dei misericordiam facilius obtinendam, cupientes clerum et populum donis spiritualibus propensius animare, universis et singulis Christifidelibus in Terrachone provinciam constitutis que Eucaristiam que ad infirmos pro comunicando deferatur associaverint eundo, ac ad ecclesiam redeundo, quadraginta dies de iniunctis eis penitentiis pro qualibet vice seu actu huiusmodi predictorum et subscriptorum misericorditer in Domino rexalamus. Quam quidem remissionem et indulgentiam ad illos etiam extendi volumus qui, cum pulsatur in ecclesiis squilla pro sacratissimo Corporis Christi elevatione, flexis humiliter genibus devote oraverint ac magnificaverint nomine Dei. Necnon ab illos qui prolatis in canone misse verbis *gratias agamus etc.*, flexis genibus verba protulerint humiliter infrascripta: *Domine Ihesu Christi fili Dei vivi, meritis tue sacratissime passionis miserere michi peccatore*. Ad premissas remissiones et indulgentias concedendas in suis diocesibus venerabiles fratres nostros episcopos in Domino exortantes et ut ad predicta clerus et populus facilius inclinentur, et ne ignorantia super ipsis pretendi valeat, presentem constitutionem bis in anno scilicet in festo Nativitatis et sancte Ressureccionis Domini in ecclesiis cathedralibus et aliis curatis toties provincie per rectores et perpetuos vicarios seu locatenentes eorundem in virtute sancte obedientie perpetuo precipimus cum maior multitudo populi ad divina convenerint publicari.

[F]raudes commissas ac hactenus de medio extirpare ac comittendas in posterum precindere quantum Deo actore poterimus satagentes, presenti constitutione perpetuo valitura sanximus ut nullus vicarius generalis officialis principalis noster vel venerabilium sufraganeorum nostrorum causas quas iure ordinario et gratis absque ullo salario tenentur decidere, in fraudem partium vel aliorum quorum intersit deleget, quod si secus egerit, ipso facto excommunicationis se noverit sententiam incurrisse. Prohibentes insuper ne in causis predictis posito quod iuste eas possent comitere pro neutra partium officium advocationis assumant, quod si fecerint officio qui tunc presidebunt cum infamia, ultra iuris penas contra tales editas perpetuo sint privati et effectum inhabiles ad alia officia similia obtinenda.

Episcopi Gerundensis et Vicensis concedunt hanc sub certis conditionibus, contradicunt archidiaconus Dertusensis pro episcopo, Bernardus Vidimi et Iohannes de Berga pro episcopo Valentie.

[N]on decet causas ecclesiasticas per personas laicas pertractari. Statuimus quod in curiis nostra et subfraganeorum nostrorum non constituentur seu ponantur ut sint decetero dechani officiales foranei procuratores fiscales nisi presbiteri, vel saltem simpliciter tonsurati, de quibus veresimiliter presumatur quod debeant ad sacros ordines promoveri, quod si secus actum seu ordiuatum extiterit processus qui cum predictis fient, ipso facto absque exceptionis, ope careant viribus et effectū.

Contradicit episcopus Vicensis.

Sacro Concilio approbante statuimus ut nullus rector seu vicarius vel quisvis alius notarius seu locum tenens rectoris, vicarii, seu notarii cuiuscumque ecclesie, loci seu parrochie nostre diocesis et provincie Terrachone, aut alia quecumque persona ecclesiastica vel etiam secularis notula seu notulas aut protocollum seu protocolla notularum ipsius ecclesie, loci seu parrochie instrumentum seu instrumenta, aut quamcumque aliam scripturam publicam quod vel que idem notarius vel locum tenens notarii tenere debeat, extra fines aut terminos loci seu parrochie aut notarie ipsius extrahat seu extrahi faciat quovismodo, absque nostra vel venerabilium fratrum nostrorum aut vicariorum seu officialium nostrorum vel eorum, vel aliorum prelatorum dominorum scribaniarum speciali licentia et permissu. Quicumque autem huiusmodi prohibitionis seu statuti temerarius extiterit violator, excommunicationis sententiam ipso facto incurrat, a qua absolvi nequeat, nisi prius ecclesie loco seu parrochie ipsi et passis inde iniuriam sive dapna integre satisfecerit arbitrio nostro vel dictorum suffraganeorum nostrorum, aut vicariorum seu officialium nostrorum vel eorum, de transgressione huiusmodi nichilominus puniendus.

Quia nonnulli domini temporales, baiuli vel officiales eorum, in locis in quibus scribanie sunt et fuerunt hactenus ecclesiarum, ab aliquibus citra temporibus postquam iurisdictione dictorum locorum civilem vel criminalem iidem domini temporales emerunt, iura ad dictas ecclesias, scribanias vel rectores ipsarum vel ad alias personas ecclesiasticas ratione instrumentorum et aliorum scripturarum pertinentia in fraudem et detrimentum predictorum rectorum et ecclesiarum ut aliarum personarum ecclesiasticarum permittunt seu usurpare nituntur faciendo in registris suis vel suorum officialium scribi inventaria, contractus et alia de quibus erant per dictos rectores seu eorum vicarios vel alias personas ecclesiasticas instrumenta publica facienda propter quod evidenter diminuti fuerunt et diminuuntur redditus, proventus et emolumenta ad dictos rectores et ecclesias et personas ecclesiasticas alias pertinentes talia deinceps

sub excommunicationis anathemate quam contrarium faciens ipso facto incurrat fieri prohibemus, a qua absolvi nequat donec de dampnis eisdem ecclesiis et rectoribus ad arbitrium diocesani huiusmodi usurpantis vicarii generalis, vel officialis principalis ipsius fuerit plenarie satisfactum. Sciantque prefati domini temporales, baiuli vel oficiales predicti, se ad restitutione dampnorum iam per eos illatorum eisdem ecclesiis et rectoribus teneri si divinam evitare cupiunt ultionem.

Cum nullus in alienam segetem ponere debeat falcem suam, approbatione huius sacri Concilii quoscumque notarios vel scribas publicos qui in locis in quibus notarie seu scribanie ad prelatos, abbates, ecclesias vel rectores eorundem pertinent instrumenta, testamenta, vel quoscumque alios contractus deinceps receperint, excommunicationis vinculo innodamus, nisi ea fecerint de expressa licentia cuius de qua apparuerit eorundem instrumentaque et alia sic confacta careant roboris firmitate; nostre tamen intentionis existit quod notarii nostri archiepiscopi et venerabilium sufraganeorum nostrorum et capitulorum ecclesiarum cathedralium in locis predictis utantur prout hactenus est fieri consuetum.

Contradicit prepositus Minorisse ad C. Item etc.

[Q]uia rey evidentia docuit plura sensuality et redditus beneficiorum ecclesiasticorum in toto aut in parte fuerunt perdita et alienata, redditus diminuti et iura alia defraudata, propter presidentium suis beneficiis incuriam, seu per mortem. Ideo, sacro approbante Concilio, statuimus et ordinamus quod omnes prelati et alie persone ecclesiastice tempore ad inspiscende possessionis suorum beneficiorum faciant inventarium de omnibus inventis seu repertis in hospitiiis, castris, seu aliis locis suarum dignitatum, officiorum seu beneficiorum, sive sint instrumenta, libri, capibrevia facere teneantur infra sex menses a tempore pacifice possessionis adepti, et obtinentes nunc ipsa beneficia infra annum a presenti die [in] antea computandum, habeant capibreviare in quibus quidem capibreviis ponantur seu designantur specificice eorum redditus, censuality et alia iura universa nomina facientium censuality et confrontationes proprietatum que sunt dictis dignitatibus et beneficiis obligata. Et dicta inventarium, capibrevia et alie scripture publice ponantur et conserventur infra alium mensem inmediate sequentem in aliquo certo loco et securo per eorum diocesanum episcopum et eius capitulum deputando. Quod si contra premissa seu eorum aliquod actum fuerit per aliquem seu omissum ad sui superioris arbitrium puniatur.

Contradicit procurator abbatis de Galligantu propter brevem terminum.

[Q]uia fraus et dolus nulli debet patrociniū impertiri, statuimus quod contrahentes alicuius parrochie aut abbatum seu aliarum personarum ecclesiasticarum ad quas seu quem competit publica conficere instrumenta vel alios quoscumque contractus seu obligationes recipere ad conficiendum instrumenta

per rectorem vel alium quemcumque notarium, ut in alia parrochia predicta instrumenta recipiant non inducant excommunicationis sententiam ipso facto si secus actum extiterit incursuri a qua nullatenus absolvantur nisi ecclesie rectori seu dempnum passo de salario quod erat eidem debitum si instrumenta vel contractus huiusmodi recepisset fuerit plenarie satisfactum.

[A]busum qui in aliquibus locis Terrachone provincie inolevit per quem fuerat introductum quod ecclesiastici iudices in apellationibus ab eis emissis nimis prolixos apostolos seu litteras dimissorias in gravamen et detrimentum appellantium concedebant, penitus detestantes talia decetero fieri per prelatos officiales vel iudices ad quos premissa concedere pertinent, sub obtestatione divini iudicii et in virtute sancte obedientie, fieri prohibemus.

Contradicunt Gerundensis et Vicensis episcopi.

[D]enique quia in Concilio per nos celebrato anno Domini M° CCC° LX° in constitutione que incipit *Desidie etc.*, fuerat ordinatum quod rectores et alii notarii ad quos pertinet in protocollis vel cedula contractus scribere largo modo sine *etcetera* et quod eis instrumentorum salaria taxarentur, taxationem prefatam remittimus ad ordinarios in suis diocesibus per se vicarios vel officiales suos debite faciendam.

Contradicunt prepositus Minorisse.

Grandia dampna et pericula que ecclesiis, monasteriis et aliis piis locis prelati et personis ecclesiasticis obvenerunt hactenus et in presentiarum obveniunt in provincia Terrachone diabolica instigatione quorundam qui de Christi patrimonio sublimati detestantes ascribi vitam elegerunt ducere laicalem tollere affectantes, sacro approbante Concilio, statuimus quod quibusdam decetero in canonicum cathedralis ecclesie assumptus fuerit, ne a statu retrocedere valeat clericali infra annum a die pacifice possessionis adempte computandum postquam ad legitimam etatem pervenerit ad ordinem subdiachonatus saltem legitimo impedimento cessante se faciat promoveri, alias extunc canonica quam ademptus fuerit sit ipso facto privatus, alii pro illos ad quos collatio pertinuerit libere conferenda.

Contradicunt Bernardus Urdi pro Capitulo Barchinone, Iohannes Mercerii pro Capitulo Urgellensi, et archidiachonus Impuriarum.

12. Die iovis vicesima nona mensis aprilis, anno a Nativitate Domini M° CCC° LX° septimo, in qua die sancta Sinodus fuit celebrata in Kathedra ecclesia Gerundensi, in plena Sinodo fuerint publicate undecim superius proxime inserte constitutiones terraconenses per me Nicholaum Figuera clericum et notarium publicum ipsius reverendi domini episcopi. Et idem dominus Episcopus ibidem etiam in sua diocesis universis et singulis Christi fidelibus que omnia et singula fecerint et compleverint contenta in prima ipsarum constitutionum

incipienti *In primis ad divinum explendum obsequium etc.*, pro qualibet vice seu actu contentorum in ipsa constitutione quadraginta dies indulgentie de iniunctis penitentiis misericorditer in Domino relaxavit. Presentibus et ad hec vocatis testibus discretis Petro de Podio et Petro de Ecclesia presbiteris beneficiatis in Ecclesia Gerundensi et pluribus aliis.

Còdex T-119, fol 45 v.-49 v.; Arxiu Diocesà de Girona

* * *

CONSTITUTIONES

PER REVERENDUM IN CHRISTO PATREM ET DOMINUM DOMNUM ENECUM DEI GRATIA EPISCOPUM GERUNDENSEM FACTE

Creator omnium in sapientia cuncta disponit, ideo prelatos et presidentes in orbe posuit, ut circa morum correctionem, et subditorum utilitatem labore fructuose intendant, quequidem reformatione, declaratione ac editione salubrium statutorum et eorum observatione consistere plurimum dinoscuntur. Unde nos Enecus miseratione divina episcopus Gerundensis, volentes prolixitatem, perplexitatem et incertitudinem que in constitutionibus Ecclesie Gerundensis, tam per predecessores nostros quam per nos factas, videbantur innesse quantum possumus resecare, et subditos nostros certos reddere quas habeant observare, ipsis cum nostro Capitulo diligenter recognitas ac cum maturitate pensatis fructuosum effectum earum sumentes, ordinavimus et statuimus, ac etiam ordinamus, constitutiones in hoc volumine comprehensas et in sancta Synodo constituti de consilio et assensu dicti nostri Capituli, cassantes omnes alias constitutiones materiam istarum tangentes hactenus factas, decrevimus et mandamus istas, et non alias, haberi pro constitutionibus ecclesie et diocesis Gerundensis. Intentionis tamen nostre non existit constitutiones iuramento vel confirmatione apostolica roboratas seu laudabiles et approbatas consuetudines, et observantias ipsius Gerundensis Ecclesie, istis constitutionibus non contrarias, peritare, immo eas volumus integre observari.

Fuerunt publicate has constitutiones in sancta Synodo Ecclesie Gerundensis XX^a die mensis aprilis anno a Nativitate Domini M^o CCC^o LX° octavo, ut in libro notularum continetur. Et sunt, per decretum et mandatum predicta, revocate omnes alie precedentes. Vide has omnes in libro notularum vicariatus.²⁸

De instructione sacerdotum et qualiter debent attendere ac etiam vivere

1. Sacerdotes et clerici curam animarum habentes debent circa tria esse solliciti et intenti, videlicet circa corpus Ecclesie, et circa se ipsos, et circa populum sibi commissum. Circa Ecclesiam semper debent attendere scilicet ut

²⁸ No l'havem sabut trobar en els *libri notularum* del Vicariat.

Corpus Christi super altari in loco eminenti sub clave custodiatur honorifice et honeste; crisma similiter sub clave ponatur; piscina alta usque ad genua, vel amplius iuxta altare habeatur, que semper sit cohopta; item corporalia, pallea et ceteri panni altaris et indumenta sacerdotalia munda servantur; fontes similiter sint mundi et cohopti stanchil ubi reponatur nisi aqua mundissima et crisma quando pueri babbizantur; item parietes et pavementum ecclesie debent munde teneri et nichil, nisi ea que ecclesie sunt deputata, debet in ecclesia reservari, nisi tempore guerre propter hostiles ingressus ibidem aliqua conserventur; item libri in loco speciali ordinato ponantur, et attente considerent ne propter negligentiam destruantur.

Circa secundum, idest circa se ipsos, quinque sunt attendenda, videlicet habitus, officium, conversatio, predicatio et administratio. Habitus debet esse honestus et distinctus ab habitu laicali; longas enim vestes et unius coloris debent habere, et supertunicale rotundum et clausum, laneum sive lineum deportetur; tonsura bene rotunda et corona magna et lata, sicut decet et expedit, habeantur; cape manicate, cultelli acuti ad latus solutares cordati eis penitus inhihentur. Officium debent celebrari a clericis horis et temporibus institutis et debent attendere quod totum dicant et bene; sed fieri non potest nisi tria attendant, scilicet ut cor apponant ad ea que dicunt, et spatiose dicant, et non incipiant versum quousque a socio versus alius finiatur. Conversatio debet esse munda et honesta, ita ut bona vita eorum sit predicatio subditorum, et precipue debent cavere clerici a familiaritate nimia mulierum, et in domo propria non habeant mulieres iuenculas vel suspectas. Predicatio valde est necessaria habenti curam animarum, ut subditis suis frequenter dicat quid secundum Deum sit faciendum, quid cavendum, idest ut exerceant se secundum Apostolum ad opera pietatis, et peccata caveant et vitent quantum humana fragilitas nosce sinit; precipue moneant eos ad penitentiam salutarem, instruantes eos ut si aliquando peccaverint diabolo instigante, ad confessionem venire non tardent, et eis exprimant diligenter quod quicumque in anno peccata sua confessus non fuerit et Corpus Dominicum non receperit, nisi de consilio confessoris sui propter causam ad tempus dimiserit, si sic decederet ab hac vita, et non egerit penitentiam, careat ecclesiastica sepultura; debet etiam esse sacerdos circumspectus cum aliquis ad penitentiam venerit, ut ipsum circa sacramentum penitentie in principio instruat diligenter, et exponat ei quomodo debet habere cordis contritionem et oris confessionem, et operis satisfactionem, et habeat firmum propositum quod non redeat ad peccatum; in istis enim quatuor consistit penitentie sacramentum, et si aliquid istorum defuerit, nullomodo penitentia debet dici si tempus et opportunitas se offerat penitenti; verumtamen peccator non est sine consilio relinquendus, debet enim sacerdos discutere que sunt illa peccata a quibus pec-

cator abstinere non vult, et a quibus etiam proponat decetero abstinere, et iniunctis sibi oratione, ieiunio et elemosina et aliis secundum quod viderit expedire, consulat ei tria ut quanto tardius poterit et rarius comitat illa peccata a quibus recedere non vult, et cum dolore cordis, et quod consideret in illa hora quod propter hoc meretur iram Dei omnipotentis et suplicium infernalem; et sic sacerdos distingat inter consilium et penitentiam salutarem, nam penitentia salvat et consilium habilitat ad salutem. Quintum et ultimum est administratio. Clerici enim statuti sunt ut administrent septem sacramenta, videlicet baptismum, penitentiam, Corpus Christi, matrimonium, extremam unctionem, confirmationem et ordinem; ista duo ultima, soli valituri episcopi administrant. Unde quinque primis tria sunt attendenda qualiter sint conferenda, et quibus, et ea administrantes a quibus debent precavere. Baptismus sic est conferendus: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen*. Penitentia, ut supradictum est, sic est conferenda, ut illa quatuor premittantur. Corpus Christi sic debet dari: *Corpus domini nostri Ihesu Christi custodiat te, et perducatur te ad vitam eternam, amen*. Matrimonium autem sic: *Ego do tibi corpus meum in virum, et recipio te in uxorem*; et ipsa similiter dicant: *Ego do tibi corpus meum in uxorem et recipio te in virum meum*. Quibus autem sit baptismus conferendus, dicimus quod omnibus indifferenter, quia mater Ecclesia nulli claudit suum gremium, et dominus Ihesus Christus hoc ostendere voluit, cum dixit: *eum qui venerit ad me non eiciam foras*; sed sarracenus vel iudeus cum venerit ad baptismum est per dies aliquot retinendus, ut instruatur in fide, et probetur quo spiritu ducitur ad baptismum. Penitentia debet dari illi soli qui vult facere illa quatuor supradicta. Corpus Christi solis penitentibus, et non aliis, debet dari. Matrimonium debet fieri cum diligentia, ita quod in ecclesia tribus diebus omnibus nunciatur, ut si qua sint impedimenta inter volentes contrahere, ipsi clerico manifestent. Extrema unctio danda est infirmantibus, et est solis petentibus conferenda; unde monendus est infirmus quod petat si necesse fuerit unctionem, quam si ex contemptu nolle petere, nolumus quod tradatur ecclesiastice sepulture; et hoc tam in sermonibus quam in infirmitatibus eis diligenter et efficaciter exponatur, nam secundum Iacobum, qui in uno offendit factus est omnium reus, et qui unum contempnit de sacramentis Ecclesie, omnia presumitur contempsisse; exponatur autem eis quod sacramentum istud valet ad duo, ad peccatorum remissionem et ad infirmantis alleviationem, si de illa infirmitate debeat convalescere, secundum quod Iacobus in Epistola sua dicit; detur etiam eis intelligi quod propter hoc non obligantur ad alia, nec astringuntur, nisi ad que erant primitus obligati, et sic ad istud sacramentum recipiendum istis modis et aliis inducantur. Ultimo videndum est a quibus ministrantes sacramenta debeant cavere secundum enim verbum Domini, qui dixit *gratis accepistis, gratis*

date, ex quo gratis acceperunt potestatem conferendi, gratis debent conferre sacramenta, et non vendere sicut quidam faciunt in sui dampnationem spiritualia vendentes, quos Dominus expulit de templo cum flagellis asperrime verberando; et in hoc intelliximus non solum sacramenta, sed sepulturas et missas, et alia spiritualia que non sunt temporali pretio comparanda; tamen, facto servitio, possunt petere secundum consuetudinem approbatam.

Circa tertium, idest circa subditos, debent esse clerici vigiles et attenti, precipue ne eos in peccato publico sinant esse, inter que tantum ad presens volumus quatuor exprimere, videlicet ne permittant eos esse in publica fornicatione, set eos moneant diligenter quod ducant ipsas mulieres in uxores, si non sit aliquod impedimentum, aut recedant penitus ab eisdem, quod si noluerint facere, premissa trina monitione, excommunicationis sententia innodentur. Secundum, est si vir et uxor non cohabitent simul, inquirat sacerdos quis eorum sit in culpa, et compellat per eandem censuram eosdem simul cohabitare, et redere sibi ad invicem debitum coniugale. Tertium est de publicis usurariis; moneant enim eos ut huiusmodi officium derelinquant, cum sit inter alia peccata tale vitium reprobandum, et nisi velint desistere supradicta sententia feriantur. Quartum est de venditionibus et emptionibus factis in fraudem usure, verbi gratia, quidam vendunt bladum suum pretio quo carius vendatur usque ad mensem, quod si quis diligenter consideret maxima est usura; alii emunt econtrario pro valde minimo pretio quo omnia in fraudem usure fiunt, et isti similiter sunt monendi ut a talibus contractibus se abstineant, aliter eosdem supponat sententie supradictę. Ista enim quotuor intelligimus si publice comittantur; et volumus et districte mandamus quod, sicut dominus Papa precipit, sanem omnes et cause sententie in scriptis redigantur, trina semper monitione premissa diem et annum in scriptura similiter redigentes.

Item debent sacerdotes scire decem precepta legis, articulos fidei, sacramenta Ecclesie, dona Sancti Spiritus, septem vitia idest peccata mortalia, et opere misericordie, ut possint instruere populum sibi commissum in predicationibus et confessionibus, nam magna culpa est rectoris cuiuslibet quod parochiani sui predicta, presertim precepta legis, et articulos fidei ac mortalia peccata ignorent, et ex hoc est graviter corrigendus.

Decem precepta sunt ista:

Primum non habebis deos alienos, idest alii dii tibi non erunt preter Deum. Per hoc preceptum prohibentur idola, sortilegia, divinationes et auguria, sompnia et alia superstitiosa confidentia que sint in alio quam in Deo.

Secundum non assumes nomine Dei in vanum; idest nec falso, nec dolose iurabis per nomen Dei.

Tertium, memento ut diem sabbati, idest diem dominicam, sanctifices, idest a peccatis et omnibus operibus abstineas.

Quantum honora patrem tuum et matrem tuam, idest honorem et reverentiam eis exhibeas, et necessaria, si indigeant, eis ministres.

Quintum non occides, scilicet manu nec mente odiendo eum, nec ore tractando, nec in extrema necessitate alimenta negando.

Sextum non mecaberis; in hoc precepto est prohibitus omnis illicitus coitus, sive sit adulterium, vel fornicatio simplex, vel incestus, vel peccatum contra naturam.

Septimum, non furum facies; per hoc preceptum est prohibita omnis usurpatio rey aliene, sive furtum, sive rapina, sive violentia, sive usura, sive adquisitio alia dolo vel fraude facta.

Octavum, non falsum testimonium dices; per hoc preceptum est prohibitum omne mendacium.

Nonum, est non concupisces rem proximi tui.

Decimum, non concupisces uxorem proximi tui.

Articuli fidei, secundum unum modum, dicuntur esse XII, propter XII apostolos qui, per inspirationem Spiritus Sancti, in unum congregati, singuli singulos posuerunt articulos:

Beatus enim Petrus apposuit primum dicens: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, creatorem celi et terre. Andreas posuit secundum: Et in Ihesum Christum Filium eius unicum dominum nostrum. Iacobus Zebedei posuit tertium: Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine. Iohannes: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et sepultus. Thomas: Descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis. Iacobus Alfey: Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Philippus: Inde venturus iudicare vivos et mortuos. Bartholomeus: Credo in Spiritum Sanctum. Matheus: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum comunem. Simon: Remissionem peccatorum. Taddeus: Carnis resurrectionem. Mathias: Vitam eternam. Amen.

Secundum vero alium modum vel alia distinctione dicuntur esse XIII articuli, septem pertinentes ad divinitatem, et septem ad humanitatem:

Isti pertinent ad divinitatem: Primus est: Credo in unum Deum Patrem omnipotentem, creatorem celi et terre. Secundus: Et in Ihesum Christum Filium eius unicum dominum nostrum. Tertius: Et in Spiritum Sanctum. Quartus: Sanctam Ecclesiam catholicam, sanctorum comunem. Quintus: Remissionem peccatorum. Sextus: Carnis resurrectionem. Septimus: Vitam eternam. Amen.

Isti pertinent ad humanitatem: Primus est: Qui conceptus est de Spiritu

Sancto. Secundus: Natus ex Maria virgine. Tertius: Sub Pontio Pilato crucifixus, mortuus et sepultus. Quartus: Descendit ad inferos. Quintus: Tertia die resurrexit a mortuis. Sextus: Ascendit ad celos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis. Septimus: Inde venturus est iudicare vivos et mortuos.

Sacramenta Ecclesie sunt septem:

Primum est baptismus; secundum confirmatio; tertium ordo sacerdotalis; quartum Eucharestia; quintum matrimonium; sextum penitentia; septimum extrema unctio.

Dona Sancti Spiritus sunt septem:

Spiritus sapientie, intellectus, consilii et fortitudinis, scientie et pietatis, et spiritus timoris Domini.

Septem vitia, idest peccata mortalia:

Superbia, invidia, ira, accidia, avaritia, gula, luxuria.

Septem opere misericordie:

Visitare infirmos, cibare essurientes, potare sitientes, redimere captivos, vestire nudos, dare hospitium pauperibus, sepelire mortuos.

CS. Castellbisbal, 1.—CS. Montrodon, 67.

De celebratione Sinodi

2. Cum secundum statuta sacrorum canonum, singulis annis semel, in singulis diocesis Sinodus debeat celebrari, et eam ex ordinatione nostrorum predecessorum, quam ex laudabili et approbata consuetudine, in nostra Gerundensi Ecclesia fuerit Sinodus quarta feria post dominicam *in albis*, annis singulis celebrata; idcirco statuimus et ordinamus ut dicta Sinodus in dicta Gerundensi Ecclesie dicta quarta feria, futuris semper temporibus celebretur. Et quod quilibet abbas, prior, prepositus, et de qualibet ecclesia parrochiali unus clericus curatus, dicta die, ad sanctam Sinodum venire et esse personaliter teneantur, ac etiam intersint dicta quarta feria et quinta feria sequenti in missa et in sermone inhiberi celebrandis, nec per substituentum seu alium se valeant excusare, nisi fuerint legitime impediti, de quo impedimento nobis seu nostro vicario generali ante celebrationem Sinodi, per aliquot saltem duos dies faciant promptam fidem. Et quod nullus clericus seu religiosus cuiuscumque status seu conditionis existat, audeat in convocatione Sinodi in Gerundensi Ecclesia celebrande, pro aliquo absente, prelato vel clerico, comparere seu respondere, cum

clerici in eadem singulariter vocantur, nisi a dicto absente legitime ut premissitur excussato, comparendi et respondendi, cum instrumento publico vel per literas eiusdem absentis super hoc plenariam habeat potestatem; dicti vero prelati et clerici, qui in dicta Sinodo intererunt, arma aliqua, que ab aliis videri possint, infra dictam ecclesiam non teneant, nisi forte ad deffensiones sui corporis cum habeant iustam causam timoris, set sint ibi honeste induti superpelliciis cum birretis suis, vel almuciis nigris, et tonsuris ac barbis de propinquo rasis. Et ut predicta melius observentur, omnes et singulos prelatos et clericos nostre diocesis presentes et futuros qui ad predictam Sinodum ut premissitur venire sunt seu erunt astricti, tenore presentis statuti, nunc pro tunc, vocamus et admonemus, ac eis et eorum cuilibet in virtute sancte obedientie et sub infrascripta pena iniungimus et precipimus, ut annis singulis in dicta quarta feria personaliter intersint in dicta Sinodo celebranda, vel habeant ibi procuratorem sufficientem, nisi fuerint, ut prefertur, legitime impediti et excusati, et omnia alia et singula supradicta inviolabiliter compleant et observent. Alioquin inobedientem seu inobedientes huiusmodi nostre monitionis et mandati, si abbas fuerit viginti librarum, si prior vel prepositus seu alter prelatus, quindecim librarum, si autem clericus curatus existat, quinquaginta solidorum Barchinone, penam quam eis et eorum cuilibet de presenti imponimus, incurrere volumus ipso facto, nostro erario aplicandam quotiens comitatur.

CS. Castellbisbal, 2.—CS. Montrodon, 12, 19, 43.—CS. Cruïlles, 2, 11, 12.—CS. Valterra, 9-10.

De postulando seu advocando

3. Cum clerici honeste vivere et a strepitu iudiciali debeant abstinere, ut liberius Domino valeant famulari, idcirco adherentes constitutionibus predecesorum nostrorum, presenti de cetero statuimus ut aliquis clericus in sacerdotio constitutus, vel obtinens beneficium cui cura i[n]mineat animarum, coram iudice ecclesiastico vel etiam seculari advocare seu postulare aliquatenus non presumat veniendo ad iudicium seu locum ubi ius redditur, ibi coram iudice advocati officium exercendo, nisi pro se ipso, et hominibus suis, et ecclesia et ecclesiasticis personis, et hominibus ecclesie et pro miserabilibus personis, ac pro coniunctis usque ad quintum gradum consanguinitatis vel affinitatis inclusive, in quibus casibus eis liceat coram utroque iudice postulare.

§ Liceat autem eis in hospitio seu camera etiam super aliorum causis ordinare, scribere seu dictare, que per partem postmodum in iudicio offerantur, presertim ubi non habeat beneficium suficiens de quo valeat commode sustentari,

§ Statuimus etiam ne predicti clerici fiant pro laycis secularis vel ecclesiastici negotii susceptores, idest in causis spiritualibus vel secularibus laico-

rum procuratores in iudicio non existant, nisi ut predicatur per coniunctis et miserabilibus personis, et non contra clericum seu eius beneficium.

§. Si quis autem contrarium fecerit premissorum vel alterius eorundem, penam centum solidorum Barchinone ipso facto incurrat, per nos in piis convertendam vel nostro erario aplicandam. Monachi quoque et regulares quicumque in iudicio ecclesiastico vel civili non postulent, nec fiant secularis vel ecclesiastici negotii susceptores, nisi pro utilitate proprii monasterii, et iubente proprio prelato, predicta duxerint exercenda; contrarium autem facientes taliter corrigantur, quod eis in penam, et ceteris transeat in exemplum.

CS. Castellnou, 4, 6.—CS. Montrodon, 32, 68.

De ludo taxillorum

4. Item statuimus et etiam ordinamus quod nullus clericus civitatis vel diocesis Gerundensis in sacris ordinibus constitutus, vel beneficiatus, ludat ad taxillos vel ad ludum aliquem taxillorum, vel exacorum sive *de exachs*. Contrarium vero facientes, ipso facto excommunicationis sententiam innodamus. Retinemus cum nobis quod nos vel noster vicarius possimus quibus voluerimus concedere licentiam ludendi ad ludum tabularum, et non ultra duos denarios quilibet pro ludo. Statuimus etiam ne aliquis predictorum clericorum ludat ad ludum de *tindaurell* ultra quinque solidos una die naturali, aliter a dicta excommunicationis sententia sit eo ipso ligatus.

(*N. i. c.*) Alia prior fueri potest revocata per dominum Enecum episcopum et Capitulum quod die XVII^a a mensis augusti anno a Nativitate Domini M CCC LXVII°, qui de novo statuerunt et ordinarunt in capitulo generali quod de cetero nullus clericus beneficiatus aut in sacris ordinibus constitutus ludat al ludum taxillorum veratorum, sub pena V solidorum applicandorum operi Sedis Gerunde, quilibet die qua fecerint, super bonis cuiuslibet contrafacientes, quam pena quilibet eorum solvere habeat et denunciare sine aliqua requisitione operario dicte Sedis infra unum mensem a die qua dicta pena comissa fuerit proxime computandum, aliter contra quemlibet contrarium facientem, dictus dominus episcopus sedendo pro tribunali, in scriptis excommunicationis sententiam publice promulgavit, presentibus ad hec et vocalis pro testibus Petro Magistri et Raimundo Scuderi presbiteris. Vide hoc in libro Capituli.

Sabinen. 8.—CS. Castellnou, 7.—CS. Montrodon, 20, 21, 70.—CS. Cruïlles, 6-7.

Quod clerici extranee diocesis non admittantur publice ad celebrandum

5. Adherentes ordinationibus predecesorum nostrorum, statuimus ac in virtute sancte obedientie districte precipimus, quod nullus prelatus vel clericus nostre diocesis presumat recipere aliquem clericum alterius diocesis in sua

ecclesia vel capella ad missarum sollempnia publice celebranda, nec ad cure animarum exercitium, nec ad aliquod aliud sacerdotale officium exercendum, sine litteris nostris peribentibus testimonium de eodem, nisi esset persona bone conversationis et fame, et nota prelatis seu clericis supradictis, vel nisi clericus ille iret cum archiepiscopo vel episcopo, legato, abbate, vel alio prelato aut personis de capitulo nostre Ecclesie Gerundensis, aut nuntio seu embaxatore regis, vel alterius principis aut magnatis. Tales enim clerici libere ad missarum et alia divina officia admitantur. Ad privatas vero et secreta celebrandas missas, quilibet sacerdos aliene diocesis cum ex devotione celebrare voluerit admitti possit si ipsi prelato vel clerico videatur.

CS. Castellnou, 3.—CS. Rocaberti, 1.

*De processu aggravando contra excommunicatos
et eos per curatos publicando*

6. Item adherendo constitutioni per dominum Arnaldum bone memorie predecesorem nostrum edite, statuimus et in virtute sancte obedientie precipimus, clericis curam animarum habentibus nostre diocesis quod quilibet eorum prout ad officium seu septimanam suam pertinuerit, moneat parrochianos suos qui in excommunicatione per annum vel ultra, ratione aniversariorum vel alia quavis causa perstiterint, quod ab ipsa excomunionis sententia procurent effectualiter se facere absolvi; alioquin denuntiantes eos in specie et nominatim excommunicatos in ecclesiis suis, denuntient nobis nomina ipsorum excommunicatorum et causam quare sunt excommunicati, et tempus per quod in ipsa excommunicatione stererunt, infra unum mensem ex quo sciverint eos per annum in excommunicatione permansisse.

CS. Montrodon, 2 i 54.

Quod curati denuntient sacrilegos clericos criminosos

7. Similiter etiam mandamus quod quandocumque et quotienscumque, instigante diabolo, contigerit clericos per laicos, vel etiam per clericos, occidi, mutilari, vulnerari, vel manus in eos iniecti violentas, quod clerici curam animarum habentes illius parrochie in qua crimen predictum comissum fuerit, prout ad officium et septimanam cuiusque eorum hoc pertinuerit, illud nobis aut vicario nostro denuntiare ilico teneantur, et nomina iniuriantium et iniuriati, ac etiam seriem rei geste. Et idem fieri mandamus cum contigerit laicos per clericos mutilari, vulnerari vel manus inieci violentas per ipsos clericos in eosdem laicos. Et etiam denuntient quodcumque sacrilegium sciverint infra suas ecclesias vel parrochias fore comissum.

CS. Montrodon, 3.

De usuris et publicis peccatoribus

8. Item quod iidem clerici curati usurarios manifestos et in publica fornicatione iacentes seu perseverantes moneat in specie et nominatim trina monitione et alios quoscumque peccatores in genere, ut a dicta pravitate usura et fornicatione et aliis peccatis abstineant et cessent, et quod nomina ipsorum usurariorum et fornicatorum manifestorum nobis significant, et etiam illarum personarum cum quibus illa peccata comiserunt et comitunt, et per quantum tempus in ipsis peccatis manserunt.

CS. Montrodon, 4.

De alienationibus decimarum notificandis

9. Item adherentes constitutionibus per dominum Arnaldum bone memorie predecessorem nostrum, statuimus et in virtute sancte obedientie precipimus et mandamus quod quilibet clericus curatus prout ad septimanam vel officium suum pertinuerit, ad expensas nostras significet nobis aut procuratori nostro omnes venditiones, permutationes, obligationes et alias quascumque alienationes hactenus de decimis infra suam parrochiam factis infra unum mensem, ac etiam in posterum faciendas infra unum mensem a tempore quo ipse venditiones, permutationes, obligationes et alienationes fient, continue numerandum. Contrarium facientes ad nostri vel vicarii nostri arbitrium puniendos.

CS. Montrodon, 5.—CS. Cruïlles, 21.

De bonis morientium ab intestato emparandis

10. Item quod predicti clerici faciant emparari per brachium seculare bona clericorum ab intestato decedentium infra parrochiam eis comissam, et quod etiam mortem ipsorum sic decedentium clericorum, ac etiam cum testamento, nobis denuntient ad nostras expensas quam primum comode potuerint, aut vicario nostro, omni necligentia et desidia proculpulsis.

CS. Montrodon, 6.

*Quod curati informet et instruant in divinis beneficiatos
suarum parrochiarum*

11. Item quod quilibet clericus curatus teneatur instruere et informare novitios presbiteros in sua ecclesia beneficiatos in et super quibus verbis conficitur corpus et sanguis Ihesu Christi et babbismus datur seu confertur, et que orationes ad predicta et alia sacramenta ecclesiastica conficienda et tradenda,

sunt necessaria, ac etiam opportuna, secundum formam Ecclesie super hiis traditam sive datam.

CS. Montrodon, 13.

Quod clerici divina facientes teneant superpellitia et birreta vel almucias

12. Cum honestas a clericis, presertim dum divina agunt, debeat observari, idcirco statuimus, et in virtute sancte obedientie precipimus, quod quilibet clericus beneficiatus beneficio residentiam requirente, ex maxime si fuerit in sacris ordinibus constitutus, dum dicet horas in ecclesia sollempniter, sit superpellitio indutus, nec portet capucium in capite, set utatur si voluerit almucia seu birreto.

CS. Montrodon, 11 i 45.

*Quod clerici habeant facere officium in omnibus
horis sollempniter cum nota cantando*

13. Item statuimus et ordinamus quod in qualibet ecclesia parrochiali nostre civitatis et diocesis Gerundensis, in qua tres aut plures clericis deserant seu existant, habeant fieri officium in omnibus horis sollempniter cum nota cantando, nisi legitima causa fuerunt impediti. Contemptores nostre ordinationis, animadversione condigna nostro arbitrio puniendos. Si vero minus tribus sint, bene facient si, quantum in eis est, ipsum officium sollempniter celebrent, ab Illo inde remunerationes spectantes Qui actus nostros prospicit a prima luce in vesperum, cum sive plures sint, sive minus, semper in ecclesia parrochiali fiat officium, saltem submissa voce, et clerici habeant induere, dum ipsas horas dixerint in ecclesia, superpellitium et birretum vel almutiam, non autem capucium aliquo modo, sub pena duodecim denariorum, quos volumus ipso facto quemlibet contrarium facientem amittere operi ipsius ecclesie aplicandorum quotiens comitatur.

§ Adicientes insuper, sub pena quinquaginta solidorum, quotiens quilibet curatus habeat nobis denunciare verbo vel litera beneficiatos, vel alios quoslibet clericos sue parrochia absentes, vel officium suum prout tenentur minus debite facientes.

CS. Castellnou, 1.

*Quod diem dominicam et festis sollempnius colendis, non celebrentur
misse peculiare donec Credo misse maioris fuerint finitum*

14. Item ne divinum officium, sicut interdum fieri novimus, perturbetur, statuimus et ordinamus ne in diebus dominicis et festivis sollempnibus colendis in nostra Ecclesia Gerundensi seu aliis ecclesiis parrochialibus civitatis et

diocesis Gerundensis, aliquis clericus potsquam missa maior fuerit incipiat donec sanctum Evangelium fuerit dictum et celebratum, et etiam *Credo in Deum* ac sermo, casu quo in illa missa dici debeant perfecti existant, missa celebrare presumat, ita quod nullus eleuet Corpus Ihesu Christi donec in altari maiori fuerit elevatum. Contrarium vero facientes in nostra Cathedrali Ecclesie, nisi in altaribus Sepulcri et Sanctorum Evangelistarum et Raphaelis, cum sint loca separata ex quibus divinum officium non potest perturbari, duorum solidorum, in aliis vero ecclesiis XII denariorum, penam incurrat, operi ipsius ecclesie applicandam. Et comittimus et mandamus rectoribus et aliis clericis curatis ut in suis ecclesiis ad instantiam operariorum per captionem et executionem pignorum, dictam penam distringant quotiens comitatur.

*Quod clerici curati non permitant excommunicatos stare preforibus
ecclesiarum dum officium celebratur*

15. Item quod nullus clericus curatus permitat seu sustineat excommunicatos publice stare, dum missa et alia divina officia celebrabuntur, preforibus suarum ecclesiarum, nec in ibi audire divina officia, nec eos sequi ad exequias defunctorum, nec ad Eucharestiam sive extremam unctionem conferendas, ipsis clericis divina officia celebrantibus. Quod si contrarium facerent non est dubium quin ipsi clerici illas penas incurrerent quas incurrerent si ipsis excommunicatis presentibus et existentibus in ipsa ecclesia divina officia celebrarent.

CS. Montrodon, 14.

*Quod clerici cessent a divinis presentibus excommunicatis per
constitutionem sacri concilii Terrachone*

16. Item quod quilibet clericus cesset a divinis presentibus excommunicatis publice per constitutiones sacri concilii Terrachone contra invasores rerum ecclesiasticarum editas, licet per eosdem clericos in suis ecclesiis denunciati non fuerint excommunicati, dum tamen eis constet quod in Ecclesia Gerundensi vel in aliis locis eorum ecclesiis convicinis fuerant excommunicati denunciati, quoniam si contrarium facerent, proculdubio illas penas incurrerent, quas incurrerent si essent in eorum ecclesiis nuntiati excommunicati secundum iura et constitutiones Terrachone concilii super hoc promulgatas. Et nichilominus taliter per nos procederent sontra eos, quod ipsis esset in correctione et pena, ac ceteris in exemplum.

CS. Montrodon, 15.

Quod nullus sepeliatur infra ecclesiam

17. Item quod nullus rector seu clericus secularis seu religiosus sepeliat aut sepeliri permitat infra ecclesiam corpus alicuius sine nostra seu nostrorum successorum licentia spetiali.

CS. Montrodon, 22.

Quod nullus questor portet sanctuarium, nisi beati Antonii et illi quibus per Sedem Apostolicam sit indultum

18. Abusionibus quas nonnulli questores in suis predicationibus et sanctuariis seu reliquiis faciunt et proponunt occurrere cupientes, statuimus quod nullus rector seu quivis alius clericus admitat in sua ecclesia questorem aliquem nisi deferentem actu tonsuram et habitum clericalem, nec eius cartellos recipiat, nisi fuerint sigillo nostro sigillati, nec transumptum cartellorum quod sibi tradetur nisi per ipsum clericum fuerint cum originali cartello sigillo nostro sigillato fideliter comprobatum, ita videlicet quod sigillum nostrum per ipsos clericos cum diligentia recognoscatur, nec permitant dictos questores in sua ecclesia vel parrochia crucem vel aliquod sanctuarium sive signum publice portare, etiam si per nos seu predecessores nostros hactenus alicui vel aliquibus questui vel questoribus cuiuscumque status seu conditionis existant fuerit concessum, quas concessionem quo ad hec de presenti revocamus, exceptis questoribus beati Antonii Vianensis et illis quibus per Sedem Apostolicam indultum hoc fuerit specialiter vel concessum. Moneant insuper dicti rectores et clerici ipsos questores qui ad suas ecclesias declinaverint, ne in predicando vel exponendo indulgentias eis concessas excedant fines eorum que in litteris, privilegiis, seu cartellis, nostro sigillo sigillatis, continentur, nec aliquid aliud nisi contenta in ipsis tantum dicant seu predicent, vel ipsimet rectores et clerici predicta predicent seu exponant breviter et succinte, verbis superfluis penitus resecatis. Et si forte inveniunt aliquos questores falsas literas vel falsa sigilla defferre, vel circa sanctuaria deferenda, seu verba per eos proponenda, ultra traditam superius formam, delinquere, seu excedere, et moniti per eos abstinere noluerint, a predictis sanctuaria et literas eis auferant, et eos capiant seu capi faciant, invocato si necesse fuerit auxilio brachii secularis, et nobis subsidia custodia omni omnibus que secum portaverint transmitant, seu transmitti faciant, de suis excessibus puniendos, nam parati sumus eos captos adducentibus satisfacere de iusto salario et labore.

CS. Montrodon, 16, 17, 18, 31, 46, 47.—CS. Cruïlles, 13.

Quod nullus assurgat ad petendas elemosinas pro pauperibus verecundis, nisi fuerit deputatus a parrochianis et rectore

19. Quoniam propter importunitatem falsorum questorum, et propriis iniantium utilitatibus, fidelium devotio plerumque minuitur seu decrescit, ideo statuimus quod decetero in aliqua ecclesia nostre diocesis nullus assurgat ad petendas elemosinas a Christi fidelibus pro pauperibus verecundandis, nisi prius a rectore et a probis parrochianis ipsius ecclesie fuerit specialiter deputatus.

CS. Montrodon, 53.

Quod questus Sedis et Sancti Felicis precedant in petendis elemosinis

20. Item ordinabimus ob reverentia gloriose Virginis sancte Dei genitricis Marie, sub cuius invocatione sita est in civitate Gerunde Kathedralis sedes, que omnium ecclesiarum Gerundensis diocesis noscitur esse mater, necnon et gloriosum martirum qui eandem civitatem suo glorioso martirio decorarunt, quorum corpora in dicta sede et in ecclesia Sancti Felicis eiusdem civitatis quiescunt, quod in festivitatis Natalis, Circumcisionis, Epifanie, Purificationis beate Marie, Anuntiationis eiusdem, Ramis Palmarum, Pasche, Ascensionis Domini, Penthecostes, Corporis Christi, Assumptionis beate Marie et Nativitatis eiusdem, Omnium Sanctorum, et Sancte Trinitatis et in festivitate altaris maioris cuiuslibet ecclesie dicte diocesis, nullus questor aut quivis alius permitatur in aliqua ecclesia dicte diocesis questum, elemosinam, seu quodvis aliud petendi, querendi, seu acaptandi genus querere, petere, seu quomodolibet excercere quosque illi qui questum, elemosinam, seu acapitum pro opere dictarum sedis et ecclesie sancti Felicis et illius ecclesie in qua hec levantur aut levabuntur in qualibet ecclesia dicte diocesis perquisiverint, saltem semel querendo cum suis pelvibus sive bacinis, ut moris est totam ecclesiam et loca in quibus hec sunt fieri assueta; in aliis etiam anni festivitatis dicta tria opera seu eorum levantes acapita seu elemosinas congregantes precedant in querendo omnes alios levantes seu levatores, salvis tamen privilegiis omnibus questorum vel quorumcumque aliorum a Summo Pontifice, vel alio superiori super hiis potestatem habente, obtentis vel obtinendis, que in suo labore nullatenus violentur.

CS. Montrodon, 56, 64.

Quod nullus comitat, nec recipiat, curam animarum, nisi auctoritate domini episcopi

21. Prohibemus insuper ne rectores seu clerici curati comitant vices suas circa curam et regimen animarum sine licentia nostra seu nostri vicarii, nisi ad

modicum tempus quod non trascendat ad XV^a dies, cum de iure comuni solus episcopus possit curam comittere animarum, aliter tam comittentes quam recipientes penam XX^{ti}. solidorum pro qualibet vice exsolvant, preter divinam ultionem quam pro deceptione animarum incurrunt, et ultra penas alias a iure inflictas. Etiam prohibemus ne aliquis abbas, prior, prepositus vel quicumque alius in dignitate, personatu, vel officio constitutus, curam presumat comitere animarum in aliqua ecclesia vel parrochia quantumcumque sibi subiecta. Contrarium autem facientes nisi super hoc privilegiati existant, de quo privilegio, antequam ipsam curam comitant, nobis seu nostris successoribus fidem facere teneantur, ipso facto excommunicationis sententiam innodamus. Et recipientes curam a talibus, penam viginti solidorum incurrat.

CS. Montrodon, 23, 35.—CS. Valterra, 1, 3.

Quod clerici solvant banno domino episcopo pro fructibus conservandis

22. Preterea cum quandoque pro conservandis fructibus et damnis non inferendis banna per loca, villas et parrochias, per laicos imponnantur, que a laicis contra banna ipsa facientibus exiguntur, clericique in casibus in quibus laici bannum ipsum solverent, propter clericale privilegium se excusent et ad prestationem eiusdem se asserant non teneri, non debeatque esse licitum clericis dampna dare, maxime in casibus quibus laicis prohibetur. Idcirco presenti constitutione ordinamus quod in dictis casibus clerici penam incurrant similem quam incurreret laicus si contra bannum faceret supradictum, nostro erario applicandam; et nichilominus de dampnis datis satisfacere teneantur.

CS. Montrodon, 25.

Quod nullus clericus arrendet beneficium curatum laico in totum

23. Item cum parrochiales ecclesie per clericos, non per laicos, administrari debeant seu etiam gubernari, statuimus quod nullus rector seu clericus curatus vendat alicui laico fructus sue ecclesie in totum sine nostra vel successorum nostrorum licentia. Si vero contrarium factum fuerit, talis venditio nullam obtineat roboris firmitatem, et idem rector seu clericus in transgressionis penam quinquaginta solidorum incurrat, nostro erario applicandam.

CS. Montrodon, 27.

Quod prelati et clerici teneant hospitia suorum beneficiorum condirecta

24. Item statuimus, et in virtute sancte obedientie precipimus, omnibus abbatibus, prioribus et aliis prelatiis et clericis quibuscumque, tam secularibus quam regularibus, ut domos seu hospitia suorum monasteriorum, ecclesiarum,

officiorum seu beneficiorum, teneant condirectas, secundum possibilitatem ipsorum eas operando et reparando. Contrarium vero facientes, preter dampnum et destructionem dictarum domorum seu hospitiorum, que emendare et satisfacere de proprio tenebuntur, nostro arbitrio punientur.

CS. Montrodon, 29.

*Quod quilibet clericus compleat bene et fideliter mandatum domini
episcopi, vicarii, officialium seu delegatorum ab eisdem*

25. Statuimus et ordinamus ac in virtute sancte obedientie precipimus quod quilibet rector, sacrista, ebdomedarius, diachonus, claviger et alius quibuscumque clericus stabilitus civitatis et diocesis Gerundensis compleat mandatum a nobis vel vicario nostro seu officiali, ac etiam a quolibet nostro seu eorum delegato, per literas sibi factum, literas ipsas illa die qua eis presentabunt subscribendo, sic si fuerint requisiti, et quod infra duos vel tres dies postquam suscripserint faciant et compleant cum effectu fideliter monitionem seu mandatum eis iniunctum, in subscriptione vero per eos fienda, exprimentes locum et diem quibus ipsas literas subscripserunt et signaverint, et nomina illorum quos invenerint, et semper adiciant *Hoc mandatum complevi*, vel *In signum mandati completi subscribo*. Et ut melius circa dictam subscriptionem sint instructi, eius formam hic duximus apponendam in literis quippe monitoriis seu citatoriis, per quas aliquem vel aliquos est monere habeant seu citare, ponant hanc formam: *Ego talis clericus talis ecclesie, tali die, et in tali loco, hanc literam recepi et, in signum mandati completi, subscribo quo ad talem et talem*. In aliis vero literis sic subscribant: *Ego talis clericus talis ecclesie, in tali die, in tali loco, in signum mandati completi subscribo*, vel si forte complere non possint mandatum propter absentiam citandi vel citandorum, hoc in ipsa subscriptione apponant.

§ Pro huiusmodi autem subscriptione fienda et mandato complendo, si eos non opportuerit extra suam domum vel ecclesiam proficisci, aliquid non exigant vel recipiant etiam a volente; alioquin ultra restitutionem, ad quam de omnibus que inde habuerint teneantur, et pene subiaceant infrascripte. Et si forte excommunicationis sententia per eos proferenda, eis in ipsis literis demandentur, eam canonicam monitione premissa in scriptis et coram duobus testibus fide dignis sedendo promulgent, omni amore, timore, odio et favore reiectis, ipsamque sententiam iuxta mandatum in dictis literis eis factum in suis ecclesiis publicent et observent.

§ Volumus etiam ac mandamus quod de quibuscumque literis monitoriis et citatoriis, ac etiam de sententia excommunicationis per eos lata, tradant parti monite seu citate, ad eius expensis, si petierit et habere voluerit, copiam et trans-

latum complete sine verbo *etcetera*, seu aliis abbreviationibus, ut ipsa pars contra quam proceditur, plene possit capere a quo et pro quo convenitur, et deliberare utrum pareat vel se deffendat.

§ Si quis autem premissorum, vel alicuius eorum extiterit transgressor seu violator, ultra dampna et interesse ad que parti que ex hoc lesa fuerit teneatur, penam viginti solidorum nobis applicandorum eo ipso incurrat, et aliter etiam per nos vel vicarium aut officialem nostrum puniatur, prout exegerit inobedientia, seu contemptus, vel necligentia transgressoris.

CS. Montrodon, 33, 37, 41, 48, 62, 63.—CS. Cruïlles, 5.

Quod quicumque sagio seu nuntius iuratus curie domini episcopi seu eius officialatus, annis singulis iuret in posse domini vicarii vel officiale ipsius domini episcopi, quod bene et legaliter se habeat in suo officio et litteras sibi comisas faciat signari infra X dies postquam ipsas receperit

26. Preterea quia percepimus aliquos sagiones seu nuntios iuratos nostre vel nostri officialatus curie exactiones illicitas, fraudes seu machinationes, necligentiam seu contemptum in comisso sibi officio perpetrasse, quidam enim ex ipsas literas sibi traditas propria manu subscribunt, necnon loca quibus per clericos signantur poni per eos non permittunt, ut habeant pedagium ultra condignum, et interdum literas eis comissas magno tempore detinent, antequam eas faciant, prout tenentur, per clericos subscribi seu signari, que omnia cedunt in maximum dampnum plurimorum et ipsorum sagionum periculum animarum. Ideo statuimus et ordinamus quod quicumque sagio seu nuntius iuratus noster seu nostri officialatus curie qui nunc est seu pro tempore fuerit, semel in principio cuiuslibet anni, scilicet prima die iuridica post festum Circumcisionis Domini, in posse nostri vicarii vel officialis habeat iurare et iuret ad Sancta Dei Evangelia quod bene, legaliter et fideliter se habeat in suo officio, et literas sibi comissas cum fidelitate et veritate procuret, nullam fraudem in eis comittendo, quod que loca in quibus litere fuerint signate si forte in earum subscriptione non contineantur exprimere et nominare habeat requisitus. Alioquin ille qui dictum iuramentum prestare non curaverit, pro sagione seu nuntio illo anno nemine habeatur, nec dicto officio uti possit, nisi forte infirmitate vel alio iusto impedimento illa die si fuerit impeditus, et tunc cessante impedimento habeat dictum iuramentum prestare antequam suum officium presumat exercere. Et si forte aliquis de predictis premissas fraudes comisserit, ipsas literas manu propria subscribendo, vel subscriptiones radendo, vel in eis aliquid mutando, addendo vel detrahendo, seu falsas relationes faciendo, a dicto officio perpetuo sit privatus, et sententiam excommunicationis ipso facto incurrat. Insuper statuimus quod dicti sagiones seu nuntii iurati literas quas signandas receperint per cleri-

cos quibus dirigentur subscribi et signari faciant, saltem infra decem dies post quam eas receperint, nisi de voluntate partis, que dictas literas procuraverit, duxerint abstinendum, vel legitimo impedimento fuerint impediti, de quo si conventi inde fuerint coram nobis vel dictis vicario seu officiale facere habeant promptam fidem seu excusationem iuratoriam ad nostri seu dictorum vicarii vel officiale cognitionem, ut inde reperti culpabiles, per nos vel [per] eos pena debita puniantur.

CS. Cruïlles, 5, 26.

*Quod nullus clericus teneat concubinam in domo sua vel
aliena, sub pena C solidorum*

27. Alma mater Ecclesia plerumque nonnulla rationabiliter ordinat et consulte que cum ad noxam vergere conspicit consultius irationabilius revocat in melius non comutat. Attendentes igitur quod dudum quedam fuit edita constitutio per reverendissimum in Christo patrem et dominum Sabinensem episcopum cardinalem, legationis officio tunc fungentem, quod omnes sacerdotes, diachoni, subdiachoni et omnes beneficiati qui in domibus suis vel alienis tenerent publice concubinas, denuntiarentur suspensi, et concubine eorum denuntiarentur excommunicationis sententia subiacere, que quidem constitutio, antiqui hostis invidia procurante, ad noxam non est dubium redundare propter multa pericula que inde sequuntur. Attendentes etiam nostris predecessoribus et nobis fuisse et esse licitum dictam constitutionem et eius penas modificare, et in penas alias comutare, prout patet per quandam literam reverendissimi in Christo patris et domini Egidii sanctorum Cosme et Damiani diaconi cardinalis que data fuit Quatrue kalendas iunii pontificati domini Innocentii Pape quarti anno octavo, anno Domini M CC L primo. Idcirco adherentes statutis predecessorum nostrorum, presertim domini Berengarii bone memorie, qui predictas suspensionum et excommunicationum sententias revocavit et annullavit, eas in penas peccuniarum comutando, statuimus et ordinamus quod quicumque sacerdos, diachonus, vel subdiachonus, et quilibet clericus beneficiatus qui in domo sua vel aliena publice tenuerit concubinam incurrat eo ipso penam centum solidorum in quam dictis suspensionum et excommunicationum sententias comutamus et eas penitus tollimus et levamus. Mandantes tamen omnibus et singulis clericis supradictis ne occasione comutationis huiusmodi sumant materiam delinquendi, quoniam eos acrius et durius puniemus seu puniri faciemus, ubi continuatio seu enormitas criminis, vel alia iusta causa suberit, prout nobis vel nostro vicario visum fuerit expedire.

Sabinen. 7.—CS. Cruïlles, 3, 9.

Casus domino episcopo reservati

28. Cum ad evitandas penas sacrorum canonum ac conciliorum Tarrachone, quibus cavetur quod rectores et curati de casibus reservatis episcopus non possint nec debeant se intromittere, expediat clericos curatos, ne contingat eos in incertum vagari, scire casus episcopis reservatos in confessionibus audiendis. Idcirco nos Enecus, divina miseratione, episcopus Gerundensis, in nostra Sinodo generali residentes, casus nobis reservatos volentes expresse et specialiter annotare, eos ut sequitur ducimus exprimendos:

§ Videlicet homicidium, nisi in casu deffensionis.

§ Sacrilegium.

§ Comutationem votorum.

§ Ecclesiarum incendiarios et fractores earum.

§ Falsarios literarum apostolicarum, archiepiscoporum vel episporum, et instrumentorum publicorum.

§ Testimonium iuratum contra veritatem scienter ferentes et hoc procurantes.

§ Non ordinatum in diachonum sollempniter et publice in missa Evangelium legentem.

§ Per saltum promotum, aliquo ordine pretermisso.

§ Ab alieno episcopo sine licentia sui episcopi ordinatum vel tonsuratum.

§ Clericum vel laicum scienter corpus excommunicati quacumque tempore, vel etiam tempore interdicti corpus etiam non excommunicati, in cimiterio sepelientem et ad hec scienter operam dantem.

§ Opprimentem seu perimentem prolem suam studiose vel negligenter.

§ Abutentem ostia consecrata vel crismate.

§ Corruptentem monialem vel aliam virginem cum violentia.

§ Peccatum sodomiticum comitentem. Et se cum brutis etiam comiscentem.

§ Matrimonia clandestina contrahentem, et scienter eis interesentem.

§ Et incestum cum matre, filia, sorore, vel nepte, vel consanguinea germana, seu amicta comittentem.

§ Restituentem male ablatorum in casu quo testator nichil ordinaverat per aliquem fieri de eisdem.

(*N. l. c.*): Dispositio restitutionis male ablatorum incertorum vel certorum, quando non extant hii quibus facienda est restitutio, si excedat summa V solidorum.

§ Ac etiam sortilegia facientes.

In predictis casibus nobis reservatis, rectores ecclesiarum et vicarii eorundem, absolvendi potestatem sibi noverint interdictam, set moneant et inducant

secrete parrochianos suos in predictis delinquentes, quod ad nos veniant pro salute animarum suarum remedium postulando. Quod si ad hoc induti nequiverint, rector seu vicarius suus vel alter clericus curatus quam citius poterit, super hoc concilium exposcat, et hoc in oculis. Si autem publica fuerint, precise ad nos ipsos venire compellant, nisi forte adeo senes sint, vel corpore debiles quod venire non possint, tunc enim rector vel clericus antedictus id nobis significare procuret; in mortis articulo, in omnibus et singulis supradictis casibus, rectores et vicarii eorum ac alii clerici licentiam habeant absolvendi, proviso quod si convaluerint de infirmitate, ad nos remittantur pro penitentia iniungenda. In ceteris autem casibus, omnibus et singulis novis de iure vel consuetudine reservatis, rectoribus et curatis absolvendi licentiam impertimur.

CS. Montrodon, 38.—Cruïlles, 16.

De receptione Corporis Christi

29. Cum aliqui rectores seu clerici civitatis et diocesis Gerundensis, propter ignaniam occupationem seu avaritiam oblationum a Christi fidelibus habendarum, infra quadragesimam suum populum communicare et Corpus Christi recipere faciunt in Pascha iterum non comunicaturum, quod vergit in sacri precepti transgressionem. Ideo statuimus et in virtute sancte obedientie districte precipimus ut huiusmodi transgressionem de cetero non comittant si punitionem debitam voluerint evitare. Per hoc tamen prohibere non intendimus quin populus communicare possit si voluerit in quadragesima et aliis temporibus anni, set iniungimus quod saltem in Pascha recipiat quilibet corpus Christi, et ad hoc per suos rectores et curatos populus inducatur.

CS. Cruïlles, 15.

Quod rectores et curati scribant singulis annis nomina confitentium eis

30. Item, cum dicat Sapiens per Spiritum Sanctum, rectoribus ecclesiarum *agnosce vultum peccatoris tui*, et quilibet curatus propter sacramenta ecclesiastica que suis parrochianis habet tradere et etiam ministrare, debet scire conscientias singulorum. Ideo statuimus et districte precipiendo mandamus quod singuli rectores ecclesiarum parrochialium nostre diocesis singulis annis scribant, seu scribi faciant, in matricula nomina singulorum parrochianorum suorum qui ad sacramentum confessionis accesserint illo anno et utrum in ipsa confessione absoluti fuerint a suo confessore vel non, ad hoc ut constitutio *Omnis utriusque sexus*, Extravagante *De penitentia et remissione* valeat observari.

CS. Montrodon, 51.

Que persone debent mitti pro crismate, et quamlibet debet custodiri

31. Statuimus et ordinamus quod quilibet rector seu clericus curatus prout ad ipsum pertinueret, mittatur pro crismate et oleo benedicto catecumenorum et infirmorum bonos et fideles nuntios in die Iovis Cene quolibet anno, sic quod de cetero nullus pro predictis mittatur, nisi sit persona ecclesiastica que excesserit etatem XIII annorum et de qua sit presumendum quod in ipsis crismate vel oleo nullam fraudem faciat vel comitat, nec unus ultra quam pro quatuor vel quinque ecclesiis possit petere vel recipere crisma vel olea supradicta; et qui contrarium fecerit, tanquam falsarius puniatur. Et quod vasa in quibus portabuntur dictum crisma et olea sint munda et nitida, et portentur in techa sive *stog* facta seu facienda ad expensas operum seu fabricarum ecclesiarum vel illorum quorum intersit; et quod claudantur cum clave, tam portando quam tenendo infra ipsas ecclesias. Et qui contrarium fecerit premissorum, penam viginti solidorum incurrat.

CS. Montrodon, 42, 50, 70.—CS. Cruïlles, 8.

Quod quilibet anno eligantur operarii in ecclesiis parrochialibus

32. Quia propter defectum operariorum sive procuratorum operis ecclesiarum parrochialium nostre diocesis, ipse ecclesie in refectionibus, libris et aliis necessariis, frequenter dampna et dispendia patiuntur. Ideo statuimus quod in singulis parrochiis nostre diocesis quolibet anno eligantur, per universitatem ipsius parrochie, duo operarii ex parrochianis ipsius ecclesie, quibus adiungatur unus ex clericis ipsius ecclesie qui se intromitant de negotiis ipsius ecclesie, et provideant tam in reparationibus quam in libris, orramentis, et aliis necessariis ecclesie; et audiant rationes compota operariorum anni preteriti, habeantque potestatem faciendi eis finem generalem si apparuerit eis bonum compotum reddidisse, super quibus eorum conscientias oneramus.

CS. Montrodon, 49.

Quod quilibet clericus habeat eligere manumissorem in suo testamento, saltim unum clericum

33. Item statuimus quod quilibet clericus beneficiatus vel existens in sacris ordinibus, in suo testamento habeat inter alios manumissores ponere seu deputare saltem unum clericum manumissorem seu executorem, qui clericus in sacris ordinibus constitutus et de iurisdictione nostra existat ad hoc ut ad reddendum iustam rationem de gestis et administratis possit per nos compelli facilius et distringi ne voluntas defunctorum indebite diferantur.

CS. Montrodon, 8, 9, 52.

*Quod contra illos qui mercatum faciunt diebus festivis
sententiam excommunicationis proferatur*

34. Item cum omnes dies dominici et festivi sint specialiter deputati ad laudem et gloriam Dei et sanctorum, et iura prohibeant ne mercatum in eis fiat, ideo universis et singulis rectoribus nostre diocesis mandamus, in virtute sancte obedientie, quatenus in suis moneant omnes et singulos parrochianos suis ne in diebus dominicis vel festivis colendis mercatum, *firas* vel nundinas teneant vel faciant. Et si contrarium duxerint faciendum, in eos excommunicationis sententiam proferant, dicta monitione premissa.

CS. Montrodon, 57.

Quod aliquis non invitetur in preiudicium capellanorum

35. Item cum ex quadam consuetudine quarundam ecclesiarum nostre diocesis, capellani ipsarum die invocationibus ipsius maioris altaris teneantur providere clericis earundem, et etiam alienis qui ea die ex devotione conveniunt ad ecclesias supradictas, et aliqui clerici earundem ecclesiarum, attendentes quod alius facit sumptus, volentes propterea se de alieno hostendere liberales, invitant nunc hos nunc illos quod ad dictum festum conveniant, ex quibus dicti capellani gravantur ultra quam fuerit consuetum. Ideo, in virtute sancte obedientie, precipimus et mandamus quod a talibus de cetero debeant abstinere. Contrarium vero facientes penam decem solidorum incurrant, medietatem operi ipsius ecclesie et aliam medietatem nostro erario aplicandam.

CS. Montrodon, 58.

Quod nullus absque licentia celebret matrimonia clandestine contracta

36. Insuper cum aliqui clerici nostre diocesis, in fraudem operis Ecclesie Gerundensis cui a predecessoribus nostris deputate sunt elemosine illorum qui clandestinis matrimoniis intersint, et ea celebrant sine licentia nostra vel vicarii seu officialis, bannis prius non indictis, celebrant matrimonia, et nubentibus in facie ecclesie benedictionem impendunt. Ea propter, in virtute sancte obedientie, predicta de cetero fieri prohibemus, volentes quod clericus, predicta faciens, teneatur de suo tantum operi supradicto conferre quantum habuisset si sine clerico illa matrimonia fuissent contracta, et ultra hoc ad nostri arbitrium puniatur.

CS. Montrodon, 59.

Quod litere generales non fiant de rebus non valentes citra V solidorum

37. Item cum nonnulli pro minimis a nostra vel nostri officialatus curia, literas generales obtinere procurent, et fidelium animas earum vigore illaquare non formident pro minima re sive rebus que valorem quinque solidorum non excedant, a nobis seu nostro vicario aut a dicta nostri officialatus curia literas generales impetrare seu obtinere [non] presumant. Nec volumus quod sententia seu sententiis in literis ipsis latis, seu earum auctoritate ferendis pro re seu rebus dictorum quinque solidorum valorem non excedentibus aliquis innodetur, nec tales literas nec earum sententias pro dictis rebus minimis tenere volumus, nisi in ipsis de presenti constitutione expressa mentio habeatur. Declaramus tamen quod hii qui ad solutionem seu restitutionem eorundem tenentur passis iniuriam satisfacere de raptis seu ablatis integre teneantur, si in foro anime seu penali absolvi volunt, cum non dimitatur peccatum nisi restituatur ablatum.

CS. Cruïlles, 14.

*Quod matrone instruantur qualiter debent baptizare
pueros existentes in periculo mortis*

38. Item cum animabus parvulorum baptizandorum non modicum i[n]mineat periculum propter matronarum seu obstetricum que in eorum nativitatibus sunt presentes, cum propter earum indiscretam provisionem intervenientibus casibus infirmitatum vel aliorum periculorum que frequenter occurrunt, ne absque baptismo ipsi infantes decedant; idcirco presentium scriptorum serie, universos clericos curam animarum infra dictas civitatem et nostram diocesem gerundensem exercentes, districte admonemus, ac eis in virtute sancte obedientie dicimus et mandamus, ut dictas matronas et obstetrices in suis ecclesiis admoneant, ut circa ipsos parvulos talem exhibeant diligentiam, ut cum in eorum nativitatibus intererun et in mortis articulo fuerint, aut de eorum vita desperetur, cum pura et naturali aqua et intentione sacramentum baptismi conferendi baptizent eosdem talia verba proferendo et dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti. Amen*, qui vol aytant dir *Jo't bateg en nom del Pare e del Fil e del Sanct Spirit, Amen*.

CS. Cruïlles, 17.

*Quod docentes pueros literas doceant eos X precepta legis et septem
peccata mortalia, VII opera misericordie, XII articulos fidei,
VII ecclesiastica sacramenta*

39. Item cum fideles Christi, in observatione legis salutifere, debite sint et solliciti instruendi, statuimus et mandamus expresse universis et singulis cleri-

cis et aliis pueros literas edocentibus, quatinus eosdem docibiles immo in eorum principiis, postquam legere et dictiones coniungere sciverint, doceant et informant que et qualia sunt decem precepta, septem peccata mortalia, septem misericordie opera, XII articulos fidei, et septem sacramenta ecclesiastica et, observatis observandis et vitatis vitandis, que debet scire quilibet fideles, quod post huius vite terminum sempiternam gloriam propter eorum docentium doctrinam valeant adhipisci.

CS. Cruïlles, 18.

Quod nullus intret monasterium monialium nisi per modum hic contentu

40. Volentes omnem occasionem et suspensionem mali circa moniales et earum monasteria evitare, et bonam famam earum, quantum possumus, augere et conservare, statuimus et ordinamus quod aliquis homo, clericus secularis seu regularis, vel laicus cuiuscumque status, gradus, seu conditionis existat, non audeat intrare vel esse intus aliquod monasterium monialium nostre diocesis causa hospitandi, comedendi, bibendi vel iacendi, de die vel de nocte, publice vel occulte, nisi de expressa et speciali licentia abbatisse vel priorisse, seu administratricis, presidentis, et superioris illius monasterii, seu nostra vel nostri vicarii generalis. Contrarium vero facientes, et etiam monialem seu moniales que aliquem seu aliquos receperint vel admitterint ad predicta, sine licentia specialiter ea vice obtenta, excommunicationis sententie volumus subiacerere. Intentionis tamen nostre non existit sub hac constitutione comprehendere procuratores seu nuntios dictorum monasteriorum, qui pro utilitate comuni ipsorum et monialium habent frequenter laborare et necessario ibi esse.

CS. Cruïlles, 20.—CS. Valterra, 8.

*Quod nullus absolvat a dominio suo aliquem absque iusta causa,
quam exprimere habeat domino episcopo vel eius vicario*

41. [Q]uia percepimus dignitates et beneficia pro infrascriptis dampna sustinuisse, ideo statuimus et ordinamus ne aliquis prelatus seu clericus secularis vel regularis cuiuscumque status vel conditionis, hominem vel feminam sue dignitatis, officii, administrationis vel beneficii, ad redimendum se ab eius dominio dare nec eum vel eum a suo dominio absolvere et eicere presumat, nisi ex pacto precedenti ipse homo vel femina se redimere et exire habeant mansum, bordam seu hospitium ipsius domini, vel causa ducendi uxorem, vel nubendi viro alterius domini, vel nisi alia iusta et rationabilis causa subsit, que habeant nobis vel nostro vicario exponi, et per nos vel ipsum vicarium probari. Contrarium vero facientem, penam CC^{um}. solidorum incurrere volumus ipso facto.

CS. Cruïlles, 22.

*Quod nullus faciat aliqua stabilimenta absque auctoritate
domini episcopi vel eius vicarii*

42. Item statuimus quod aliquis prelatus vel clericus secularis seu regularis nullas facere audeat permutationes, venditiones, seu stabilimenta aliqua de terris, hospitiiis, domibus, seu aliis bonis immobilibus que quo ad proprietatem pro sua dignitate, officio seu beneficio teneantur, nisi prius a nobis seu nostro vicario petita licentia et obtenta, que si aliter facta seu facte fuerint nullius firmitatis existant, et facientes pene subiaceant infrascripte. Statuentes nichilominus quod quicumque prelatus seu clericus secularis vel regularis quascumque pecunie summas receperit seu recipiet pro intrata de predictis permutationibus, venditionibus seu stabilimentis de nostra seu vicarii licentia factis, eas infra duos menses post earum receptionem, in ipsorum dignitatis, officii seu beneficii utilitate integre convertat, aut eas convertendas, cum obtulerit se facultas, infra dictos duos menses, ponat in thesauraria Ecclesie Gerundensis in theca ad hec specialiter deputata. Contrarium vero facientem seu omittentem premissa seu aliquod premissorum, penam centum solidorum incurrere volumus ipso facto.

CS. Cruïlles, 21.—CS. Valterra, 11.

*Quod quilibet clericus habeat se facere promoveri infra annum ad
ordines quas requirit suum beneficium*

43. Statuimus et ordinamus, ac sub pena privationis monemus, omnes et singulos obtinentes beneficia seu beneficium quibus est certus ordo annexus, ut infra annum se faciant ad illos ordines quos requirunt sua beneficia promoveri; illos vero qui de cetero talia beneficia seu beneficium obtinebunt, volumus et sub pena privationis monemus quod, infra annum a die adeptæ possessionis, ad dictos ordines se faciant promoveri. Certificantes eosdem quod aliter ad privandum ipsos procedemus, nisi propter defectum etatis, vel alia iusta causa, vel de nostra seu vicarii nostri licentia, excusentur.

CS. Castellnou, 10.—CS. Cruïlles, 3.—CS. Valterra, 5.

*Quod nullus obstinens beneficium in Sede possit aliud beneficium obtinere
in ecclesia alia civitatis Gerunde vel Sancti Danielis*

44. Aprobantes antiquam observantiam et ordinationem domini Arnaldi bone memorie predecessoris nostri, statuimus quod nullus in nostra ecclesia cathedrali et in ecclesia Sancti Felicis Gerunde possit canonicatus et prebendas seu alia quecumque beneficia simul obtinere, immo si obtinens canonicatum et prebendam vel locum presbiteralem de Capitulo, vel aliud beneficium in eccle-

sia cathedrali, in dicta ecclesia Sancti Felicis canonicatum et prebendam vel aliud beneficium pacifice assequatur, vel econverso, si obtinens canonicatum vel aliud beneficium in dicta ecclesia Sancti Felicis in dicta cathedrali ecclesia canonicatum et prebendam vel locum presbiteralem de capitulo seu beneficium quodlibet fuerit pacifice assecutus, vaccare decrevimus ipso facto quodcumque beneficiorum predictorum quod primo in altera ex predictis ecclesiis obtinebat, et eo ipso a iure cadat penitus quod habebat antea in eodem, sic quod per eum vel eos ad quem vel ad quos pertineat possit de ipsis canonicatibus et prebendis et aliis predictis beneficiis libere ordinari et alii licite provideri. Volentes presens statutum et ordinationem extendi ad alias ecclesias etiam civitatis et suburbiorum Gerunde, et monasterii Sancti Danielis iuxta Gerundam, sic quod in duabus non possit quis beneficium obtinere, immo recipiendo beneficium in secunda vacet ipso iure beneficium quod primo in alia obtinebat, et de eo possit per illum ad quem pertineat libere ordinari, ut de dictis Cathedrali et sancti Felicis ecclesiis superius est predictum. Dignitatem vero abbacie et sacristiam maiorem ecclesie sancti Felicis seu ipsarum alteram, sub presenti statuto non intelligimus comprehendere, cum semper dicte abbacia et sacristia maior ipsius ecclesie simul cum canonicatu et prebenda eiusdem habeant et debeant conferri canonicis dicte ecclesie cathedralis, set in eis et circa eis fiat non obstante in aliquo hoc presenti statuto, sicut est hactenus fieri consuetum.

CS. Valterra, 2.

Còdex T-119, folis 81 v.-99; Arxiu Diocesà de Girona

III

ADDENDA

Quan s'anava a donar fi a l'impressió d'aquest treball, havem vist a l'Arxiu Capitular de Barcelona, fa poc reobert a la investigació, diversos reculls canònics no catalogats, entre els quals hi ha una col·lecció de constitucions provincials i sinodals, que conté els decrets del concili de Lleida de l'any 1229. En el present estat de la nostra edició, ja no era possible d'incorporar-lo a la relació de manuscrits dels decrets d'aquell concili¹ i, per això, ha estat necessari de fer-ne esment separat.

Sensé signatura, és un còdex de les mitjanies del segle xv, enquadernat amb coberta bastant moderna de pergamí, al llom de la qual s'hi

¹ V. pàgs. 7-9 d'aquest treball.

llegeix *Constituti. Tarragonen*. El seu tamany és de 285 per 226 mm. Els seus 282 folis, venen formats per quaderns, el plec extern dels quals és en pergami i els altres tres plecs interiors en paper. Després de quatre fulls en blanc, comencen les taules o índexs *Constitutiones Provinciales Terrachone, Tabula prima*, en tinta negra i rúbriques vermelles que, en nombre de set, omplen 8 fulls en paper. El cos del primitiu relligat del manuscrit comença amb el número 1 de la vella foliació, amb la rúbrica en vermell *In nomine Domini nostri Ihesu Christi. Incipiunt constitutiones provinciales Terrachone per dominum Patriarcham compilate*; al proemi d'aquesta versió de la compilació del patriarca alexandri Joan d'Aragó, la caplletra A hi és dibuixada en gran tamany i colors morat i groc, deixant els fons blancs, amb historiatos vermells que s'extenen lligats a tots els marges de la primera plana. Tot el llibre és escrit en lletra negra, però amb rúbriques vermelles i caplletres que, en vermell o en blau, es van alternant en cada capítol. La foliació antiga acaba al ccxxii, amb les paraules *Finito libro et cetera*. Fins ací tota l'escriptura és d'una mateixa mà, en lletra librària de molt avançat el segle xv. Es reprèn al foli 233 amb lletra del mateix segle, encara que posada per mà diferent, però sense foliar i amb alguns fulls en blanc, acabant al 282 amb les paraules *eundo et redeundo tantum*.

A més de la compilació del Patriarca alexandri, insereix constitucions provincials posteriors i fins i tot alguna d'anterior, el tractat *De Sacramentis et de viciis et virtutibus* del mateix patriarca —que coneixem ja en altres reculls canònics catalans, com per exemple en el del segle xiv de la Col·legiata de Sant Feliu de Girona, conservat al nostre Arxiu Diocesà— l'*Apparatus* de Jofre de Biure comentant les constitucions tarraconenses *Contra invasores*, algunes disposicions civils i canòniques que fan per l'Església de Barcelona, ordinacions capitulars i sinets d'aquella diòcesi.

Les constitucions del concili provincial celebrat a Lleida l'any 1229 sota la presidència del Legat pontifici cardenal de Sabina, hi són als folis 141-149 vº, amb algunes glosses, sota la rúbrica *Constitutiones edite in Ispania per dominum Iohannem Sabinensem episcopum cardinalem, Apostolice Sedis legatum in concilio Ilerdensi*, tal com ja ho fa també el *Llibre de la Cadena* del mateix arxiu canonical barceloní.² L'afinitat de

² V. pàg. 8.

la seva redacció dels decrets de Lleida amb la que hi dona l'altre còdex d'aquell arxiu, mostra en tots els seus detalls com són còpia d'un mateix original, fins al punt que la troballa d'aquest manuscrit del segle xv no afecta substancialment a la nostra edició crítica de les constitucions del concili provincial de l'any 1229.³ Es simplement un còdex més a sumar en la relació del proemi d'aquest treball i que, en el diagrama de la transmissió probable dels manuscrits,⁴ cal afegir-lo com a manuscrit C' que dimana, com el C, d'un desconegut X'''.

Al foli 131 conté el rescripte del Cardenal Egidi, datat de Gènova el primer de juny de l'any 1251,⁵ on s'autoritza els bisbes de la Tarracense a moderar les penes imposades als clergues concubinaris pel famós concili de Lleida; unes notes marginals posen en dupte la validesa canònica del rescripte d'aquell cardenal, en quan permet d'alterar el contingut d'un decret conciliar que, encara que provincial, era a moció d'un Legat de la Santa Seu.

Els folis 222-224 vº d'aquest còdex barceloní, insereixen normes sobre la celebració dels concilis provincials de Tarragona i els sínets en les diòcesis de la província, que semblen respondre a instruccions d'ordre general en l'arxidiòcesi. En quan als sínets diocesans, fa seguir les línies generals prescrites pels concilis provincials, *omnia supradicta fiant per episcopum et clericos quando sinodus celebratur, hoc addito etc.*

Hec sunt nomina diocesanorum episcoporum sufraganeorum provincie Terrachone ac metropolitane ecclesie:

Archiepiscopus Terrachone VII habet episcopos sufraganeos, videlicet Gerundensem, Vicensem, Barchinonensem, Urgellensem, Ilerdensem, Dertusensem, Valentinum.

Qualiter debeat celebrari concilium Terrachone:

In prima die concilii, cantata missa Sancti Spiritus et meridie, sit dompnus archiepiscopus in omni ornatu misse pallio decoratus. Episcopi autem sint induti cum capis et stolis et mitris. Ita quod archiepiscopus stet in medio eorum, diaconus vero decantet Evangelium *Sint lumbi vestri percincti*, vel *Vos estis sal terrae*, vel *Ego sum pastor bonus*. Decantato Evangelio, incipiat dompnus

³ V. pàgs. 13-35.

⁴ V. pàg. 12.

⁵ V. pàg. 104, n.º 24.

archiepiscopus ymnus *Veni Sancte Spiritus*, postea dicat *Oremus: Deus qui corda fidelium* et *Actiones nostras* sub una conclusione.

Postea dicatur sermo, deinde perlegantur constitutiones, postea dicant et constituent que viderint facienda.

In secunda die cantata missa de Beata Maria. Et in tertia die de *Requiem* et, dicto meridie, stet dompnus archiepiscopus cum episcopis, sicuti in prima die, et diaconus decantet Evangelium, postmodum dompnus archiepiscopus versiculum de *Alleluia*, ymnus *Veni sancte Spiritus*, postea fiat sermo, deinde perlegantur constitutiones noviter facte. Set in ultima die concilii, cantata missa de *Requiem* et dicto Evangelio, factoque sermone, et perlectis constitutionibus, incipiat dompnus archiepiscopus, alta voce cantando, *Te Deum laudamus*; deinde perficiatur alternatim a choro.

Quo finito, dicat archiepiscopus hanc orationem, et respondeatur a choro in qualibet pausa *Amen*, que oratio dicatur alta voce ad modum lectionis:

Oratio: *Christus Dei filius qui est unicum et finis complementum, nobis tribuat karitatem. R Amen. Et qui nos ad explecionem huius fecit venire concilii, absolutos efficiat ab omni contagione peccati. R Amen. Quod ipse prestare dignemur qui in Trinitate perfecta vivit et regnat Deus per omnia secula seculorum. R Amen.* Postea usitentur et absolvantur solemniter et processionaliter, cum omnibus solemnibus ornamentis, totum cimiterium, sicut in solemnitate die Mortuorum, omnibus campanis, tam de choro quam de campanili, pulsantibus.

De Sinodis provincie

Omnia supradicta fiant per episcopum et clericos diocesis quando sinodus celebratur, hoc addito quod in prima die post sermonem legantur nomina clericorum parochialium. Et qui adventi fuerint absentes, arbitrio episcopi puniantur, nisi canonicum habuerint impedimentum. In prima die sinodi, scilicet die iovis, episcopus, indutus episcopalibus indumentis, venit in chorum et ibi stans ante katedram archidiaconalem incipiat diaconus Evangelium. Postea episcopus dicat *Veni Creator Spiritus*. Finito imno dicat *Orate fratres*, postea dicitur sub silencio *Pater noster*, finita oratione dominicale dicat episcopus *Et ne nos, Y Veni Sanctae Spiritus repple tuorum corda fidelium et tui amoris in eis ignem accende, Domine exaudi orationem meam, et clamor etc., Dominus vobiscum, etc. Oremus.* Oratio: *Deus qui corda fidelium etc.*

In secunda die, scilicet die veneris, incipiat diaconus Evangelium, et postea dompnus episcopus incipiat *Veni Sancte Spiritus etc., Orate fratres, Pater noster, Et ne nos. Y Emitte Spiritum tuum et creabuntur, Et renovabis faciem terre, Domine exaudi orationem meam. Et clamor meus ad te veniat, Dominus vobiscum, Oremus, Oratio: Assit nobis quesumus Domine virtus Spiritus Sancti, etc.*

Celebrata igitur sinodo, in ultima die incipiat dompnus episcopus, alta voce, responsorium *Libera me Domine*. Finito responsorio, dicat dompnus episcopus *Requiem eternam, Requiescant, Domine exaudi orationem meam, Dominus vobiscum, Oremus: Fidelium Deus conditor*, etc.

A continuació d'això, sota la rubrica *Qualiter concilium provinciale et sinodus quolibet anno celebrentur*, torna a inserir la segona constitució del concili de Lleida de l'any 1229, o sia la que, en la present edició, ve sota el títol *Per quos sinodus debet celebrari*.⁶

Aquestes instruccions, amb regust de *consueta* dels segles xiv-xv, haurien servit, si no de norma precisa, quan menys d'orientació sobre la forma de portar a cap les assemblees sinodals. La seva datació no ens ha estat possible, car a part de la manca de l'esment de quan s'haurien redactat, el manuscrit que les insereix fou fet poc després de l'any 1445, segons resulta del seu examen intern. Si les instruccions serveixen alguna relació amb la nota que les precedeix i enumera les diòcesis sufragànies de la Tarraconense, l'omissió de les aragoneses ens farà creure que pervingui de després de l'any 1318. Tal volta puguin tenir-hi quelcom a veure els decrets dels concilis provincials de l'any 1329 (*Ad memoriam reducentes*), del 1331 (*Qui interdum*), del 1364 (*Qui parum*) o bé del de l'any 1391 (*Quamvis per predecessores*), encara que en cap d'aquests no hi hagi la més lleu referència a una ordinació pel desenvolupament de l'assemblea sinodal. Però, essencialment, en les seves línies generals, respon al que es venia fent als sínets de Tortosa i de Barcelona⁷ i, fins i tot a Girona mateix;⁸ però aquestes instruccions pressuposen sínets de tres dies de duració començant el dimecres quan, en canvi, a Girona, eren tan sols el dijous i el divendres. També és possible que el text de les instruccions pels sínets, a l'inserir-se al còdex barceloní, s'hagués adequat als usos de la seva diòcesi. Però les assemblees sinodals a Girona tenen, segons la *Consueta vella*, una més gran solemnitat que respon al tradicional esplendor dels actes a la nostra Seu, que era per això, segons paraules del bisbe Benet de Tocco, *Mater coereemoniarum*.⁹

⁶ V. pàg. 13.

⁷ V. pàgs. 41-42.

⁸ V. pàgs. 43-45 i 49-52.

⁹ J. VILLANUEVA, *Viaje Literario a las Iglesias de España*, XIV, 92.